

1 ÚVOD

Ve své diplomové práci se zabývám tématem Křižácké hrady v Sýrii. Je totiž pozoruhodné sledovat, jaké stopy po sobě zanechala křesťanská expanze právě v této oblasti Blízkého východu.

Při zpracování daného tématu jsem použila české i cizojazyčné zdroje, zabývající se historií Sýrie a jejích konkrétních lokalit dobývaných křižáckými vojsky, a především zdroje týkající se architektonických památek na území Sýrie, které po sobě křižáci zanechali. Vzhledem k tomu, že je však výběr dostupných publikací na dané téma do jisté míry omezen, využívám hojně i relevantních internetových zdrojů.

Při přepisu arabských termínů z cizojazyčných zdrojů jsem se řídila systémem, který Luboš Kropáček uvádí ve své knize Arabsko-český, česko-arabský slovník.

Před výčtem a charakteristikou křižáckých památek situovaných na území Sýrie se nejprve budu věnovat dějinám expanze křižáckých armád do zmíněné oblasti a to až po konečné muslimské dobytí Svaté země.

Po přiměřeně rozsáhlém pojednání o těchto dějinách se zaměřím na samotnou architektonickou stránku tématu, konkrétně tedy na čtyři křižácké hrady v Sýrii: Craque des Chevaliers, Safita, Marqab a Saone. Nejprve popíši vlastní historii těchto hradů a pak už se detailněji zaměřím na jejich architekturu a strategickou funkci.

Na závěr své práce pak v několika vztyčných bodech shrnu hlavní a společné architektonické prvky křižáckých hradů v Sýrii. Pokusím se rovněž definovat, čím konkrétně křižáci přispěli k architektuře na území Sýrie a čím bylo jejich působení v těchto místech unikátní a přínosné pro kulturu zdejší společnosti a naopak.

2 HISTORICKÝ KONTEXT

2.1 Křižáci na Blízkém východě

*Je tomu už dávno,
co dvě sesterské poloviny světa,
Evropa a Asie, křesťanská a muslimská,
šly každá svou cestou;
znovu se octly tváří v tvář
při první křižácké výpravě
a pohlédly si zpříma do očí.
Tento pohled byl děsivý.¹*

Údajně prvním důvodem, proč se křižácká vojska ocitla na Blízkém východě, byla obava z ohrožené přístupnosti Jeruzaléma křesťanským poutníkům. Svatá země hrála v životě křesťanů významnou roli. Byla místem, kde žil Ježíš Kristus a místem odpuštění hříchů. Zemřít ve Svaté zemi znamenalo zůstat nablízku Kristovi v den Posledního soudu². Karel Veliký obdržel již od abbásovských chalífů, konkrétně od samotného Hárúna ar-Rašída³, právo vykonávat nad Svatou zemí morální dohled. Křesťanské poutě do Svaté země čítaly i na 12 000⁴ zúčastněných. Na počátku 11. století však došlo v této oblasti k pronásledování křesťanů, za kterým stál fátimovský chalífa al-Hákim. Křesťanské poutě narušovaly i nájezdy seldžuckých Turků. Na Západě tedy vyvstala myšlenka, že by svatá válka zvýšila prestiž církve a současně ukáznila rytířstvo. Již papež Řehoř VII.⁵ se v roce 1077 snažil získat rytířstvo pro svatou válku ve službách církve. Použil přitom ve svém kázání

¹ MAUROIS, André: *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1994, s. 27.

² Středověcí teologové předpovídali, že svět skončí právě v Jeruzalémě. Tradice poutí na toto svaté místo spadá už do 4. století, kdy Helena, manželka císaře Konstantina, uvěřila, že objevila „pravý kříž“ a místo Kristova ukřížování. TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 33.

³ MAUROIS, André: *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1994, s. 42.

⁴ TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 31.

⁵ Byl papežem mezi léty 1073-1075. BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s. 452.

dne 26.1. roku 1077⁶ starého pojmenování *militia Christi*⁷, tzn. Kristovi rytíři. Papež Urban II. s cílem obnovit volný přístup do Svaté země, vyzval v úterý⁸ dne 27. listopadu roku 1095 na koncilu v Clermontu k první křížové výpravě. Sám papež neměl obavy pouze o bezproblémové probíhání křesťanských poutí, ale také o skutečnou situaci křesťanství v tamní oblasti, která byla rovněž bezútěšná. Křesťanský svět se začal připravovat na válečný pokus o dobytí Svaté země. Jejím budoucím dobyvatelům posloužila papežova právní motivace - všichni, kdo se křížové výpravy zúčastní, budou zproštěni veškerého trestního řízení vedeného proti nim. Rovněž se nebudou muset strachovat o svůj majetek, který zůstane do doby jejich návratu v bezpečné správě duchovenstva. Náboženskou motivací budiž skutečnost, že až jednotlivci splní své poslání, všechny jejich hříchy budou odpuštěny. A nebudou jen řadovými vysloužilci, ale budou se nazývat čestným jménem *křížáci* – podle kříže⁹ vyšítoho na oděvu¹⁰. Ten byl znamením, že se dotyčný zavázal odejít do Svaté země. Idea křížáctví byla ale podporována i ekonomickými a sociálními problémy¹¹ rytířstva (přelidnění, hladomory, přísná kontrola jedinců hlavou rodu) a individuálními motivy jako např. touhou po kořisti a dobrodružství.

Armáda křížáků se na příkaz papeže vydala osvobodit Svatou zemi v polovině srpna roku 1096¹². Ke zúčastněným patřili: rytíři z jižní Francie v čele s hrabětem z Toulouse – Raimondem ze Saint-Gilles, spolu s Adhémarem de Monteil, biskupem z Le Puy, který byl jakýmsi duchovním vůdcem celé křížové výpravy; Vlámové, Lotrinčané z dolního Lotrinska a Němci z Porýní vedení Godefroiem z Bouillonu a jeho mladšími bratry

⁶ BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s. 144.

⁷ BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s. 144.

⁸ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, Academia, Praha, 1995, s. 28.

⁹ Kříž byl obvykle z červené látky, byl přišitý na oděv. Zámožnější osoby nosily kovový kříž – někdy drahocenný a dokonce posvěcený knězem. DUTOU, Thierry, GANDIOL-COPPIN, Brigitte, GHIRARDI, Olivier: *Ve stínu středověkých hradů*, nakladatelství Gemini, Praha, 1994, s. 54.

¹⁰ Johanité, tento kříž z lněné látky na plášti přišitý na oděv, museli nosit neustále jakožto na znamení příslušnosti k řádu. Nosili jej i za pobytu v Evropě, když tam sbírali příspěvky či spravovali statky darované jejich řádu. Nebyli totiž dočasnými nositeli kříže, nýbrž křížáky a vazaly Krista na celý život. WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 29.

¹¹ BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s. 144.

¹² TATE, Georges: *Křížáci v Orientu*, nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 36.

Balduinem a Eustachem; rytíři z Ile-de-France a Champagne v čele s mladším bratrem francouzského krále Filipa I. – Hugem z Vermandois, což lze chápat jako přátelské gesto francouzského královského dvora vůči papeži. Další byli Normané z jižní Itálie a Sicílie pod vedením Bohémunda z Talentu a jeho synovce Tankréda.¹³ Celkem tedy čtyři rytířské armády, které toužily po dobytí nových území a zvýšení své osobní i finanční prestiže, poháněni neméně lákavou představou v podobě odpuštění všech svých hříchů.

Významnou náboženskou roli sehrál i Petr Poustevník se svými kázáními.

„Zemí táhne velký zástup potulných kazatelů, kteří hovoří o Posledním soudu a o věčném zatracení, před čímž může člověka zachránit jedině pouť. Jedním z nejpodivuhodnějších horlivců je jistý Petr, který údajně pochází z Amiensu. Prý žil nějakou dobu jako poustevník; prý už jednou ve Svaté zemi byl, pohané ho tam zajali a mučili; a prý má s sebou dopis, který dostal přímo z nebe.“¹⁴

Během dlouhého pochodu křížáckých, fanaticky zanícených houfů Evropou do Konstantinopole docházelo ke krveprolévání, drancování a zabíjení – masakr Židů v Porýní, drancování a zabíjení v Uhrách a v Byzantské říši. Když se konečně čtyři proudy křížáckých bojovníků sešly u Konstantinopole, vytvořila se skoro stotisícová armáda, největší, jaká byla v západní Evropě postavena od zániku Západořímské říše. Počátkem roku 1097 se spojená křížácká vojska pohnula směrem k Nikáji, kterou dne 19. června¹⁵ dobyla na Turcích. Křížáci se poté vydali Malou Asií, kde se Balduinovi z Boulogne podařilo pomocí obratného vyjednávání získat pod kontrolu město Edessa, které se stalo důležitým křížáckým předpolím. Následně zamířili k turecké Antiochii, kterou po dlouhém devítiměsíčním obléhání v červnu 1098¹⁶ dobyli. Téměř rok si křížáci užívali svého vítězství a

¹³ TATE, Georges: *Křížáci v Orientu*, nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 36.

¹⁴ BREUERS, Dieter: *Zemřít za Jeruzalém*, nakladatelství Argo, s. 32.

¹⁵ BREUERS, Dieter: *Zemřít za Jeruzalém*, nakladatelství Argo, s. 32.

¹⁶ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 69.

plenili okolí. Teprve v zimě se vydali na další cestu a oblehli bohaté město Tripolis. Ani po několika měsících obléhání se jim však nepodařilo město dobýt, a tak až dne 7. června 1099 dorazili k hradbám Jeruzaléma.

K pobřeží dorazily posily na anglických a janovských lodích, které s sebou přivezly materiál k výrobě těžkých obléhacích strojů. Po jejich sestrojení byl zahájen útok na Jeruzalém, který padl dne 15. července 1099¹⁷. Dobyť doprovázela krutá krvavá řež, která předčila všechna dosavadní zvěrstva křižáků a zanechala nesmazatelnou stopu v myslích muslimů. Křižákům za oběť padlo jak muslimské, tak židovské obyvatelstvo Jeruzaléma, křesťanské prameny hovoří o 10 000¹⁸ mrtvých. Pouze fátimovský guvernér Iftichár ad-Dawla¹⁹ (který se uchýlil do Davidova hradu a vydal jej obléhatelům za slib volného odchodu) a jeho doprovod jako jediní z muslimů vyvázli.

Mise za osvobození svatých míst úspěšně skončila a bylo načase ustanovit nové vládce. Prvním vládcem Jeruzalémského království byl zvolen Godfroi z Bouillonu, který používal titulu „ochránce Božího hrobu“. Do čela Edesského hrabství se postavil Balduin z Boulogne. Vládcem Antiochijského knížectví se stal Bohemund z Talentu a následně jeho synovec Tankréd. V čele hrabství Tripolis stál od jeho vzniku jakožto křižáckého státu v roce 1102 Raimond IV. z Toulouse.

Válečný úspěch křižáků však trval pouhých cca 40 let. Roku 1144²⁰ padla Edessa do rukou muslimů a v reakci na to současný papež Evžen III. vyhlásil druhou křížovou výpravu. Na organizaci se teď už podílel i francouzský král Ludvík VII. a německý císař Konrád III. Z původních 25 000 křižáků ale do Sýrie na jaře roku 1148 dorazilo pouhých 5 000²¹. Po vojenských neúspěších se zbylé jednotky obou vládců stáhly zpět. Druhá křížová výprava ztroskotala a mýtus o neporazitelnosti Franků vzal za své. Po

¹⁷ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 79.

¹⁸ BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s.145.

¹⁹ BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s. 144.

²⁰ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 109.

²¹ Při svém pochodu Malou Asií bylo německé vojsko prakticky vyhlazeno, stejně tak Frankové během své cesty po pobřeží. TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996. s. 83.

neúspěchu druhé křižácké výpravy muslimský vládce Núr ad-Dín²² dosahuje četných vojenských vítězství, zmocnil se velké části knížectví Antiochie a Edesského knížectví, v roce 1154²³ pak dobyl i Damašek. Na jeho vojenské úspěchy navázal jeho nástupce sultán Saláhuddín. Válka s tímto sultánem Franky velmi vyčerpala a on se zmocnil postupně všech franckých měst a pevností s výjimkou Tripolisu, Antiochie a Tyru. Dne 2. října 1187²⁴ vstoupil sultán triumfálně do Jeruzaléma. Rozsah Saláhuddínova vítězství otřásl Západem, a tak papež Řehoř VIII. vyhlásil třetí křížovou výpravu. Výzvy uposlechl německý císař Fridrich Barbarossa, francouzský král Filip August. Největší část vojenské síly třetí křížové výpravy tvořili ozbrojenci anglického krále Richarda Lví Srdce. Dosáhli sice několika vítězství, ale nemohli se vzdálit od moře, po kterém přicházely zásoby. Nakonec se zastavili 20 km od Jeruzaléma. Roku 1192 pak bylo se sultánem Saláhuddínem uzavřeno příměří.

Třetí křížová výprava sice zachránila existenci franckých křižáckých států, které se ale v okleštěné podobě staly druhořadou mocností a jejichž existence byla závislá na pomoci od křesťanské Evropy. Už nikdy se ale nebude uvažovat o znovudobytí Jeruzaléma vojenskou silou.

Následující křížové výpravy se minuly účinkem. Čtvrtá křížová výprava skončila paradoxně dobytím křesťanské Konstantinopole. Snahou páté křížové výpravy (1217 – 1219)²⁵ bylo vytvoření franckého státu v Egyptě, k čemuž nedošlo. Při šesté křížové výpravě došlo pouze k dočasnému ovládnutí Nazaretu, Galileje i Jeruzaléma, dohodou, ne silou. Poté papež Inocenc IV. vyzval k další, sedmé křížové výpravě (1248 – 1249)²⁶. Její velitel, francouzský král Ludvík IX., se sice vylodil před egyptskou Damiettou, ale byl zajat a

²² Mahmúd Ibn Zengí Abú 'l-Kásim al-Malik al-'Adil Núr ad-Dín byl největším muslimským vojevůdcem bojujícím proti křižákům, než jej zastínil jeho vlastní chránělec Saláhuddín. Narodil se roku 1188 jako druhý syn Imáda ad-Dín Zengího a krátce po zavraždění otce v roce 1146 se chopil vlády v Aleppu. Od té doby až do své smrti roku 1174 sjednocoval většinu islámského Blízkého východu v boji proti franckým vetřelcům. NICOLLE, David: *Druhá křížová výprava 1148, Pohroma před branami Damašku*, nakladatelství Grada, Praha, 2010, s. 21.

²³ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 124.

²⁴ TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 149.

²⁵ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 183.

²⁶ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 198-200.

propuštěn až za výkupné. Byla to naprostá prohra. Ten samý král vede i následující osmou výpravu, vyloduje se v Tunisu a v roce 1270 tam umírá.

2.1.1 Vzájemné vztahy muslimů a křižáků

Mezi dobyvateli a podrobenými nemohlo sice nastat trvalé smíření, ale sám běh života činil styk mezi nimi nevyhnutelným. Stejně nevyhnutelný byl styk mezi křižáky a muslimským vnitrozemím, ať již bylo ovládáno panovníky, kteří byli křižákům přátelsky nakloněni, či nikoliv. Vnitrozemí potřebovalo obchod, který procházel městy a přístavy na křižáckém pobřeží. Křižáci zase vítali výnos ze cla, které se vybíralo v jejich městech od muslimských kupců. Italští obchodníci a námořníci (zejména z Janova, Benátek a Pisy) měli z tohoto obchodu značné zisky. Do křesťanské vlasti se dovážely perské koberce, brokátové a hedvábné látky (damašek), damascénské čepele, koření (muškát, skořice, kmín), káva, plody (pomeranče, meruňky), parfémy²⁷.

Dalším civilizačním pokrokem, za který Západ vděčí Arabům, je arabský vynález nuly²⁸, bez kterého by náš číselný systém nefungoval.

Základní podmínkou obchodního života ovšem byla bezpečnost. Bylo tedy nutné zajistit volný průchod kupeckým karavanám z vnitrozemí, připravit kupcům vyznávajícím islám slušné ubytování v křesťanských městech a zaručit jim bezpečnost a dobré zacházení. Obchodní spojení se pochopitelně neobejde bez osobních styků a osobní styky jsou předpokladem vzájemného poznání a případně i sblížení. Obchod ve 12. století již pracoval s úvěrem²⁹, a byli to právě templáři, kdo vybudovali rozsáhlou síť úvěrových služeb, které poskytovali stejně muslimům jako křesťanům. Politicky prozíravá část křižáků si ostatně uvědomovala, že musí ve svém vlastním zájmu udržovat přátelství alespoň s některými ze svých sousedů, aby tak mohli využít rozporů mezi islámskými státy. K tomu bylo nutné navazovat diplomatické i osobní styky,

²⁷ BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s.145.

²⁸ BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998, s.145.

²⁹ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra: *Křižáci v Levantě*, nakladatelství Mladá fronta, Praha, 1975, s. 204-205.

vysílat i přijímat diplomatická poselství.

Bylo by tedy omylem představovat si křížácké dobyvatele jako izolovanou skupinu, která jen útočí na okolní svět a nemá s ním žádné jiné styky. Víme již, že přijímali od poražených i leccos ze způsobu jejich života, zejména jeho příjemné stránky. Z celého toho soužití pak krystalizoval integrační proces, přitahující všechny obyvatele státu bez ohledu na jejich náboženství. Např. Vilém z Tyru³⁰ patřil k několika jedincům, kteří postřehli první kroky tohoto splývání. V prologu ke své kronice píše, že různorodé skupiny se slévají v nový celek – příslušníky království – a ztrácejí přitom svou původní etnickou příslušnost. Právě tendence k vytvoření takovýchto státních celků byla pro islámský svět největším nebezpečím, poněvadž v sobě skrývala zárodek stability křížáckých států. Na druhé straně byl neustálý příliv přistěhovalců z Evropy vážnou brzdou integračního procesu. Saláhuddínův zásah jej pak zmařil úplně.³¹

Styky a smíšení dobyvatelů s poraženými byly ovšem v různých společenských vrstvách různě odlišné. Křížáčtí feudálové ve své přezíravosti byli ochotni uznat za sobě rovné jen arménské knížecí rody. Ale i tak uzavírali sňatky³² s Arménkami jen ojediněle. Ještě vzácnější bylo spojení s místními křesťankami i s muslimkami, které přijaly křest, a jeho výsledkem byla skupina míšenců, kteří obvykle ovládali jazyk otce i matky. Byl to živoucí náznak jedné z cest, jimiž se mohlo ubírat soužití dobyvatelů s poraženými. Zůstal však jen náznakem a omezil se na malý zlomek celé populace. Nevíme, zda se právě této tendence týká líčení arabského cestovatele Ibn Džubajra, jak při své cestě

³⁰ Křesťanský kronikář, jehož obdobu mezi muslimskými historiky nenalezneme – naučil se arabsky a podle arabských pramenů sepsal historii Východu, dnes bohužel ztracenou. GABRIELI, Francesco: *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, nakladatelství Argo, Praha, 2010, s. 17.

³¹ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra: *Křížáci v Levantě*, nakladatelství Mladá fronta, Praha, 1975, s. 206.

³² V kruzích aristokracie si zpravidla brali členové vládnoucích rodin zase jen členy stejných rodin, i když se jich několik oženilo se vznešenými Arménkami nebo Byzantinkami, vesměs křesťankami. Jakýkoliv sexuální styk s muslimy, ať manželský či konkubinát, byl přísně zakázán. Podle dekretu koncilu v Nábulusu z roku 1120, hrozil muži, který by souložil s muslimkou, trest kastrace a uřezání nosu. Členové méně vznešených franckých rodin se směli ženit s dcerami místních křesťanů bez ohledu na jejich etnický původ. BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 91.

Palestinou roku 1184 k svému úžasu viděl, že muslimové a křesťané společně pasou stáda a obdělávají půdu a že úřední styk s arabskými obchodníky zajišťují vzdělaní arabsky mluvící křesťané. Nesdělil totiž, zda to byli křesťané latinského ritu.³³

Základní rozpor mezi původními obyvateli a vetřelci ze Západu tedy prostupovaly rodící se dobré vztahy mezi jedinci, střetání dvou kulturních okruhů bylo zmírňováno vzájemným poznáním a pochopením. Tato zvláštní směs nenávisti a chápajícího respektu se velmi charakteristicky zrcadlí v knize zkušeností³⁴ vzdělaného arabského emíra Usámy Ibn Munkize³⁵, který za svého dlouhého života znal křížáky od doby jejich největšího nástupu v první polovině 12. století až do jejich katastrofy u Hattínu. Jako celek jsou v Usámových očích barbaři a nevěřící. „*Nemají žádnou z lidských předností, kromě statečnosti. Jinak jsou ovládáni divokými pudy a nečestnou ničemností.*“ Jeho vzpomínky obsahují řadu příkladů hrubosti křížáckých mravů. Uznával však, že jsou ochotni dobré mravy přijmout. „*Mezi Franky jsou někteří, kteří přijali mravy naší země a šli se s muslimy. Takoví jsou lepší než ti, kteří přišli nedávno ze své země.*“³⁶ Nalezl mezi nimi dokonce jedince, s nimiž se velmi přátelsky stýkal. Řada epizod ze všedního života ukazuje, že nenávist proti křížákům nebyla nenávistí rasovou, nýbrž vznikala z kulturních a náboženských rozdílů. Evropan, který přestoupil k islámu a osvojil si místní zvyklosti, byl bez potíží přijat muslimskou společností.

Západní křížáci nepřinášeli na Přední východ vyšší typ civilizace ani nereprezentovali pokrokovější možnost společenského vývoje. Tendence

³³ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra: *Křížáci v Levantě*, nakladatelství Mladá fronta, Praha, 1975, s. 206.

³⁴ Myšlena *Knihou zkušeností arabského bojovníka s křížáky* (přel. R. Veselý, Praha, 2009). GABRIELI, Francesco: *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, nakladatelství Argo, Praha, 2010, s. 26.

³⁵ Usámu ibn Munkiz, emíra v Šajzaru (Šajzar, 488/1095-Damašek 584/1188), lze pokládat za nejzajímavější postavu mezi Araby v Sýrii během křížových výprav. Tento spisovatel, dvořan, intrikán a bezskrupulózní politik strávil celý svůj život v neustálých kontaktech s Franky, se syrskými emíry a fátimovskými chalífy z Egypta. Zemřel za nejasných okolností v období největších Saláhuddínových triumfů. GABRIELI, Francesco: *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, nakladatelství Argo, Praha, 2010, s. 25-26.

³⁶ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra: *Křížáci v Levantě*, nakladatelství Mladá fronta, Praha, 1975, s. 206.

k splynutí s místním obyvatelstvem byla příliš slabá a krátkodobá, než abychom z ní mohli vyvozovat jakékoli vážnější závěry. Jejich přínos kulturnímu a hospodářskému rozvoji východního Středomoří byl nepatrný a mnohonásobně jej převážily těžké rány, které zasadili místnímu obyvatelstvu.³⁷

Skutečnost, že kultura arabského světa byla vytříbenější než to, co většina křižáků znala ze západu, potvrzují i tato slova: „*Frankové zaměstnávali syrské doktory, kuchaře, sluhy, umělce a dělníky. Oblékali se podle východních zvyklostí a jedli místní ovoce a pokrmy. V oknech měli sklo, na podlahách mozaiky a na dvorech domů, stavěných podle syrského modelu, měli fontány. Jejich zábav se účastnily tanečnice, jejich pohrbů profesionální plačky, koupali se, používali mýdlo a jedli cukr.*“³⁸

V prvních desetiletích křižáckého panství byl největším problémem nedostatek rolníků³⁹. Šlechtici i řádoví hodnostáři se snažili získat tyto pracovníky kolonizací a zajistit tak pro zemi dostatek potravin. Těmto kolonistům byly přidělovány pozemky, které pak obhospodařovali, a ročně za ně platili dávku v penězích a naturáliích.

Většinu obyvatel venkova však tvořili muslimové, kterým byla umožněna samospráva jejich vesnic. Právní postavení muslimů tak nebylo vůbec špatné. Zmiňuje se o tom již výše zmíněný arabský cestovatel Ibn Džubajr, který píše, že muslimové na území ovládaném křesťany si žijí lépe než v oblastech ovládaných islámem. A doslovně tvrdí, že „*muslimové si pod vládci své víry musejí ustavičně stěžovat na nespravedlnost vrchnosti. A naopak chválit chování nepřítele, neboť na jeho spravedlnost se lze spolehnout.*“⁴⁰

Křižácké panství bylo bohatou a úrodnou zemí. Oblast byla bohatá na vinnou révu, olivy, fíky, cukrovou⁴¹ třtinu a další ovocné stromy (jabloně,

³⁷ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra: *Křižáci v Levantě*, nakladatelství Mladá fronta, Praha, 1975, s. 207.

³⁸ MARTIN, Sean: *Templáři*, nakladatelství Grada, Praha, 2009, s. 47.

³⁹ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 258.

⁴⁰ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 263-264.

citroníky, pomerančovníky)⁴². Oblast byla velmi úrodná i pro pěstování obilí, různých léčivých rostlin, dokonce i bavlny. Kvalitní vinná réva se nacházela především v okolí hradu Marqab. Pěstuje se i mnoho druhů zeleniny, např. melouny, okurky, rajská jablka⁴³.

Tyto informace pocházejí z roku 1180, kdy je líčí Řek Fokus, roku 1280 je pak potvrzuje Burkhard z hory Sionu.⁴⁴ Ten dále doslova uvádí, že „*půda divoce plodí rozličné léčivé rostliny, na polích rostě přešřel fenyklu, šalvěje, routy a růží.*“⁴⁵

Strava Franků v Levantě byla bohatá a rozmanitá. Připravovali ji mnohdy místní lidé, kteří byli mistry kuchařského umění. Vedle vařené zeleniny, fazolí, hrachu, rýže, připravovali i skopové, hovězí, srnčí maso, kuřata, křepelky, holuby, s chutnými omáčkami. K ochucování používali česnek, koření, hořčici, pepř. Bohatý byl i výběr sladkovodních ryb, kde se za lahůdku považovali úhoři.

Frankové byli nejen lépe živení, ale i čistotnější než doma v Evropě. V horkém podnebí začali pravidelně navštěvovat lázně, které byly v každém městě. Tyto lázně se podobaly starým římským lázním. Usáma ibn Munkiz, který měl mezi Franky četné přátele, si ve svých Pamětech postěžoval, že se mnozí nezatažují ručníkem a koupou se nazí.⁴⁶

Na mnohem vyšší úrovni než v Evropě byla i lékařská péče. V prvních letech křižáckého panství měli přednost místní lékaři, ale postupně lékaři získávali své znalosti od pokročilejších Arabů. Na vrcholu své moci měly křižácké státy pravděpodobně víc nemocnic⁴⁷ než kterákoliv země srovnatelné

⁴¹ Výrobě cukru, která tehdy ještě nebyla v Evropě známá, učili johanity muslimští váleční zajatci. Třtina se lisovala ve vlastních mlýnech, zvaných *mastera*, a získaná cukerná hmota se vytvrzovala dlouhým sušením. Hlavním střediskem produkce cukru bylo město Tyrus. WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 265.

⁴² WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 257.

⁴³ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 258.

⁴⁴ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 257.

⁴⁵ *ibid*

⁴⁶ BRIDGE, Antony: *Křižácké výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 92.

⁴⁷ BRIDGE, Antony: *Křižácké výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 96.

velikosti v Evropě. Nejslavnější lékařské instituce vedli rytíři řádu sv. Jana Křtitele v Jeruzalémě.

3 VZNIK A ARCHITEKTURA KŘIŽÁCKÝCH HRADŮ V SÝRII

Největším ze všech křižáckých hradů byl Craque des Chevaliers. Největším, zdaleka ne však jediným. Další křižácké pevnosti zabezpečovaly hranice latinských států a střežily důležité obchodní cesty od hrabství Edessa podél pobřeží Středozemního moře až k pouštím jižně od Mrtvého moře.

3.1 Craque des Chevaliers

3.1. 1 Historie hradu

Hrad Craque des Chevaliers bývá souběžně nazýván také *Qa'at al-Hisn* (arabsky قلعة الحصن) nebo *Hisn al-Akrád* (arabsky حصن الأكراد). Francouzský název *Craque* pochází ze staré syrštiny a znamená pravděpodobně „pevnost“. Název však může být odvozen i od řeckého slova *charax*⁴⁸, což se překládá jako „zed“. Arabský název hradu zněl *Hisn al-Akrád*⁴⁹, což bylo později francouzskými křižáky zkomoleno na *Le Crat*⁵⁰ a konečně pak na *Krak*. K tomuto názvu dospěli díky analogii k hradu Krak, který se nacházel v poušti východně od Mrtvého moře. (Jednalo se o opevněné rodinné sídlo Renauda, který z něj útočil na muslimské karavany putující mezi Egyptem a Sýrií.) Přídomek *des Chevaliers* pochází přirozeně rovněž z francouzštiny a překládá se jako „rytířský“. Celé jméno hradu Craque des Chevaliers tedy znamená v překladu „Pevnost rytířů“. Toto francouzské jméno hradu se objevuje až v průběhu 19. století.

Podle tvrzení Ibn al-Furata⁵¹ se hrad původně nazýval *Hisn as-Safh*⁵²,

⁴⁸ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgvereinigung, Braubach, 2011, s. 19.

⁴⁹ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgvereinigung, Braubach, 2011, s. 19.

⁵⁰ BRIDGE, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 144.

⁵¹ Násir ad-Dín ibn al-Furát (Káhira 735/1334-807/1405) je podobně jako al-Maqrízí a téměř všichni jejich současníci velkým kompilátorem, jehož hodnota je závislá na pramenech, které používá. GABRIELI, Francesco: *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, nakladatelství Argo, Praha, 2010, s. 30.

což lze přeložit jako „Hrad na kopci“. Tento název naprosto vystihuje umístění hradu na kopci ve výši 700 m n. m. První písemná zmínka o hradu jako o *Hisn al-Akrád*, tzn. „Hradu Kurdů“ se nachází v právě Ibn al-Furatem uváděném textu s titulem *Muntahab ad-Din ibn Abi at-Ta'í an-Naggar al-Halab*⁵³, kdy roku 1031⁵⁴ emír z Aleppa vsadil na hrad posádku kurdských ozbrojenců. V roce 1142⁵⁵ si hrad díky svým novým majitelům vysloužil ještě jedno nové přízvisko, a to *Crac de l'Ospital*. Stal se totiž místem osídlení rytířského řádu dosl. „špitálníků“ či „hospitaliérů“, což je jen jiný název pro johanity nebo rytíře sv. Jana Jeruzalémského.

Původní, nepochybně skromnější pevnost pocházející z přelomu 10. a 11. století, byla v průběhu první křížové výpravy obsazena hrabětem Raimondem IV. z Toulouse a začal proces rozšíření a zesílení opevnění hradu do té míry, jak jej vidíme dnes. Raimond IV. z Toulouse hrad však záhy opustil a táhl s ostatními křižáky dál na Jeruzalém.

Roku 1142⁵⁶ pak Raimond II., hrabě z Tripolisu, daroval hrad rytířskému řádu johanitů. Po nich také převzal hrad své nové přízvisko „rytířů“ – *des Chevaliers*. Ti jej měli v držení od roku 1142 až do roku 1242⁵⁷. Přestavěli jej a rozšířili do takové míry, že se z něj stala největší křižácká pevnost ve Svaté zemi. Roku 1163 hrad s neúspěchem obléhal sultán Núr ad-Dín. V té době už se johanité stali prakticky nezávislou vojenskou silou na hranici Tripolisu a od roku 1170 už řád johanitů plně fungoval jako vojenská organizace.

Další neúspěšný pokus o dobytí hradu podnikl v roce 1188 sultán Saláhuddín. K události obléhání se váže zajímavá historika - muslimům se podařilo zajmout hradního purkrabího, kterého přinutili, aby přikázal svým spolubojovníkům se vzdát. Zajatec jim to opravdu v arabském jazyce nařídil,

⁵² ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgervereinigung, Braubach, 2011, s. 19.

⁵³ Z důvodu autentičnosti titulu, jej nechávám bez transkripce a v původním znění. ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgervereinigung, Braubach, 2011, s. 19.

⁵⁴ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

⁵⁵ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgervereinigung, Braubach, 2011, s. 19.

⁵⁶ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

⁵⁷ PIERS, Paul: *Templáři*, nakladatelství BBart, Praha, 2001, s. 154.

ale ve francouzském dodal, aby bránili své pozice do posledního muže. Posádka uposlechla a hrad ubránila.

Roku 1217 se hrad ocitl pod správou uherského krále Ondřeje II., účastníka páté křížové výpravy. Konec křesťanského období přišel s rokem 1271, kdy sultán Bajbars při tažení do Tripolisu oblehl v únoru hrad. V březnu bylo obsazeno předhradí a za pomoci obléhacích strojů útočníci pronikli do vnitřního hradu. Zbylí obránci se uchýlili do donjonu. Vychytralý sultán nachystal obráncům léčku – nechal sepsat fingovaný dopis od tripolského hraběte, nařizující okamžitou kapitulaci. Poslední obránci za slib svobodného odchodu dne 8. dubna 1271⁵⁸ opustili donjon, a hrad tak padl do rukou sultána Bajbarse. Ten jej pak použil jako vojenskou základnu k útokům právě proti tripolskému hrabství. V roce 1291 pak hrad sloužil jako základna pro muslimský útok na Akkon, poslední pevnost v křesťanských rukou v Levantě.

3.1. 2 Architektura hradu

Hrad Craque des Chevaliers (ilustrace č. 1, str. 68) je největším hradem v Levantě a údajně i na celém světě.⁵⁹ Plocha hradního areálu zaujímá 2.5 ha, jeho délka dosahuje 300 metrů a šířka se pohybuje mezi 130 až 150 m⁶⁰.

Jak již bylo uvedeno výše, fungoval jako hlavní sídlo rytířského řádu johanitů. Hrad leží v místě vzdáleném 65 kilometrů západně od Homsu ve směru na Tartus (ilustrace č. 2, str. 69) na plošině dosahující výšky až 750⁶¹ m n. m. Je strategicky umístěn mezi dvěma městy – Tripolisem a Homsem, kde se rozkládá v tzv. homské proluce ohraničené jižním okrajem pohořím Džabal Ansarija a severním koncem pásu pohořím Antilibanon. Z této strategické pozice hradu je jasně patrná motivace jeho stavitelů. Hrad Craque des Chevaliers tak ze svého strmého úbočí mohl s přehledem kontrolovat nepřátelské území před sebou. Zde je vhodné uvést slova Ibn Džubajra,

⁵⁸ Bridge, Antony: *Křížové výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 214.

⁵⁹ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

⁶⁰ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgvereinigung, Braubach, 2011, s. 17-19.

⁶¹ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

muslimského cestovatele, která pronesl po své návštěvě Homsu: „Co soudíte o městě, které je jen několik mil vzdáleno od Hisn al-Akradu, nepřátelské pevnosti, kde můžete vidět jeho ohně a odkud může nepřítel podniknout každým dnem na vás nájezd?“ Ibn Džubajr tímto svým výrokiem vystihl zásadní strategický význam místa, které ovládalo široké údolí mezi Homsem a mořským pobřežím. Právě v této oblasti se totiž odedávna střetávaly zájmy mocností k ovládnutí celé Syropalestiny. Vedle toho se majitelům hradu nabízela rovněž možnost kontrolovat zboží, které proudilo do syrského vnitrozemí.

Hrad Craque des Chevaliers zahrnuje zbytky dřívějšího hradu, známého jako Hisn al-Akrád (jehož jméno si proto pak získal). Chceme-li určit nejstarší zachovalé části hradu, musíme se vrátit až do doby obsazení johanity, kteří se stali majiteli hradu v roce 1142⁶². První stavba Franků na tomto místě se zřejmě do dnešní doby nedochovala, protože zemětřesení v roce 1157 a 29. června⁶³ roku 1170⁶⁴ způsobila mezi franckými pevnostmi v Sýrii velké škody. Druhé ze zemětřesení trvalo celých dvacet pět dní⁶⁵. Jeden arabský kronikář tvrdí, že rozsah katastrofy v roce 1170 na hradu Craque des Chevaliers byl takový, že ani jedna zeď nezůstala stát a dodává, že jednoho svátečního dne se země strašlivě otřásla a křesťané s hrůzou viděli, jak se klenby kostela hroutí.⁶⁶ Protože autor mluvil právě o tomto hradu, můžeme se právem domnívat, že kostel tohoto hradu byl zničen. Kostel uváděný v textu arabského autora je vlastně to, co my dnes známe jako hradní kapli. Ta je zároveň nejstarší dochovanou částí hradu. Vznikla až po roce 1170, ale musela být pravděpodobně postavena hned po oné tragédii, protože johanité, řád stejnou měrou náboženský jako vojenský, se bez kaple nemohli obejít.

Nejstarší dochované stavby vznikly tedy patrně až po roce 1170 a jsou

⁶² ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgervereinigung, Braubach, 2011, s. 20.

⁶³ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*. Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 414.

⁶⁴ TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 133.

⁶⁵ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 146.

⁶⁶ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 146.

charakteristické bosovaným⁶⁷ zdivem. Zbylo z nich mnohem více, než se původně myslelo, téměř celé původní hradby vnitřního hradu (s výjimkou těch v blízkosti kaple) překryté přístavbami, které byly provedeny během druhé křížové výpravy. Druhá křížová výprava po sobě zanechala tři velké jižní věže, velké valy, do nichž jsou zasazené, pak vnější valy zabírající i západní frontu a stavbu prvních hradeb.

Hradby vnitřního hradu vystupují nad vnějšími hradbami a dominují jim. Jen část původního opevnění z 11. století zakrývala stejný prostor jako pozdější vnitřní areál a některé zbytky dřívější práce jsou začleněny do dnes existující budovy. Vnější *kurtiny*⁶⁸ jsou zpevněny na severní a západní straně osmi kulatými věžemi, z nichž jedna je pozdější než z doby křížáckého obývání a další dvě, které tvoří severní *barbakán*⁶⁹, jsou také datovány do pozdějšího období.⁷⁰

Johanité zvýšili odolnost vnějších hradeb přidáním dalších tří metrů zdiva a zároveň přístavbou dalších sedmi věží o průměru osm až deset metrů. Touto stavební etapou došlo k vytvoření koncentrického hradu.

V rámci rozšiřování a zařizování hradu, ke kterým došlo po roce 1230, vznikaly mimo jiné v hradu obytné místnosti, tzv. **Logis de Maître**⁷¹ (ilustrace č. 3, str. 70) Svůj název nesly tyto místnosti proto, že je po nějakou dobu obýval sám velmistr řádu. V hradu Craque des Chevaliers byl velmistrov k dispozici pokoj, který se nacházel v prostřední ze tří věží na jižní straně vnitřního hradu, a to v té nejslabší. Ve věži se nachází točité schodiště, po kterém je možné vystoupat do velmistrova pokoje. Ten je kruhový s křížově-žebrovou klenbou, která je podepřena čtyřmi⁷² malými sloupy. Klenba pokoje

⁶⁷ Dekorativní prvek v omítce napodobující kvádrové zdivo a dodávající stavbě dojem mohutnosti a pevnosti. DUDÁK, Vladislav a kol.: *Encyklopedie světové architektury*, Baset, Praha, 2002, s. 126-127.

⁶⁸ Část hradby mezi střeleckými stanovišti – věžemi, baštami. KUPKA, Vladimír, ČTVERÁK, Vladimír, DURDÍK, Tomáš, LUTOVSKÝ, Michal, STEHLÍK, Eduard. *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Libri, Praha, 2002, s. 555.

⁶⁹ Opevnění kryjící svou hmotou bránu před přímým útokem. <http://hrady.dejiny.cz/slovník/b.htm> (30.3. 2012)

⁷⁰ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

⁷¹ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 149.

⁷² <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26.3. 2012)

je kupole vytvářející dokonalý půlkruh. Velmistřův pokoj je osvětlen dvěma důmyslně řešenými okny. Na severozápadní straně je okno obdélníkové, druhé, velké s lomeným obloukem⁷³, se nachází na jihozápadě. Uměleckou výzdobu pokoje tvořily sochy⁷⁴ a rostlinné ornamenty. V pokoji jsou malé pilastry⁷⁵ zdobené jednoduchými, ale důkladně vyřezávanými ornamentálními vlasy pětilistých květin⁷⁶. Všechny tyto prostory jsou krásnou ukázkou gotické architektury, která se v té době užívala ve Francii.

Další hradní místností používanou velmistrem řádu byl kapitulní sál, jinak též nazývaný jako **Sál 120 metrů** (ilustrace č. 4, str. 71). Strukturou i výzdobou se podobal velmistrově pokoji. Jak už jeho název napovídá, je dlouhý 120 metrů a široký 8 metrů⁷⁷. Předlohou k tomuto kapitulnímu sálu byl stavební styl francouzských cisterciáků. Portály a hlavice oken nesou stejné ornamenty, které se nacházejí ve velmistrově pokoji. Tyto umělecké znaky se stylově řadí k francouzské gotice poloviny 13. století⁷⁸. Kapitulní sál byl vystavěn mezi léty 1255 až 1265⁷⁹. Ze sálu bylo možné vyjít na krytou galerii, která v horkých dnech poskytovala příjemný úkryt před sluncem. Mnoho nápisů vyrytých do její zdi napovídá, že byla hojně navštěvována. Stejně tak se na vnější hradní zdi svým nápisem zvěčnil Nicolas Lorgne⁸⁰, který byl v letech výstavby sálu kastelánem tohoto hradu a později řádovým mistrem.

Na těchto místnostech je mimo jiné znát, že podoba hradů byla ovlivněna řádovým charakterem života jejich obyvatel. Požadavek předepsaný *vita communis*⁸¹ se tedy odrážel i ve stavebním slohu. Kromě již zmíněného

⁷³ <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26.3. 2012)

⁷⁴ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

⁷⁵ Architektonický prvek v podobě sloupů s hlavicí a patkou vystupující ze stěny, který nemá nosnou, ale jen dekorativní funkci. BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub; KROPÁČEK, Jiří: *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha : Odeon, 1991, s. 159.

⁷⁶ <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26.3. 2012)

⁷⁷ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

⁷⁸ ibid

⁷⁹ ibid

⁸⁰ ibid

⁸¹ Dosl. „společný život“, tedy jeden z pilířů života řádového bratrstva. Dalšími ideály byly: celibát a chudoba. Slib poslušnosti a soudržná organizace pocházejí zřejmě od Normanů. WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 26-27.

kapitulního sálu se na hradě vyskytovaly další sály. Jeden měl rozměr 60 x 9 metrů, druhý 27 x 7.5 metru a třetí byl dlouhý 33 metrů⁸².

V hradu je možné odlišit jak gotické, tak románské stavební prvky snoubící se někdy s typickými arabskými geometrickými motivy. Hrad sestává ze dvou hlavních částí – vnějšího opevnění se 13 věžemi a hlavním vchodem a vnitřního opevnění hradu postaveného na vyvýšené skalní plošině.

Hlavní vstup do hradu branou ve východní vnější hradbě má silně stoupající tendenci. Za branou se nachází dlouhá úzká krytá rampa, která umožňuje přístup až do horního hradu, kde vedla také kolem míst, o nichž se předpokládá, že se v nich nacházely hlavní stáje⁸³. Tento zúžený vchod vystavoval vetřelce útoku ze střílen ve stěnách a z otvorů ve střeše po celé délce strmého výstupu. Otočení chodby navíc vylučovalo použití beranidla a rozdíl mezi světlem a tmou také zvyšovalo dezorientaci útočníka.

Hrad Craque des Chevaliers byl jedním z těch hradů, které soustřeďovaly velké množství lidí a zvířat. Pokud v případě vnějšího ohrožení došlo k jejich ještě většímu navýšení, mohl se i tak rozměrný hrad stát pro své obyvatele stísněným. Z tohoto důvodu disponoval vedle hlavní východní brány i malými postranními brankami⁸⁴ situovanými ve vnějších hradbách, kterých se za standardních okolností neužívalo.

Ve vnitřních prostorách hájených horními věžemi se nacházely ložnice, hodovní síň, sklady, kaple a obydlí pro nejvyšší rytířské hodnostáře.⁸⁵

Hrad měl tři obranné linie – dvě koncentrické řady vnějšího a vnitřního opevnění a *donjonovou* (silnou ústřední) věž. Opevnění je uspořádáno v soustředných obranných liniích – vnější hradby byly první obrannou linií. Pokud útočník překonal tuto první obrannou linii, tyčily se před ním horní hradby zpevněné mohutným suťovým náspem (*glacis*) a opatřené předpolím

⁸² WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 149.

⁸³ NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi*, nakladatelství Grada, Praha, 2009, s. 26.

⁸⁴ NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi*, nakladatelství Grada, Praha, 2009, s. 26.

⁸⁵ TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 166.

o šířce až 24,3⁸⁶ metru, skoro stejně širokým jako vysokým. Tento mohutný stavební prvek vzdoroval zemětřesením a zajišťoval ochranu před podkopáním a střelbou. Dolní hradby jsou u základny zesíleny na ochranu před zákopníky, kteří by se mohli podkopat spodními částmi a založit oheň k podminování stavby.

Předprseň vnějších hradeb má klenutou galerii, v odstupech vybavenou úzkými komorami, které vyčnívají z povrchu zdí. Chráněné komory zvané *machikuly*⁸⁷ (ilustrace č. 5, str. 71) se používaly k tomu, že se z nich otvory v podlaze vrhaly kameny, které měly zabránit útočnickům podkopat hradby nebo je zlézt.

Ve 12. století byla obrana posílena vybudováním příkopu s padacím mostem, vedoucím k postranním branám. Hluboký příkop kolem hradu měl zajišťovat, aby se k němu nepřiblížily válečné stroje.

Mezi hradbami vnitřního hradu se rozprostíralo nádvoří. Na něm se nacházela klenutá galerie či **lodžie** (ilustrace č. 6, 7, 8, 9, str. 72-74), probíhající po celé délce hodovní síně a nabízející útočiště před velkým denním horkem. Zde je vhodná citace historika Hugh Kennedyho:

„Nejpozoruhodnějším stavebním prvkem je galerie po straně vnitřního nádvoří, jejíž vznik je datován pravděpodobně do 30. let 13. století. Je elegantní, s jemnými štíhlými pilíři a kružbami. Ukazuje všechnu vytříbenost vrcholné gotiky 13. století a je dokonale včleněna do mohutného opevnění. Do jednoho z oblouků je vepsán krátký latinský verš: Sit tibi copia, sit sapiencia, formaque detur, inquinat omnia sola, superbia si comitetur.“⁸⁸

Na nádvoří byly soustředěny nejkrásnější místnosti hradu, používané jako hlavní obydlí rytířů a pravděpodobně i jako útočiště před žoldněři,

⁸⁶ STEVENSON, Neil: *Architektura*, nakladatelství Knižní klub, Praha, 2003, s. 52.

⁸⁷ STEVENSON, Neil: *Architektura*, nakladatelství Knižní klub, Praha, 2003, s. 52.

⁸⁸ Tento nápis v překladu znamená: „Měj bohatství, měj moudrost, měj krásu, avšak vyvaruj se pýchy, jež zničí vše, čeho se dotkne.“ NICOLLE, David: *Křížácké hrady ve Svaté zemi 1192-1302*, nakladatelství Grada, Praha, 2009, s. 31-32.

ubytovanými ve vnějších hradbách.

Přístup do **Velkého sálu rytířů** (ilustrace č. 10, 11, str. 75-76) ve vnitřním nádvoří je uveden portikem (sloupovou předsíní), který má sedm žebrových kleneb. Tento Velký sál postavený na západní straně nádvoří byl pravděpodobně užíván jako místo setkání a také jako přijímací pokoj⁸⁹. Je rozdělen od nádvoří arkádovou chodbou, jejíž elegantní kamenná řezba byla srovnávána s řezbou v Rheims⁹⁰.

Tento Velký sál rytířů zahrnoval i studnu, pekárnu a **latríny**⁹¹. Latrín bylo zatím na hradě zjištěno dvanáct⁹², jedna se dokonce nacházela i v Logis de Maître.

Hradní latríny se dochovaly ve dvou druzích. Na venkovní zdi vnějšího hradu odvádí odpadová šachta latríny fekálie přímo ven do předhradí. Latríny vnitřního hradu vyžadovaly komplikovanější řešení. Odpadová šachta spadala do kanálu a teprve ten ústil mimo území hradu. Zachovaly se dva takové kanály (dalo by se použít slova *kloaka*) sbírající splašky z mnoha odpadních šachet latrín. Jeden ústí do příkopu na východní straně, blízko dnešního parkoviště. Tyto kanály se musely čas od času propláchnout, aby se vyčistily od usazenin. Do kanálů se vyhazoval i další odpad jako např. popel, zbytky krmení pro dobytek, hadry po úklidu, mech⁹³. Proplachovalo se v zimním období dešťů. Voda se systémem kanálků přiváděla do latrín a kloaky. V období silných dešťů se po naplnění cisteren přebytečná voda upouštěla do kanalizace. Dlouhé kloaky měly také rezervní nádrže, které se naplnily vodou v období dešťů a v době sucha se tato voda dala použít k propláchnutí kanalizace.

Velký problém tedy představovaly pro hrad Craque des Chevaliers

⁸⁹ <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26.3. 2012)

⁹⁰ <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26.3. 2012)

⁹¹ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

⁹² WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, str. 150, Praha, 2008, s. 150.

⁹³ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 329-332.

odpady, fekálie a nejrůznější zbytky. Studie Thomase Millera⁹⁴ z roku 2003 počítá se 300 gramy fekálií na osobu a den, při počtu obyvatel 500 až 2000 lidí to představuje 50 až 200⁹⁵ tun fekálií. K tomu je třeba připočítat těžko kvantifikovatelné množství odpadu produkovaného zvířaty chovanými na hradě (především koně, osli a velbloudi). I další běžné činnosti nutné k zajištění běžného života posádky přinášely další nezanedbatelné množství odpadu – zbytky kostí a masa při jatkách, při vaření i po jídle. Při vykopávkách v letech 2005 až 2007⁹⁶ byly prozkoumány vrstvy humusového odpadu, vyskytující se v celém areálu hradu kromě míst v minulosti pravidelně čištěných. Bylo nalezeno velké množství koster psů, koček, potkanů, myší a vran. Tato zvířata při svém hodování na zbytcích potravy roznášela odpadky po celém hradě. Zápach a množství hmyzu byly dalším běžným jevem každodenního života obyvatel na hradu.

Nádvoří je obklopeno řadou vnitřních budov, vystavěných v gotickém slohu, mezi něž patřila shromažďovací hala, kaple, 120 metrů dlouhé skladištní prostory a dvě klenuté kamenné stáje, schopné pojmout až 1 000 koní. Další skladiště byla vyhloubena ve skále pod hradem. Ta se nacházela konkrétně ve sklepích umístěných pod horním nádvořím.

Na hradě se dochovaly zbytky dvou větrných mlýnů⁹⁷ na obilí. Menší **větrný mlýn**⁹⁸ na zrní se nacházel na plošině vedle věže jižní hradby. Větší mlýn se pak nacházel na esplanádě (promenádě) před Velkým sálem rytířů. Zbytky mlýna se dochovaly přes veškeré přestavby a moderní zastřešení esplanády⁹⁹ do dnešních dob. Poblíž pak byla zdokumentována větrací šachta¹⁰⁰ o rozměru 20 m². Johanité měli i svou vlastní **chlebovou pec**¹⁰¹. Na

⁹⁴ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 329-332.

⁹⁵ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 329-332.

⁹⁶ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 329-332.

⁹⁷ Větrné mlýny pocházely z Íránu a do Evropy se dostaly ve středověku, takže křížácké hrady, jako například Craque des Chevaliers, sehrály určitou roli při tom, co by se dalo nazvat „transferem technologií“. NICOLLE, David: *Křížácké hrady ve Svaté zemi 1192-1302*, nakladatelství Grada, Praha, 2009, s. 16.

⁹⁸ STEVENSON, Neil: *Architektura*, nakladatelství Knižní klub, Praha, 2003, s. 52.

⁹⁹ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 219.

¹⁰⁰ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 219.

hradě se dodnes dochovala jedna **pekárna**¹⁰² s touto chlebovou pecí. Byla to unikátní dvoupatrová pec – v první úrovni se pekl chléb, zatímco horní úroveň sloužila jako udírna¹⁰³ zejména vepřového masa. Většinu ostatního jídla si ale zřejmě posádka hradu rozdělená do menších skupin připravovala na otevřených ohništích horního a dolního hradu. Tuto skutečnost dokazuje i množství nalezeného, pouze drobného kuchyňského nádobí. Z toho se dá usuzovat také na to, že nejedli společně. Velký sál rytířů sloužil jen ke zvláštním slavnostním účelům, nikoliv ke společnému stolování. Bohaté nálezy jídelního nádobí – mísy, sklenice, lahve skleněné i hliněné, talíře, šálky – svědčí o vysoké kultuře stolování, kterou ještě středověká Evropa, používající často dřevěné nádobí, neznala. Naproti tomu moderní analýza keramiky z hradu Craque des Chevaliers prokázala přítomnost olova a kadmia, vysoce toxických prvků, které při každodenním působení zanechávají vážné zdravotní následky.¹⁰⁴

Horní patro budovy východně od velké věže nad birkou (viz níže) sloužilo jako sýpka¹⁰⁵. V suterénu byly skladovány „tekuté“ potraviny - ve vyzděných 1 metr vysokých blocích byly nalezeny zbytky 150 nádob a amfor. Při obsahu 40 až 50 litrů to představuje 6000 až 7000 litrů tekutin (zejména olivového oleje a vína)¹⁰⁶.

Hrad byl tedy nejen díky mlýnu zásoben po celá dlouhá období možného obléhání. Jeho soběstačnost v zásobování byla plně zajištěna.

Nic z toho by samozřejmě nebylo možné bez přívodu vody. Přistavěným **akvaduktem**¹⁰⁷ (ilustrace č. 12, str. 77) se voda přiváděla do **birky**, otevřené velké vodní nádrže (ilustrace č. 13, 14, str. 78-79) v níž se mimo jiné napájeli koně a k níž se lidé chodili osvěžit. Birka se v tomto konkrétním případě

¹⁰¹ DUTOU, Thierry, GANDIOL-COPPIN, Brigitte, GHIRARDI, Olivier: *Ve stínu středověkých hradů*, nakladatelství Gemini, Praha, 1994, s. 26.

¹⁰² WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 149.

¹⁰³ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 322-323.

¹⁰⁴ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 324.

¹⁰⁵ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 323.

¹⁰⁵ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 322.

¹⁰⁶ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 323.

¹⁰⁷ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 225.

nacházela pod jižními hradbami vnitřního hradu. Byla 72 metrů dlouhá a 9 až 16 metrů široká¹⁰⁸. Vlastní vodní vedení zásobovalo nádrž čerstvou vodou. Často sloužila jako jediná možnost ochlazení pro rytíře bojující v brnění a pro leníky už tak značně trpící pro ně nezvyklým podnebím. Zároveň tato vodní nádrž zvyšovala i bezpečnost hradu, neboť byla další ochranou¹⁰⁹ proti možnému podkopání hradeb.

Drážky na vnitřní straně západní a severní hradební zdi sváděly dešťovou vodu do *birky*¹¹⁰. Ta však byla napájena především již zmíněným akvaduktem, který přiváděl vodu z jihozápadního výběžku, konkrétně ze vzdálenosti cca 400 metrů. Dnes můžeme jeho vedení sledovat v délce cca 100 metrů. Původní průběh však můžeme pozorovat jen na leteckých snímcích. Hradní příkop u jihozápadní zdi překračuje akvadukt čtyřmi oblouky mostu asi 4 metry východně od okrouhlé věže v jihozápadním nároží vnější hrady a prochází fasádní zdi otvorem o rozměrech 50 x 60 centimetrů¹¹¹. Vstup do birky je na vnitřním jihozápadním okraji dodnes znát. To, že byla birka na hradu zásobována vodou zvenčí, se může zdát podivné, protože akvadukt mohl být snadno nepřítelem zničen. Je třeba pochopit, že voda z birky nebyla používána jako pitná. Navíc i přes přerušení přítoku zvenčí trvalo týdny, možná měsíce, než se voda v nádrži odpařila nebo vsákla.

Nejdůležitějším zdrojem pitné vody byla pro obránce vnitřní **studna**. Ta byla hluboká 27 metrů a bylo v ní 9 metrů¹¹² vody. Studnu doplňovalo na devět¹¹³ nádrží (cisteren), do nichž systémem nakloněných rovin odtékala dešťová voda z terasovitých střech a plošin. Tyto cisterny mohly dohromady pojmout 1200¹¹⁴ hl pitné vody. Toto množství vody postačovalo pro 2000 mužů posádky po dobu 300 dnů při dávce 2 litrů vody na člověka a den (tato dávka

¹⁰⁸ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

¹⁰⁹ NICOLLE, David: *Křížácké hrady ve Svaté zemi*, nakladatelství Grada, Praha, 2009, s. 32.

¹¹⁰ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 241.

¹¹¹ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 241.

¹¹² WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008, s. 149.

¹¹³ DUTOU, Thierry, GANDIOL-COPPIN, Brigitte, GHIRARDI, Olivier: *Ve stínu středověkých hradů*, nakladatelství Gemini, Praha, 1994, s. 26.

¹¹⁴ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 329.

platila během 2. Světové války za bojů v poušti severní Afriky).¹¹⁵ Tato čísla dokládají, že posádka hradu Craque des Chevaliers obstála i při dlouhém obléhání v letním období bez dešťových srážek.

V případě možného obležení, bylo tedy díky cisternám o vodu pro vojáky postaráno.

Pozůstatky reprezentativních lázní, **hammám**¹¹⁶, patří až do doby po dobytí hradu mamlúky roku 1271. Jak vypadala denní hygiena osazenstva hradu v předchozím období se můžeme jen dohadovat. Kamenná koryta (vany) odpovídající velikosti nebyla nalezena a zbytky dřevěných, podobných těm, která byla běžná ve středověké Evropě, se nedochovala. Podle svědectví Usámy ibn Munkize (12. století) si v Levantě usdlí křesťanští rytíři rychle zvykli na orientální způsoby koupání, zejména na používání vyhlášeného syrského mýdla z Aleppa.¹¹⁷

Východně od birky se nachází výrazná dvoupatrová stavba, tzv. **Lví brána**¹¹⁸. Ta si svůj název získala díky dvěma reliéfům lvů, které se nacházejí na jihozápadní fasádě. Tito lvi však v době nám neznámé pozbyli své hlavy. Lví brána má zachovalý monumentální vstupní oblouk s kamennými kruhy, ve kterých se otáčela dvě křídla dřevěných dveří. Jejich železné kování¹¹⁹ dodnes zanechalo stopy na sousední zdi.

Hradby byly rovněž vybaveny obdélníkovými **střilnami**, které jsou méně zranitelné vůči střelám zvenčí a zevnitř jsou rozšířeny, aby poskytovaly hájícímu lučištníkovi širší úhel střelby. Přibližně třicetimetrová vzdálenost jednotlivých věží v hradbách umožňovala dobrou boční střelbu lučištníků.

Hradní posádku tvořilo 50 až 60 rytířů a až 2 000¹²⁰ pěších řadových vojáků. Celkově však hrad dokázal ustát tisíc koní a umístit celých 5 000 mužů. Nikdo by si tedy neodvážil zaútočit na hrad, pokud by věděl, že se na

¹¹⁵ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 329.

¹¹⁶ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 329.

¹¹⁷ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 321.

¹¹⁸ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 225.

¹¹⁹ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011, s. 225.

¹²⁰ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26. 3. 2012)

něj připravuje tak velká vojenská síla, která by v příliš riskantní situaci mohla uniknout do bezpečí svých neproniknutelných hradeb a věží. Odhaduje se, že johanitě by svou pevnost byli schopni úspěšně hájit až po dobu dlouhých pěti let.

Na přelomu 12. a 13. století byl hrad v důsledku četných zemětřesení (1201 a 1202¹²¹) a bojů poškozen, vyžádal si tedy rozsáhlejší opravy. Z bezpečnostních důvodů jako ochrana před dalším možným zemětřesením byl hrad doplněn o četné velké valy¹²².

Roku 1217 dal uherský král Ondřej II., a zároveň účastník páté křížové výpravy, zesílit vnější zdi a také finančně podpořil zdejší hradní posádku.

Když v roce 1271 oblehla hrad vojska mamlúckého sultána Bajbarse, dokázala dobýt pouze vnější opevnění. Dál však postoupit nedokázala. Obléhání trvalo ještě celý měsíc, než obránci kapitulovali.¹²³

Po dobytí hradu roku 1271 následují stavební úpravy podle představ nových muslimských obyvatel pevnosti. O těch vypovídá i nápis sultána Bajbarse (ilustrace č. 15, 16 str. 80) z téhož roku umístěného nad vstupem do jedné z věží. Tento nápis oslavuje muslimského dobyvatele hradu a v překladu zní:

„Ve jménu Boha milosrdného, slitovného. Obnova tohoto požehnaného hradu byla organizována za vlády našeho sultána, vládce mocného, vítězného, spravedlivého, obránce víry, bojovníka s pomocí Boží, dobyvatele předurčeného k vítězství, základního kamene světa a náboženství, otce vítězství, Bajbarse, společníka emíra věřících, a to ke dni středy.“¹²⁴

Po pravé a levé straně druhého řádku nápisu jsou vytesáni dva lvi¹²⁵ nakročení směrem doprava. Právě lev byl erbovním zvířetem sultána

¹²¹ LEWIS, Bernard: *Dějiny Blízkého východu*, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000, s. 28.

¹²² TATE, Georges: *Křížáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 165.

¹²³ STEVENSON, Neil: *Architektura*, nakladatelství Knižní klub, Praha, 2003, s. 52.

¹²⁴ <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=Rey-Krak-des-Chevaliers> (5.4. 2012)

¹²⁵ <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=Rey-Krak-des-Chevaliers> (5. 4. 2012)

Bajbarse.

V rámci přestaveb mamlúci následně pozměnili východní zeď Pokoje 120 metrů¹²⁶ (viz výše) zazděním vstupního otvoru do hlavní kaple.

Po muslimském dobytí hradu však byla v první řadě původní johanitská **kaple** (ilustrace č. 17, 18, str. 81) přestavěna na mešitu jakožto symbol vítězství muslimů nad křesťany. Kaple pak byla upravena pro užívání jakožto mešity přistavením dvou mihrábů v prostřední a východní části lodě, respektive na qiblové zdi. Přídavný mihráb byl přidán ve zdi apsidy někdy později¹²⁷. Z mešity sultána Bajbarse se nám dochoval jeden mihráb a tři minbary¹²⁸.

Budova kaple svou dvoupatrovou příčnou koncepcí tvořila jakýsi předěl mezi východní a severní částí vnitřního hradu. Vnitřní míry kaple jsou 21.5 metrů délky a 8.5 metrů šířky¹²⁹. S takovými rozměry však nemohla pojmout celou hradní posádku.¹³⁰

Jednolodní prostor kaple byl dvěma lomenými oblouky rozdělen na tři stejně velké části. Kolem dokola obíhala římsa oddělující klenbu od zdiva. Naproti vstupu se nacházela půlkruhová apside¹³¹ (o stupeň výš než je podlaha lodě) s mírně klenutým gotickým oknem. Další obdélníková okna jsou nad římsou na severní a jižní straně východního oddělení. Vlevo se nacházel chór s pravoúhlou nikou, napravo byla nika půlkruhová. Ve střední části lodě v severní stěně je patrný dveřní otvor s plochým překladem, dnes zazděný. Sloužil zřejmě k umožnění účasti na bohoslužbách osobám umístěným na

¹²⁶ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 179.

¹²⁷ Tento malý mihráb se neobjevuje v žádném z plánů publikovaných Deschampsem, a je patrně moderní, možná datovaný do doby osídlení v hradu Craque des Chevaliers v 19. nebo raném 20. století. FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 178.

¹²⁸ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

¹²⁹ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 178.

¹³⁰ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

¹³¹ ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgervereinigung, Braubach, 2011, s. 205.

nemocničním¹³² oddělení v Pokoji 120 metrů. Na stěnách kaple se zachovaly fresky, kterými se podrobněji zabývám v samostatné kapitole níže. Stopy barev na obloucích a výklencích napovídají o dřívější barevné výzdobě kaple. Vnější schodiště vedoucí na plošinu na střeše kaple a cimbuří na východní straně plošiny nasvědčuje tomu, že i tato sakrální stavba byla podřízena pevnostnímu účelu.

Portály hradní kaple pocházející z první poloviny 13. století patří mezi nejkrásnější dochované kamenické práce. Je v nich viditelný vliv cisterciácké gotiky¹³³. Nejstarší částí původního zdiva z doby před zemětřesením dne 29. června 1170¹³⁴ je východní část kaple s apsidou, bosované zdivo, centrální okno a jedna malá část zdi na jižní straně prostřední části kaple, kde dnes stojí později vystavěný arabský mihráb.

Hlavní kaple, jak ji vidíme dnes, byla z velké části vystavěna johanity, kteří hrad dostali pod kontrolu v roce 1142. Největší stavební úpravy probíhaly až po zemětřesení dne 29. června 1170.

Po dalším zemětřesení v roce 1203 byl hlavní vchod kaple přesunut ze západu na jih a dveřní otvor byl proražen ve středu jižní zdi západní části kaple. Tento dveřní otvor byl opatřen novým ostěním a obloukovým zdivem. V souvislosti s novým vchodem byla ke kapli přistavěna také veranda¹³⁵.

Spolu s přestavbou kaple se započalo s přestavbou tzv. Čtvercové, Čtverhranné, Hranaté či také **Jižní věže** (ilustrace č. 19, str. 82).

Nachází se na severozápadní straně hradu, za nádvořím. Po škodách způsobených při dobývání roku 1271 značně utrpěla. Roku 1285 byla přestavba dokončena. Na rozdíl od ní měly kulaté věže hradu tu výhodu, že se daly bránit kolem dokola. Navíc byly jejich zdi také méně zranitelné vůči střelám, beranidlům a podkopání.¹³⁶

¹³² ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgervereinigung, Braubach, 2011, s. 205.

¹³³ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 414.

¹³⁴ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 414.

¹³⁵ *ibid*

¹³⁶ *ibid*

Stalo se tak na příkaz sultána al-Mansúra Qalá'úna z důvodu zajištění větší bezpečnosti proti možným obléhatelům. Její půdorys je ve tvaru čtverce s rozměry 17 x 17 metrů¹³⁷. Tato jediná hranolová věž v Craque des Chevaliers, která přežila ve své takřka původní podobě, má tři klenuté machikuly se šterbinami a nad nimi se nachází linie malých otvorů, které zřejmě umožňovaly přístup k vystupujícím ochozům přistavěným během 13. století. Šterbinové machikuly byly vytvářeny pomocí širokých svislých rýh ve fasádě hradby nebo věže, namísto vystupujícího kamenného ochozu podpíraného nosníky čili krakorci.¹³⁸

Čtvercová věž bývá rovněž nazývána jako **Věž královské dcery**¹³⁹ (ilustrace č. 20, str. 83). Historický původ tohoto jména je neznámý. Nižší část této stavby se datuje do 12. století, zatímco vyšší část do období arabského. Údajně je to jedna z nejstarších¹⁴⁰ dochovaných částí celé stavby. Ve vyšším podlaží věže se nachází původní čajovna. Ve věži je arkádové okno a dveře otevřené směrem k příkopu umístěném mezi vnitřními a vnějšími hradbami. Severozápadní fasáda věže je rovněž složitě arkádová. Postavením Věže královské dcery byla ukončena přestavba hradu Craque des Chevaliers do dnešní podoby.

Z vrcholu věže je krásný výhled zabírající i hrad Safita a pobřeží.¹⁴¹ Věž hradu Safita neboli Burdž Safítá vzdálená 18 km od hradu Craque des Chevaliers byla postavena ve stejném období a stylu.

Co se týče samotných stavitelů hradu, můžeme se o nich něco málo dozvědět ze **stavebních značek**¹⁴² (ilustrace č. 21, str. 84), které po sobě na hradu Craque des Chevaliers zanechali. Sbíral je Deschamps a sestavil Wienand¹⁴³. Tyto značky nás informují alespoň o původu některých stavitelů.

¹³⁷ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26.3. 2012)

¹³⁸ NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi*, Praha, 2007, s. 27.

¹³⁹ <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26.3. 2012)

¹⁴⁰ <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26. 3. 2012)

¹⁴¹ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm> (26. 3. 2012)

¹⁴² WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 406.

¹⁴³ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s.

Zřejmě se jednalo převážně o místní, mezi které pravděpodobně patřili i Židé, což se může zdát zjevné podle nalezené kamenické značky ve tvaru Davidovy hvězdy. Co se týče nalezených tesaných křížů, autory některých z nich mohli být i evropští kameníci, snad řádoví služební bratři, kteří tak do kamene zvětčili symbol svého řádu. Zajímavostí je, že řád měl i tzv. komtura Malé komendy¹⁴⁴, který měl na starost všechny přítomné dílny. V těch pracovali řádoví bratři i světské osoby. Dokonce je možné, že řád především ve 12. století zaměstnával i vlastní odborníky. Velký význam však nesporně měli místní architekti a kameníci, od nichž se johanité přiučili všemu, co bylo v Evropě ještě zcela neznámé.

Anglický král Eduard I., který se zúčastnil deváté křížové výpravy, nechal pak po vzoru hradu Craque des Chevaliers vystavět své hrady v Anglii a Walesu. Proslulá odolnost hradu zaujala mimo jiné i krále Richarda I., který po svém návratu z křížové výpravy, nechal vybudovat **Château Gaillard** (ilustrace č. 22, 23, str. 84-85) neboli Hrad Gaillard¹⁴⁵ v Normandii. Tento hrad je jedním z důkazů toho, že některé charakteristické stavební prvky Craque des Chevaliers bývaly často přejímány a napodobovány. Mezi ty objevující se právě na hradě Gaillard patří např. ony štěrbinové machikuly¹⁴⁶, o kterých již byla řeč výše.

Château Gaillard byl vystavěn jako sídlo vévody z Normandie k obraně svého teritoria proti králi Francie. Château Gaillard byl postaven za pouhý rok a říká se, že Richard byl natolik potěšen konečnou podobou a rychlou výstavbou svého nového hradu, že se chlubil slovy: „*Silná, jednoletá dcera!*“¹⁴⁷ Stavba hradu Gaillard se však neseťkávala s nadšením všech – byl stavěn na pozemcích rouenského biskupa, který proti stavbě protestoval.

406.

¹⁴⁴ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 406.

¹⁴⁵ DUTOU, Thierry, GANDIOL-COPPIN, Brigitte, GHIRARDI, Olivier: *Ve stínu středověkých hradů*, nakladatelství Gemini, Praha, 1994, s. 24.

¹⁴⁶ NICOLLE, David: *Křížácké hrady ve Svaté zemi 1097-1192*, nakladatelství Grada, Praha, 2007, s. 27.

¹⁴⁷ <http://www.outremer.co.uk/castle.html> (26. 3. 2012)

V reakci na to se mu však dostalo Richardových ostrých slov: „*Jestliže se sám anděl boží pokusí zastavit tuto stavbu, potká ho prokletí.*“¹⁴⁸

Jeden z arabských historiků, Ibn al-Atír¹⁴⁹, nazval Craque des Chevaliers „*kostí v hrdle muslimů*“.¹⁵⁰ Křesťan Ondřej z Maďarska jej naproti tomu roku 1142¹⁵¹ označil za „*klíč ke křesťanským zemím*“¹⁵². Tato symbolika tkví zřejmě ve skutečnosti, kdy český král Vladislav II.¹⁵³ přišel se druhou křížovou výpravou do Svaté země, přičemž mu velmistr Raimund de Puy¹⁵⁴ poslal symbolicky na uvítanou klíč od hradu.

S. R. Boas, oxfordský vědec a historik umění o hradu Craque des Chevaliers řekl: „*Podobně jako je Parthenon nejdokonalejším příkladem řeckých chrámů a Chartres gotických katedrál, je Krak des Chevaliers nejdokonalejší ukázkou středověkého hradu, jednou z velkých staveb všech dob*“¹⁵⁵. T. E. Lawrence o hradu řekl: „*Snad je to nejzachovalejší a nejúchvatnější hrad na světě.*“ Vyjádřil se tak roku 1909¹⁵⁶, když připravoval svou diplomovou práci o křížáckých hradech. Podnikl cestu za jejich poznáním a právě Craque des Chevaliers jej zaujal nejvíce.

Od roku 2006¹⁵⁷ je hrad Craque des Chevaliers zapsán na seznamu světového dědictví **UNESCO**. Tento hrad spolu s hradem Saone (který se

¹⁴⁸ HINDLEY, Geoffrey: *Saladin a počátky džihádu*, nakladatelství Baronet, Praha, 2009, s. 219.

¹⁴⁹ 'Izz ad-Dín ibn al-Athír (Džazírat ibn 'Omar, 555/1160-Mosul 630/1233) byl významný historik. Dílo, které z něj mimo jiné díky svému bohatství sebraných dokumentů a rovnováze názorů, učinilo „jediného pravdivého historika“ mezi Araby jeho doby se nazývá *Kámil at-tawárih* čili *Dokonalé dějiny* (nebo *Suma dějin*). GABRIELI, Francesco: *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, nakladatelství Argo, Praha, 2010, s. 24-25.

¹⁵⁰ BRIDGE, Antony: *Křížácké výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 127.

¹⁵¹ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 406.

¹⁵² ibid

¹⁵³ V době druhé křížové výpravy byl Vladislav II. pouze knížetem (králem se stal až roku 1158). Klíče od hradu mu velmistr poslal po bratru Benediktovi. Na to Vladislav II. sám vzpomíná ve své listině johanitům z roku 1169. WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, str. 406, Praha, 2008, s. 192.

¹⁵⁴ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 406.

¹⁵⁵ ibid

¹⁵⁶ STEVENSON, Neil: *Architektura*, nakladatelství Knižní klub, Praha, 2003, s. 23.

¹⁵⁷ <http://whc.unesco.org/en/list/1229/> (30. 3. 2012)

rovněž téhož roku ocitl na seznamu světového dědictví UNESCO) totiž představuje nejvýznamnější příklad ilustrující výměnu několika různých vlivů a dokumentující vývoj pevnostní architektury na Blízkém východě během křižáckého období (11. až 13. století). Tyto dva hrady představují významný vývoj v pevnostních systémech, který se značně liší od evropských spíše více pasivních obranných systémů, a které také přispěly k rozvoji hradů v Levantě. V dějinách architektury byl Craque des Chevaliers považován za nejlépe opevněný hrad celého křižáckého období a je na něj nahlíženo jako na archetyp středověkého hradu, a to zejména v kontextu vojenských řádů.

Až na určité nežádoucí zásahy v hradním okolí je svébytnost jeho lokality vcelku nenarušena. Po roce 2009 (kdy byla sepsána tato informace) bylo úmyslem strhnout všechny nelegální stavby nacházející se v blízkosti hradů Craque des Chevaliers i Saone. Jednalo by se tedy o některé domy, restaurace a hotely.¹⁵⁸ Úmyslem bylo i zakročit proti realizaci plánů na výstavbu kabinové lanovky a divadla pod širým nebem¹⁵⁹, které by nebyly v souladu s celistvostí krajiny.

Hrad Craque des Chevaliers se stal předmětem určitých menších restauračních prací probíhajících během francouzského mandátu. Relativně nedávné přírůstky ke stavbě provedené místními vesničany však byly odstraněny. Stavba byla rovněž zbavena nahromaděné zeminy. Co se týče hradu Craque des Chevaliers, byla velmi dobře zachována jeho autenticita jakožto celku.

Hrad je chráněn syrským památkovým zákonem (č. 222, revidovaným v roce 1999)¹⁶⁰ a zákonem ministerstva pro místní správu (15/1971).¹⁶¹ Ministerstvo pro místní správu přispívá k jeho ochraně ve spolupráci s Ředitelstvím pro památky a muzea (DGAM) a místních autorit. DGAM je agentura odpovědná za ochranu památek a finanční prostředky na údržbu a péči o hrady jsou zaručeny z jejího ročního rozpočtu. Každý hrad má vlastní

¹⁵⁸ <http://whc.unesco.org/en/list/1229/> (30. 3. 2012)

¹⁵⁹ *ibid*

¹⁶⁰ *ibid*

¹⁶¹ *ibid*

řídící systém, organizovaný společně DGAM ve spolupráci s místními úřady. V případě hradu Craque des Chevaliers, zahrnuje řídicí systém vesnici al-Hosn. (V případě hradu Saone, spolupracuje DGAM s oddělením v krajském městě Latakíja.) V době zapsání hradu do seznamu UNESCO, se DGAM nacházel v procesu přijímání nové správní struktury zahrnující nové předpisy. Ty měly zajistit, aby existoval jednotný řídicí systém pro správu a ochranu všech hradů v Sýrii. S tím souvisela i pokračující potřeba ochránit hrad Craque des Chevaliers před civilizačním a stavebním náporům nedalekého moderního města.

3.1. 2. 1 Fresky v hradu Craque des Chevaliers

Průzkum křížáckých památek v Syropalestině na jaře 1978¹⁶² stanovil potřebu existence specializované studie zaměřené na dříve oznámené a nově objevené fresky v hradu Craque des Chevaliers a Marqab.

Zkoumání freskových maleb v hradu Craque des Chevaliers se soustředilo nejprve do hlavní kaple mimo nádvoří. Rovněž byla objevena druhá kaple, také nazývaná jako „křestní kaple“¹⁶³, a to v roce 1935 venku před hlavním vstupem do hradu. Tato stavba však nepřežila dlouho, nyní je místem vesnického domu, ale fragmenty fresek, které v něm byly objeveny, byly zachráněny a jsou momentálně přechovávány v samotném hradu.

Všechny z dosud dochovaných fresek souvisejících s hlavní kaplí se objevují na povrchu jejích zdí, které náležejí do fáze konstrukce mezi lety 1170 až 1202. Deschamps argumentuje, že tato stavební práce byla provedena krátce po roce 1170¹⁶⁴. A tak z toho můžeme vyvodit, že tato fresková výzdoba byla vytvořena během roku 1170 nebo později.

Paul Deschamps se ve svých studiích o hradu Craque des Chevaliers z let 1920 a 1930 o žádných freskových malbách v interiéru hlavní kaple

¹⁶² FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 176.

¹⁶³ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 177.

¹⁶⁴ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 179.

nezmiňuje. Objevení fragmentů maleb je vysvětleno následným odpadnutím vrstev omítky a smytím bílé barvy v důsledku extrémně vlhkých podmínek.

Co se týče konkrétních vyobrazení nalezených na freskách v hradní kapli, ty představují především Ježíše Krista, Pannu Marii, ale také další svaté jako např. Šimona a Annu. Je vcelku logické, že místní mistři vyobrazili i sv. Pantaleona, mimo jiné patrona lékařů. Ten se však nachází v křestní kapli, konkrétně na západní zdi. Na několika freskách se dochovala i původní pomocná síť. Některé z fresek jsou dnes uloženy v muzeu v Tartusu.¹⁶⁵

V roce 1954 až 1955 byla odstraněna omítka z arabského období na severním konci Pokoje 120 metrů a pod ní byla objevena významná část freskové výmalby. Nalezená freska popisuje prezentaci v Chrámě. Tato freska byla odhalena v místě cca 1.05 metru nad současnou úrovní podlahy uprostřed vnější zdi západního oddílu kaple.

Na fresce je vyobrazen malý Ježíšek, Panna Marie, sv. Josef a Šimon¹⁶⁶ (ilustrace č. 24, str. 86). Fragment této fresky zůstal na stěně až do nastalých problémů s vlhkostí. V roce 1960 byl přenesen do Damašku do konzervační laboratoře Národního muzea, kde byla freska připravována na vystavení veřejnosti. V roce 1965 byla freska vystavena v muzeu v Tartusu. Freska je dnes uchovávána v rámu z ocele a je vyztužena sádro. Rozměry tohoto artefaktu jsou 1.65 metru¹⁶⁷ výšky a 0.92 metru šířky.

Malba se skládá z pěti postav – čtyři jsou se svatozářemi a jedna bez svatozáře. Všechny hlavní postavy zůstaly víceméně zachovány, vyjma Josefa, jehož podoba téměř vymizela. Pravděpodobně se však nacházel na levé straně malby. Navíc zde byla přidána jedna malá mužská postava, jejíž identifikace zůstává dodnes problematičtější.

Klidně stojící ženská postava nalevo je Panna Marie. Této identifikaci napovídá její nachový *maphorion* (hojně tvarovaný plášť, někdy s kapucí

¹⁶⁵ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 181.

¹⁶⁶ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 181-182.

¹⁶⁷ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 181-182.

u krku), do kterého je oblečena a který jí sahá od hlavy až ke kolenům. Má rovněž typické červené koturny a žlutou svatozář.

Panna Marie se dívá přímo na pozorovatele, své ruce drží směrem napravo k Ježíškovi, kterého se chystá přijmout od Šimona. Postava Panny Marie je poškozena více než z poloviny. Mariina hlava, část jejího obličeje, ruce, přední část jejího maphoria a nižší část jejího oděvu je to hlavní, co se dochovalo. Obličej a ruce jsou namalované špinavě bílou barvou, které se tehdy využívalo jako barvy tělové. Obrysy jsou malovány tmavě šedou a černou barvou. Modelování rukou je minimální v kontrastu s vypracovaným vyobrazením obličeje, který působí až trojrozměrně¹⁶⁸.

Nejvíce je zachována postava Šimona¹⁶⁹, a to i navzdory některým povrchovým ztrátám. Je vyobrazen v aktivní nakročené pozici, kdy napravo drží Ježíška a předává jej Marii. Šimon je vyobrazen s bílými vlasy, které spočívají na jeho šedém plášti a dokonce se vznášejí trochu okolo něj zdůrazňujíc tak ráznost jeho aktivity. Jeho vlasy, bílé vousy a knír jsou pokryty světle šedou barvou a mají tmavě šedé obrysy. Jeho dlouhý úzký obličej je stejně kvalitně vymodelován jako ten Mariin.

Většina dalších nalezených freskových maleb už nedosahuje takové kvality, jedná se pouze o více či méně zachovalé fragmenty (ilustrace č. 25, str. 87).

Zajímavá je také, již výše uvedená, fresková malba zobrazující sv. Pantaleona, patrona lékařů (ilustrace č. 26, str. 88).

3.2 Safita

3.2.1 Historie hradu

Věž Safita na vrcholu tří kopců

Vhání do srdce úžas a mír

¹⁶⁸ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 182.

¹⁶⁹ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 182.

*Kdykoli pozvedne svou hlavu výš
Mraky se skloní, aby políbily její čelo.¹⁷⁰*

Tato slova byla pronesena na počest hradu Safita, jinak známého pod názvem *Chastel Blanc*, tedy „Bílý hrad“¹⁷¹. Právě tímto termínem jej označovali samotní křižáci. Hrad dodnes stojí na nejvyšším vrcholu kopců města Safita, vzdorující hrdě času a pyšníci se svou významnou historií a zašlou slávou.

Hrad Safita se nachází v nadmořské výšce 320 metrů¹⁷² v opěrném bodu Ansarijských hor, na půli cesty mezi hrady Tartus a Craque des Chevaliers. Přesný arabský název hradu zní Safitá (arabsky صافيتا)

Hrad byl vystavěn křižáky během jejich výprav přímo na předešlém opevnění. Tyčí se na prostředním ze tří kopců města Safita a nabízí velkolepý pohled do okolí. Hrad byl hlavní částí sítě křižáckých pevností v oblasti. Z jeho vrcholu je možné dohlédnout od Středozevního moře až po zasněžené hory Libanonu. Dále je možné zahlédnout křižácké pevnosti v Tartusu a na Arwádkém ostrově na severozápadě, Chastel Rouge na pobřeží na jihozápadě, Akkar na jihu a Craque des Chevaliers, centrálu syrských johanitských rytířů, na jihovýchodě.¹⁷³ Je možné zahlédnout i Tripolis.

Hrad se tyčí ve stejnojmenném městě Safita. To bylo obydleno v dobách Féničanů. Četné archeologické vykopávky tomu napovídají a navíc poukazují i na osídlení kananejské. V roce 1102¹⁷⁴ Raymond IV. z Toulouse zabral toto území od emírů z Tripolisu.

O rytířích ze Safity toho víme jen málo. Jediné jméno, které se k nám dostalo, je jméno Richard de Bures, což byl správce Tripolisu během doby, kdy byl Pierre de Montaignu mistrem řádu a který byl také roku 1243 vybrán Renaudem de Clamcourt, pánem z Tartusu, aby urovnal spory s Hugem de Revel, pánem z Craque.¹⁷⁵ Pak byl hrad dobyt mamlúckým sultánem

¹⁷⁰ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁷¹ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁷² <http://www.templiers.org/safita-eng.php> (5.4. 2012)

¹⁷³ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm> (26. 3. 2012)

¹⁷⁴ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm> (26. 3. 2012)

¹⁷⁵ <http://www.templiers.org/safita-eng.php> (5. 4. 2012)

Bajbarsem roku 1271¹⁷⁶.

První zprávu o Safitě, jako o centru obranných složek fénického pobřeží Sýrie, máme z fénického období. O tom se rovněž dozvídáme z historických textů spadajících do období vlády ajjúbovského sultána Harránu, Músy al-Ašraf (1228-1237). Ten totiž uzavřel smlouvu s vládcem Sicílie, Fridrichem II. Emír Músa al-Ašraf mu postoupil město Bejrút, Safad a Tiberiadské jezero. Emírův stát se tak zmenšil na území zabírající Tripolis, hrad Craque des Chevaliers, hrad Safita, Marqab, Tartus a Antiochii. Safita je také zmíněna v útocích Ibrahima Paši, syna Muhammada Alího. V letech 1832 se Barbar Aga, guvernér Tripolisu, tázal Táhira Mahfouda, guvernéra Safity, na organizování armády za účelem zastrašení útoku Ibrahíma Paši. Tento počín byl nicméně neúspěšný.¹⁷⁷

3.2.2 Architektura hradu

Díky nejméně třem přestavbám neznáme původní podobu pevnosti. Můžeme předpokládat, že se jednalo o klasický západoevropský donjon s vnějším ohrazením. Areál pevnosti je obehnan dvojitou boční zdí zpevněnou obdélníkovými věžemi (ilustrace č. 27, 28, str. 89-90). Jeho vzhled je ovlivněn tvarem terénu.

Jediné, co se z hradu stavebně dochovalo do dnešních dob, je tedy **donjon** neboli hlavní věž (ilustrace č. 29, 30, str. 91), s uvnitř vestavěným kostelem. Její arabský název zní *Burdž Safitá*¹⁷⁸ (doslova Bílá věž). Rovněž bývá nazývána podle hradu jako *Chastel Blanc*. Svůj přídomek si hrad vysloužil proto, že byl postaven z bílého vápence¹⁷⁹, který zářil daleko do okolí.

Věž je vystavěna z bílých kamenů o rozměrech 2 x 1 x 1 metrů a skládá se ze dvou pater. V prvním patře věže o tloušťce zdí 5 metrů¹⁸⁰ je dnes

¹⁷⁶ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm> (26. 3. 2012)

¹⁷⁷ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁷⁸ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm> (26. 3. 2012)

¹⁷⁹ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁸⁰ *ibid*

umístěn kostel řecké pravoslavné církve. Zdi kostela se sbíhají v oblouku vysokém 15 metrů. Tento druh stavby patra zesiluje budovu navzdory zvýšené váze a velkému tlaku na její základy. Takže není zapotřebí žádných sloupů, ačkoliv má patro tak velkou rozlohu (kapacita je okolo 2000 lidí).¹⁸¹

Věž je vysoká 27 metrů, široká 18 metrů a dlouhá 31 metrů¹⁸². Je vůbec největší dochovanou křížáckou věží. Donjon měl pro oblast Syropalestiny netypický výrazně obdélný půdorys. (Většina ostatních podobných věží měla půdorys téměř čtvercový.) Věž Safity představuje typický donjon.¹⁸³

Donjon obklopovala pravidelná obdélná hradba, na západě a jihozápadě rozšířená. Zde se nacházela pětiboká věž s vysunutým patrem. Toto opevnění obklopovala širší hradba postavená na půdorysu zalamovaného oválu, který T. E. Lawrence přisuzoval byzantskému období. Na severu a jihu hradeb vystupovaly čtverhranné bašty, další byla v blízkosti brány. Brána se nacházela na východní straně hradu a tvořila ji mohutná obdélná třípodlažní věž, jež dosahovala rozměrů některých hradů v okolí. Brána tvořila komplex doplněný dalšími stavbami uvnitř hradu, které se dnes nedají dobře zrekonstruovat. Na severu k hradbě přiléhaly klenuté místnosti sloužící jako stáje a skladiště.

Hrad byl postižen dvěma zemětřeseními v roce 1170 a 1202. Po zemětřesení v roce 1202 byl hrad přestavěn do současné podoby. V anglosaské literatuře se o Safitě píše jako o opevněném kostelu - *église-donjon*¹⁸⁴, bližší je však představa o sloučení více funkcí do jedné stavby s vizáží donjonu, využitě jako kostel. Jednalo se o stavbu pečlivě opracovaných kamenných kvádrů o přesně dané velikosti, se zdi silnými tři metry, které se vzhůru zužovaly. Podlahy byly pokryté velkými kamennými deskami.

Vstup byl oproti okolnímu terénu na vyšší úrovni. Oblouková klenba

¹⁸¹ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁸² <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm> (26. 3. 2012)

¹⁸³ NICOLLE, David: *Křížácké hrady ve Svaté zemi*, Praha, 2007, s. 44.

¹⁸⁴ NICOLLE, David: *Křížácké hrady ve Svaté zemi*, Praha, 2007, s. 44.

vstupních dveří je dekorována křížem¹⁸⁵ ozdobeným květy. Ten je podobný tomu, který se dodnes nachází nad vstupem do hradu Tartus. Když křižáci obsadili věž, vyryli kříž, který existuje do dnešních dní, do prostředního kamene oblouku nad bránou. Také hrad přejmenovali na „Věž rytířů Templu“¹⁸⁶ předtím, než získal své poslední jméno „Bílá věž“. Tento původní **portál** se tedy spolu s věží také dochoval do dnešních dob. Sahá do výšky 45¹⁸⁷ metrů a nachází se na východě pevnosti.

Hrad disponuje unikátní železnou vstupní branou. Ta je z vnitřku chráněna dlouhými železnými západkami na dveřích, jejichž průměr je 10 centimetrů a délka 2 metry. K dispozici je i vnější zámek. Nad bránou se nacházejí otvory, které sloužily k lití vařící vody a oleje, sypání horkého písku¹⁸⁸ na útočícího nepřítele v případě, že by vpadl do hradu, potom co by zničil bránu.¹⁸⁹

V přízemí hradu se nacházel velký klenutý sál, 17 metrů vysoký, sloužící od počátku jako **kostel** či kaple. Tento prostor byl osvětlen čtyřmi okny po stranách, páté okno se nacházelo v ose apsidy na východě. Odtud vedl přístup do dvou místností sloužících jako sakristie. (V klenbě apsidy se nachází památka na místní seismické poměry, cca 5 metrů dlouhá a několik centimetrů silná prasklina.) Největší okno bylo nad vstupem a v případě ohrožení hradu sloužilo k jeho obraně (David Nicolle uvádí, že zde bylo podsebití, čemuž ovšem neodpovídají zachovalé pozůstatky. Chybí krakorce, zavázání kamenů do čelní zdi apod.).

Podlaha je zde pokryta bílými kamennými deskami. Nacházejí se zde i docela malá okna, která mají z vnější strany šířku 20 centimetrů, ale jejichž vnitřní šířka je 1.5 metru¹⁹⁰. Tato okna byla používána lučištníky a obránci věže k zastavení útoků.

Pod podlahou byla vyhloubena okrouhlá nálevkovitá **cisterna** na vodu

¹⁸⁵ <http://www.templiers.org/safita-eng.php> (5. 4. 2012)

¹⁸⁶ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁸⁷ <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm> (26. 3. 2012)

¹⁸⁸ NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi 1192-1302*, Praha, 2009, s. 26.

¹⁸⁹ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁹⁰ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

o rozměrech 16 x 16 metrů¹⁹¹. Tato cisterna byla nepostradatelným prvkem především v případě možného obležení.

Do prvního patra vedly schody podél jižní vnitřní zdi, což z hlediska obrany nebylo právě nejvýhodnější řešení. Schodiště (ilustrace č. 31, str. 92) bylo uzavřené dveřmi zpevněnými mřížemi a dveřními západkami. Po schodišti se vstupovalo ze suterénu do patra.

První patro obsahovalo místnost s osmi poli křížové klenby, která se opírala o tři sloupy s křížovým profilem. Tato místnost (ilustrace č. 32, str. 92) sloužila k ubytování rytířů. Delší strany obsahovaly vždy 4 úzká okna využitelná jako střílny, kratší strany měly okna dvě. Nad vstupní stranou bylo jedno z oken výrazně větší a mohlo sloužit k obraně vstupu. Horní obranné podlaží bylo přístupné schodištěm v síle zdi a obsahovalo cimbuří s úzkými prolukami.

Druhé patro, do kterého je možné se s trochou úsilí dostat přes částečně zničené schodiště, sloužilo jako společná ložnice a obsahuje mnoho malých šikmých oken, které byly užívány lučištníky k obraně věže.¹⁹²

V patře byla umístěna i obrovská zbrojnice s vysokými architrávy, ve které můžeme najít v menším měřítku kopii velkého pokoje z hradu Tartus. Tento pokoj je 26 metrů dlouhý a 16 metrů¹⁹³ široký. Tři pilíře podpírající klenby rozdělují pokoj na dvě části, přesně tak, jak je tomu v hradu Tartus. Uprostřed stínek byly umístěny střílny dosahující až k podlaze.

Podlaha druhého patra je hliněná a strop je podpírán robustními mnohostrannými sloupy. Tyto sloupy mají 150 centimetrů v průměru a jejich hlavice jsou ve svém vrcholu rozšířené¹⁹⁴. Okna v druhém patře mají stejný tvar jako ta v prvním patře. Zdi druhého patra jsou ale užší. Ve východní straně místnosti je ve velkém otvoru zavěšen velký zvon. Tento velký zvon¹⁹⁵ je slyšet do vzdálenosti 5 kilometrů od Safity.

Ve druhém patře, v jihozápadním rohu pokoje, se nacházejí schody

¹⁹¹ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁹² <http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm> (26. 3. 2012)

¹⁹³ <http://www.templiers.org/safita-eng.php> (5. 4. 2012)

¹⁹⁴ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁹⁵ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

vedoucí na terasu. Její nízké ohrazení disponuje střílnami a cimbuřím. Z terasy se rozprostírá pohled do dalekého okolí, a tak je nasnadě, že se odtud daly jednoduše posílat signály jiným pevnostem a obranným věžím. Z vrcholu věže Safity je možné dohlédnout až na hrad Craque des Chevaliers, se kterým tvořily články pro řetězovou komunikaci. Věž hradu Safita byla roku 1202 zrekonstruována do dnešní podoby. Tehdy ji totiž dobyli templáři. Roku 1946 hrozilo věži zhroucení, a tak ji architekt Pierre Coupel dal opět zrekonstruovat.

Úchvatný pohled z terasy okouzluje návštěvníky, kteří mohou vidět pahorky neustále zasněžených libanonských hor, stejně tak jako mohou spatřit Tripolis, téměř 60 kilometrů vzdálený od Safity. Také je možno dohlédnout do údolí Akar, které se rozprostírá od oblasti Mína' v Tripolisu nahoru k městu Talkalach ve správním obvodu Homsu. Směrem na západ je možné vidět Středozemní moře, severně město Drekis a hory Kadmus, východně již zmíněný hrad Craque des Chevaliers a město Mašta.¹⁹⁶

Během francouzského kolonialismu došlo k jistým snahám o zrestaurování věže hradu Safita. Postaveny byly především dvě velké zdi obklopující věž, které však ubraly na dosud působivém vzhledu věže. První zeď leží ve vzdálenosti 100 až 150 metrů směrem od věže. Část z její východní strany se zachovala dodnes. Jedná se o tzv. palácovou bránu, ohromnou bránu, kterou nyní lidé používají při vstupu do kostela. Tuto bránu tvoří oblouk vysoký 7 metrů a tyčící se v obrovské zdi dosahující výšky 23 metrů. Blízko této brány se nacházejí dvě převrácené sochy žen. Koluje legenda, že jeden z vládců Safity se rozhněval na své dvě manželky, protože uvěřil, že ho podvádějí, a tak poručil vytesat jejich převrácené sochy.¹⁹⁷

O stavební činnosti na hradu Safita vypovídá množství nalezených **kamenických značek** (ilustrace č. 33, str. 92).

Mnoho domů okolo věže hradu Safita bylo vystavěno za použití kamenů převzatých z první zdi věže. Mnoho těchto původních domů dodnes stojí v její

¹⁹⁶ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

¹⁹⁷ <http://safita.ms11.net/> (26. 3. 2012)

blízkosti. Druhá zeď leží 1000 metrů směrem od první zdi, ze které se však zachovala pouze malá část. Její součástí byla i věž *Alzet*, která se nacházela východně od Bílé věže, ta však byla zničena obecním úřadem města Safita. Takže se nám bohužel nezachovala. Na jejím místě pak bylo vystavěno obchodní centrum.

Do dnešního dne slouží věž jako rozhledna a Kostel sv. Michaela řecké pravoslavné církve. Hradby až na pětibokou věž prakticky zcela zanikly v městské zástavbě a byly rozebrány jako kvalitní zdivo do nových domů. Z ostatních staveb hradu zbyly jen zříceniny brány.

3.3 Marqab

3.3.1 Historie hradu

Velký johanitský hrad v Margatu leží na osamoceném vysokém trojúhelníkovém kopci ve výši 360 m n. m. s výhledem na nedaleké Středozemní moře. V politické geografii křižáckých států leží na jihu Antiochijského knížectví. Dříve existovalo blízké spojení mezi rytíři z Marqabu a těmi ze sesterského hradu Craque des Chevaliers, který se nachází pouhých 60 kilometrů¹⁹⁸ vzdušnou čarou od Marqabu.

Hrad Marqab je znám pod několika názvy. Nejčastějším z nich je tradiční označení *Qaʿat al-Marqab*¹⁹⁹ (arabsky قلعة المرقب), méně častými pak názvy *Marqab* nebo *Margat*²⁰⁰. Jelikož slovo *marqab* můžeme přeložit jako „pozorovatelná“ nebo „strážní“ či „hlídková věž“, spojení *Qaʿat al-Marqab* by pak znamenalo „hrad strážní věže“²⁰¹. Což poukazuje na čtrnáct věží, které pod kontrolou johanitů napomáhaly hradu v jeho nedobytnosti.

Zcela původní pevnost pochází zřejmě z antických dob. První zmínky

¹⁹⁸ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

¹⁹⁹ <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

²⁰⁰ Hrad, který je nyní známý pod názvem *Marqab*, byl zmiňován ve středověkých latinských textech jako *Margat*. FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s.196.

²⁰¹ <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

o dobývání hradu však máme doloženy až z roku 1062²⁰². Tehdy byl hrad v držení Arabů, kterým se podařilo jej uchránit před nájezdy po první křížové výpravě. Hrad se totiž nacházel poblíž křižáckého Antiochijského knížectví. Roku 1104 však byli normanští rytíři z Antiochie poraženi v bitvě u Harranu. Byzantský císař Alexios I. toho využil a hrad Marqab dobyl. Byzantské držení hradu však netrvalo dlouho. O několik let později byl hrad dobyt křižáckými vojsky antiochijského Tankréda Galilejského. Ten pak připojil hrad k Antiochii.

Dalším pánem hradu se stal Renaud II. Mazoir z Antiochie, vazal tripolského hraběte. Bylo to právě v letech po roce 1130²⁰³, kdy rodina Mazoirů učinila z hradu Marqab centrum svých značných majetků. Z tohoto hradu Mazoirů zůstaly dodnes zachovány pouze nějaké části kurtiny s typickými čtyřhrannými věžemi z 12. století.

Roku 1186²⁰⁴ prodal Renaudův syn Bernard hrad rytířskému řádu johanitů, jelikož se správa tak velké pevnosti stala pro rod Mazoirů finančně neúnosnou.

Když v tomto roce johanité hrad Marqab odkoupili, získali zároveň s ním i malé pobřežní město Valenia (neboli Banijas), řadu menších hradů a také pozemky. Většina těchto pozemků se nacházela blízko, ale některé daleko – až u hor Amanus, ležící severozápadně od Antiochie. A tak se hrad Marqab, podobně jako hrad Craque des Chevaliers, rozvíjel jako administrativní centrum s obrovskými pozemky.

Johanité hrad z části přestavěli a rozšířili. Tehdy se také stal hlavním velitelstvím řádu johanitských rytířů v Sýrii. Zároveň byl v té době hrad Marqab disponující čtrnácti obrannými věžemi a posádkou johanitů považován za nedobytný. Toto přesvědčení se potvrdilo i v roce 1188, kdy byl hrad obležen muslimy v čele se sultánem Saláhuddínem. Pevnost nájezdům nepřátel odolala, a stala se tak jedním z mála opěrných bodů, který po katastrofální bitvě u Hattínu a Saláhuddínovu obléhání křižákům zůstal.

Hrad byl zřejmě nejpůsobivější právě v roce 1188, když si jej Saláhuddín

²⁰² <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

²⁰³ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/>

²⁰⁴ <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

prohlížel a míjel ho s úmyslem najít si snadnější kořist. „Uznávajíc, že hrad je nedobytný“, zmiňuje Abú 'l-Fidá'²⁰⁵ „a že neměl žádnou naději ho získat“²⁰⁶, přesunul se Saláhuddín dál do Džabala. Na počátku 13. století už johanité ovládali přilehlá území blízko hradu i nedaleké karavanní cesty. Na těch vybírali poplatky od projíždějících i od poutníků.

Stejně jako hrad Craque des Chevaliers si i Marqab užíval své největší slávy a prosperity v 1. polovině 13. století a rytíři těchto dvou hradů se často přidávali k expedicím proti Hamá a jiným muslimským městům. V odezvě na to byl hrad Marqab napaden v letech 1204-1205 vojenskými jednotkami sultána z Aleppa, jménem al-Málik az-Záhir²⁰⁷. Obléhatelé zničili některé z věží, ale muslimský generál byl zasažen šípem, zemřel a jeho armáda odešla.

Když v rámci třetí křížové výpravy dobyl anglický král Richard Lví srdce byzantský Kypr a svrhl jeho vládce Izáka Komnena, nechal jej právě ve zdech Marqabu uvěznit. Kolem roku 1240 pak sloužil hrad Marqab také jako útočiště biskupa z nedaleké Valenie, který si zde zřídil své velitelství.

Hrad Marqab se po dobytí hradu Craque des Chevaliers v roce 1271 stal na dalších 14 let hlavní pevností řádu johanitů.

Posádka v Marqabu si zachovala svou ofensivní schopnost téměř až do konečného zániku křížáckých států. Ještě v roce 1280 mohlo 200 rytířů²⁰⁸ a 400 jezdců podniknout z hradu úspěšný drancující nájezd na pláň Buqája blízko hradu Craque des Chevaliers, který už byl v té době v rukách muslimů.

Pověst o nedobytnosti Marqabu se definitivně vytratila v roce 1285²⁰⁹, kdy se před hradem v dubnu tohoto roku objevilo vojsko Bajbarsova nástupce

²⁰⁵ Abú 'l-Fidá' Imád ad-Dín Ismá'il ibn 'Alí al-Ajjúbí, zvaný arabisty 18. a 19. století jako Abúlfeda (Damašek 672/1273-Hamá 732/1331), byl literárně činným emírem. Patřil k ajjúbovskému rodu v době, kdy tento rod již ztratil v Egyptě a Sýrii autonomní moc ve prospěch mamlúckých sultánů. Dokázal si však na nich vynutit přiznání panství Hamá, které původně patřilo jeho dědovi. Abúlfedovy hlavní díla byla prvními známými a částečně vydanými díly arabské literatury v Evropě v počátcích moderní arabistiky. Abúlfeda ve svých mladých letech bojoval v mamlúckém vojsku při taženích proti Tripolisu a Akkonu, a byl tedy očitým svědkem tragického epilogu křížových výprav. GABRIELI, Francesco: *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, nakladatelství Argo, Praha, 2010, s. 31.

²⁰⁶ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

²⁰⁷ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

²⁰⁸ ibid

²⁰⁹ NICOLLE, David: *Pád Akkonu. Krvavý zánik křížáckých států*, nakladatelství Grada, Praha, 2010, s. 14.

sultána Qalá'úna. Muslimové použili proti hradu velké množství obléhacích strojů a raziči zároveň podkopávali jižní a západní stranu hradu. Dne 24. května byla zapálena výztuha pod Ostruhovou věží (Tour de l'Éperon), která se v noci zřítila. Byl zahájen velký útok na hrad a dne 25. května²¹⁰ se posádka johanitů vzdala. Sultán se však natolik obdivoval odvaze a houževnatosti jeho nepřátel, že dovolil johanitům nekrvavou kapitulaci s tím, že mohou hrad opustit se všemi osobními věcmi a hotovostí.

Hrad Marqab byl také na rozdíl od jiných křižáckých pevností ušetřen stržení. (Většinu hradů totiž dobyvatelé ihned po dobytí srovnali se zemí, aby zamezili možnosti nepřátel dobýt je zpět.) Sultán Qalá'ún na hrad dosadil posádku 2500 vojáků a zároveň 400 řemeslníků pracovalo na opravě hradu. Pevnost pak ještě dlouho sloužila mamlúkům a později i osmanům.

Hrad byl v ubohém stavu až do roku 2007, kdy se započalo s jeho rekonstrukcí.

²¹⁰ NICOLLE, David: *Pád Akkonu. Krvavý zánik křižáckých států*, nakladatelství Grada, Praha, 2010, s. 14.

3.3.2 Architektura hradu

Hrad se nachází cca 2 kilometry od pobřeží Středozemního moře a přibližně 6 kilometrů jižně od Banijas. Leží tedy na území bývalého křižáckého knížectví Antiochie. Postaven je na čedičovém kopci ve výšce 360 m n. m.²¹¹, na bývalé vyhaslé sopce. Zaujímá strategické místo na cestě mezi Tripolisem a Latakíjí a současně mohl pozorovat pohyb na Středozemním moři.

Stejně jako hrad Craque des Chevaliers, byl i Marqab prostorným hradem s mnoha prvky koncentrického hradu (ilustrace č. 34, str. 93). Vzhledem k použití čtverhanných věží typických pro 12. století, lze předpokládat, že tyto stavby jsou pozůstatkem raného křižáckého hradu. Jejich rozmístění po obvodu opevnění naznačuje, že hrad zpočátku 12. století zaujímal celý vrchol kopce. Komplex hradu byl rozdělen na dvě části – vlastní hrad na jihu a předhradí či spíše opevněné městečko na severu.

Pozoruhodným prvkem vnitřní obrany je kruhová věž, nazývaná jako donjon. Na rozdíl od hradu Craque des Chevaliers má Marqab větší okruh vnějších hradeb dodávající mu tak širší celkový areál.²¹²

Křižáci také kontrolovali severojižní pobřežní cestu pod pevnostmi. Jako přídavek k hlavnímu hradu, vystavěli strážní věž, čtyřhrannou a masivní poblíž pobřeží a také zeď k jejímu spojení s hradem. Nikdo tedy nemohl projít podél pobřežní cesty bez zaplacení.

Funkce pevnosti nebyly vždy jen čistě vojenské. Začátkem 13. století biskup malého pobřežního města Valenia (Banijas) (ilustrace č. 35, str. 94) opustil město, dobyté roku 1188²¹³ sultánem Saláhuddínem, a se souhlasem arcibiskupa Apamey přenesl svůj biskupský stolec do hradu. Tamější hradní kaple mu pak začala sloužit jako jeho skromná katedrála. Mezi lety 1204 až 1206²¹⁴ byla hlavní kapitula soustředěna právě v hradu Marqab, a tak se zde

²¹¹ <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

²¹² <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

²¹³ FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 195.

²¹⁴ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3.

snad uskutečnilo i zasedání generální kapituly²¹⁵ v roce 1206. Archivní zápisy řádu byly shromažďovány a udržovány rovněž v samotném hradě. Německý cestovatel Wilbrand z Oldenbourgu²¹⁶ navštívil hrad Marqab v jeho nejlepších letech, konkrétně v roce 1211, a napsal o něm:

„Marqat je velký a silný hrad a je opevněn dvojitou hradbou. Má mnoho věží, o nichž by se dalo soudit, že mají spíše nést nebesa než sloužit k obraně. Hora, na níž hrad stojí, je velmi vysoká, jako by nebe nesl na svých bedrech Atlas... Tento hrad patří johanitům a celá země v ně vkládá velké naděje. Je protivníkem mnoha silných hradů Starce z hor (tj. vůdce assassínů) a sultána z Aleppa. Řád jejich panovačnost a útoky již tolikrát odrazil, že od nich za dodržování příměří dostává ročně 2000 marek. Aby se zamezilo zradě, k čemuž by mohlo dojít velmi snadno, drží každou noc stráž čtyři rytíři a dvacet osm dalších strážných. Johanité tam v dobách míru udržují posádku tisíce mužů krom ostatních obyvatel hradu a v dobách potřeby mají zásoby veškerých potřeb na pět let.“²¹⁷

Jiný pramen k tomu ještě dodává, že „každý rok půdy okolo hradu vyprodukuje sklizeň více než 500 povozů.“²¹⁸

Muslimský geograf Jáqút, píšící v letech 1220, podává o hradu stručnější zprávu: „každý říká, že je to hrad, který nikdy neměl obdoby.“²¹⁹

Hrad Marqab však postrádá styl a eleganci hradu Craque des Chevaliers. Je to ale pochopitelné, protože je postaven z místního černého

2012)

²¹⁵ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

²¹⁶ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

²¹⁷ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

²¹⁸ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

²¹⁹ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

čediče²²⁰, který je tvrdý a nepoddajný, a tak nedovoluje příliš mnoho architektonických detailů. Je to spíše jeho drsný dojem než elegantní krása, co na nás při pohledu na něj působí.

Stojí dominantně na kopci se širokým výhledem na Středozemní moře daleko pod ním a na úzkou pobřežní pláň, která se táhne ze severu na jih. Ve vnitrozemí terén prudce klesá a za údolím jsou vidět kopce, ve kterých žili assassíni. Hrad je usazen v drsné a bezútěšné krajině v porovnání s přívětivou krajinou Tripolského hrabství na jihu. Hrad Marqab tak ve své konstrukci odráží toto pusté a strohé prostředí. Slabým bodem hradu je jeho jižní strana, na které úzké hrdlo země spojuje hradní náhorní plošinu se sousedním kopcem. Architekti tento bod správně shledali nebezpečným, a ochránili jej do skály vytesanou vodní nádrží, aby tak odradili nepřítele od postupného podkopání (tedy od podobné situace jako v hradu Craque des Chevaliers).

A tak by se obecně dalo říci, že všechny pevnosti získávají na síle a odolnosti především díky finančním nákladům a stavební rafinovanosti svých majitelů.

Stejně jako v případě hradů Craque des Chevaliers a Saone, je hradní komplex rozdělen do dvou částí – na pevnost a hradní město, rozdělené dobře opevněným příkopem a zdí.

Dlouhé zdi, které se táhnou okolo okraje náhorní plošiny, byly chráněny dvanácti věžemi, z nichž všechny až na čtyři jsou kruhové a jsou datovány do arabského období. Obranné složky hradního města se značně měnily. Na východní přední straně byly řady kulatých věží, které chránily vnější zeď, která je v podstatě obrovskou terasou postavenou na svahu. Není jasné, jak daleko se vnější zeď táhla okolo vnitřní zdi a vypadá to, že na ní nebyly žádné věže. Na severním konci se nacházela jednoduchá zeď chráněná pouze jednou čtyřhrannou věží, pocházející pravděpodobně z 12. století²²¹. Na západní straně s výhledem na moře daleko pod hradem se nacházela původní hradba

²²⁰ <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

²²¹ <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle> (30. 3. 2012)

zesílená v ranném 13. století přidáním řady čtyř kulatých věží. Tyto věže Deschamps srovnává s kulatými věžemi na vnější západní zdi v hradu Craque des Chevaliers, ačkoliv celkový konečný vzhled není ani zdaleka tak zdařilý, a hlavní obranné složky hradeb tak byly ztraceny.²²²

Hlavní hrad leží na jižním konci této hradby. Je přístupný skrze čtvercovou vrátnici ve vnějších zdech. Nad vstupním obloukem se nacházejí konsoly (výstupky ve zdi), které musely původně podpírat jednoduché machikuly, rovněž se tam nachází žlábek na padací mříž. Stejně jako v hradu Craque des Chevaliers, ačkoliv jiným způsobem, nenabízí vchodový systém v Marqabu návštěvníkovi různorodé volby. Je nemožné jít rovně skrze vnější bránu, navíc tam ani není přístup do vyššího patra. V přízemí brány se cesta lomila o 90°doleva²²³ a pokračovala ke vstupu do hradního města. Doprava cesta vede ke čtverhranné bráně hradní citadely. V obou případech se však návštěvník pohybuje po otevřené stezce mezi vnitřními a vnějšími zdmi dříve kontrolované hlídajícími vojáky. Vyšší patra věže nebyla přístupná z přízemí.

Citadela je chráněna dvojitými zdmi kromě strany hradního města, kde se nachází jednoduchá zeď a příkop. Na západní straně jsou vnější zdi chráněny třemi čtvercovými věžemi, které pravděpodobně datujeme do dob Mazoirů před převzetím hradu johanity. Zeď, která je spojuje, je chráněna krytou střelnicí. Na východní straně nemá vnější zeď žádné věže, možná proto, že sráz je příliš prudký.

Na jižním vrcholu trojúhelníku se nacházela věž, která byla křížáky pojmenována jako **Ostruhová věž**, neboli *Tour de l'Éperon*²²⁴ (ilustrace č. 36, str. 94). Bylo to právě zde, kde muslimové roku 1285 postupně podkopali zdi věže, která se zřítily, takže dnešní stavba je bezesporu pozdější muslimskou náhradou. Podobně jako v hradu Craque des Chevaliers by byly vnější zdi impozantním prvkem samy o sobě, jsou však zastíněny velkými srázy zdiva,

²²² <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

²²³ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

²²⁴ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

kteřé obklopuje vnitřní dvůr. Nejpůsobivěji jsou patrné na východní straně, kde se rovněž tyčí obrovská jednoduchá věž z černého kamene se zachovalým zakončením. Její poslední patro bylo opatřeno střílnami pro lučištníky a širokou obdélnou střílnou patrně pro balistu nebo pro jiný válečný stroj. Nad touto úrovní se nacházel ochoz s cimbuřím s dalšími střílnami.

Vnitřní dvůr (ilustrace č. 37, str. 95) je obklopen velkými, valeně zaklenutými provozními budovami se stájemi, kuchyní (ilustrace č. 38, str. 95) a cisternami v suterénu. Některé z budov jsou dvoupatrové z důvodu nedostatku prostoru. Na jižní straně se nachází dominantní rozměrná kaple, postavená z bílého vápence, kontrastující tak s tmavými stěnami ostatních budov. Za kaplí je situována dvoutraktová palácová budova s půdorysem písmene L, ve které bylo obydlí velitele hradu. Nachází se v ní rytířský sál s velmi elegantní klenbou, patrně kapitulní síň, prakticky jediná ozdobnější místnost hradu.

Jižní části citadely vedle palácové budovy dominuje okrouhlý **donjon** s půdorysem podkovy (ilustrace č. 39, str. 96). Jedná se o jediný doložený okrouhlý donjon v Zámorí²²⁵. Má šířku 20 a výšku 25 metrů. Rozlehlé místnosti uvnitř donjonu mají čtvercový půdorys, tloušťka zdi v přízemí dosahuje na čelní straně 10 metrů. Prostor mezi donjonem a kaplí byl zastavěn dvoupatrovou klenutou stavbou sloužící k ubytování rytířů a posádky.

Pod severními hradbami vnitřního hradu byla umístěna, obdobně jako na hradu Craque des Chevaliers, rozměrná otevřená vodní nádrž sloužící k zásobování užitkovou vodou.

Na hradě se rovněž dochovaly latríny (ilustrace č. 40, str. 96).

Jak již bylo uvedeno výše, v hradu Marqab se rovněž nachází velká

²²⁵ Outremer neboli Zámorí je specifický termín označující území Palestiny okupované křesťany. Z pohledu Západu se totiž nacházelo za Středozezním mořem a představovalo úzký pobřežní pás, který sahal od oblasti arménského osídlení až k fátimovskému chalífátu v Egyptě, na jih od města Gazy. Franské teritorium se dělilo (jak již bylo uvedeno výše) na čtyři velké státy: království jeruzalémské, rozkládající se na pruhu pobřeží od Gazy až k Bejrútu; tripolské hrabství, ležícího od Bejrútu k Margatu; antiochijské knížectví, od Margatu k Alexandrettě; a edesské hrabství, ve vnitrozemí na severovýchod od Alexandretty až k oblasti okolo dnešní Urfy. FRALEOVÁ, Barbara: *Templáři*, nakladatelství Argo, Praha, 2007, s. 83.

jednoduchá gotická **kaple** z 12. století (ilustrace č. 41, 42, str. 97). Její apsida byla stejně jako v hradu Craque des Chevaliers začleněna do obranných prvků. Kaple v hradu Marqab je větší a také bohatší výbavy než ta v hradu Craque des Chevaliers a je rozdělena do dvou velkých oddílů s klenutou střechou. Byla zdobena freskami, jejichž náznaky se dosud dochovaly.²²⁶ Mají mimo jiné znázorňovat zobrazení Poslední večeře Páně²²⁷.

Do kaple se vstupuje dvěma vchody – jeden je ze severu a druhý ze západu. Těžké křížové klenutí kaple, které je rozčleněné klenebními oblouky, odpovídá pozdnímu francouzskému románskému stylu²²⁸, který byl přechodem ke gotice.

Ačkoliv je tato kaple relativně malá, skutečnost, že v ní nejsou žádné uličky, jí dělá poměrně prostornou, což je typické právě pro gotické umění. Kaple je zaklenuta na dvě pole křížové klenby, jeden oblouk je dekorován v černé a bílé barvě²²⁹, druhý je bez dekorování, zato podepřen korintskými sloupy²³⁰. Kruhová apsida je o dva stupně vyšší než podlaha kaple. Ve dvou zákristiích jsou zachovány již zmíněné zbytky fresek.

Hlavní chrámová loď se skládá ze dvou velkých širokých oddělení propojených širokým, lomeným příčným obloukem, který disponuje čtvercovými klenáky, částečně zkosenými na okrajích svých vnitřních stran. Příčný oblouk je nalomen přímo nad řadou pilířů, které se skládají ze sloupců důmyslně zakomponovaných do podpěrných prvků obdélníkového tvaru. Hlavice těchto sloupců jsou zdobeny trojitými akantovými²³¹ (paznehtíkovými) ornamenty. Obě oddělení chrámové lodi mají lomenou klenbu bez žebroví. Boční část zdi a západní koncové zdi nejsou obloukově propojeny. Každá zeď je, až na jednu výjimku, centrálně proložena velkým mírně lomeným oknem.

²²⁶ <http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/> (30. 3. 2012)

²²⁷ FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 190.

²²⁸ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

²²⁹ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

²³⁰ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

²³¹ FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 196.

Na západní straně je okno umístěno vysoko nad hlavním vstupním portálem. V úrovni podlahy jižní zdi východního oddílu se nacházejí dva výklenky, které byly zřejmě používány jako mihráby během muslimského obývání hradu. Na severní zdi východního oddílu se nachází velká nika²³² s lomeným obloukem, nad kterým je zasazeno okno.

Po levé straně jsou dveře, umístěné ve straně zdi stejného oddílu chrámové lodi, poblíž řady pilířů příčného oblouku. Těmito dveřmi lze vstoupit do úrovně nádvoří a také sestoupit po řadě tří schodů do úrovně podlaží kaple.

Na polokruhové zdi se nachází půlkopulová apsida. Zeď je zde opatřena jediným centrálně umístěným lomeným obloukem a oknem. V půlkruhové zdi se nachází obdélníkové portálové otvory vysoké 1.78 metru a široké 0.675 metru. Tyto portály vedou k malým pokojům uvnitř sakristie.

Vnitřní rozměry kaple jsou 23 metrů délky a 10 metrů šířky. Vnitřní rozměry severovýchodního pokoje sakristie, ve kterém se našly hlavní fresky, jsou 3.43 metru délky podél severní zdi, 1.635 metru šířky na západním konci a 2.69 metru na východním konci.²³³

Současný vzhled hlavní kaple pochází ze stavebního období johanitů, kteří hrad dostali pod kontrolu 1. února 1186. Když Deschamps prováděl analýzu zdiva z kaple ve vztahu ke zdivu přiléhajících staveb, došel k závěru, že kaple byla mezi prvními hradními budovami vystavěnými johanity a pravděpodobně byla také první zcela dokončenou budovou. Domníval se tedy, že k výstavbě kaple došlo roku 1186 nebo krátce po něm. Tato Deschampsova hypotéza byla po přezkoumání zdiva z kaple shledána správnou, v důsledku čehož byla datace části kaple, na které se nacházejí malované vrstvy omítky, stanovena mezi roky 1186 až 1187²³⁴.

Jak již bylo výše uvedeno, roku 1188 se hradní kaple stala skromnou katedrálou biskupa z Valenie. Mezi lety 1204 a 1206 zde navíc bylo místo

²³² Tato velká nika byla možná užívána pro pohřby, ale její funkce je nejistá. FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 196.

²³³ FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 196.

²³⁴ FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 196.

generální kapituly.

Potom, co se hrad dostal do rukou mamlúků dne 23. května 1286, byla hradní kaple používána jako mešita, zatímco pevnost byla převážně využívána jako vězení²³⁵. Během této doby a následně, když byl hrad obydlen arabskými vesničany, byla kaple omítnuta a její niky (výklenky) umístěné v hlavní chrámové lodi sloužily jako mihráby.

Do dnešní doby se nám dochovaly i portály kaple, hlavní a vedlejší, a vápencová okenní ostění. Kaple je krásná i ve své prosté jednoduchosti.²³⁶

Co se týče současné podoby hradu Marqab, jediné, co se z něj dochovalo, je část obranné hradby s hranolovými věžemi.²³⁷ Působivé jsou pak i zbytky zdejšího hřbitova a stará arabská vesnice.

Hrad Marqab byl druhý²³⁸ největší co do velikosti a síly, hned za hradem Craque des Chevaliers, který se nachází 60 kilometrů směrem na jih od hradu Marqab.

Je známa legenda, že existoval tunel²³⁹ spojující hrad Marqab s **Věží chlapce** (ilustrace č. 43, str. 98), vzdálenější strážní věží na nižším kopci, která tak mohla být používána jako zásobárna a zároveň útočiště obyvatel v případě napadení hradu Marqab nepřítelem. Věž chlapce, místně známá jako *Burdž as-Sabi*²⁴⁰ leží na kopci vedle pobřežní silnice z Banijasu do Tartusu. Byla pravděpodobně vystavěna v pozdním 12. století nebo raném 13. století jako třípatrový obdélníkový hradní donjon z čediče²⁴¹. Horní patro věže bylo vysazeno na krakorcích dodnes zachovalých. Věž sloužila jako strážní a byla součástí vnějších obranných prvků blízkého hradu Marqab. Měla chránit malý přístav města Margat a kontrolovat pobřežní cestu do Tartusu. Původně se k ní z hradu Marqab táhla hradební zeď, která pokračovala po svahu až

²³⁵ ibid

²³⁶ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

²³⁷ NICOLLE, David: *Křížácké hrady ve Svaté zemi*, Praha, 2007, s. 30.

²³⁸ <http://www.castles.nl/sy/bt/bt.html> (30. 3. 2012)

²³⁹ <http://www.castles.nl/sy/bt/bt.html> (30. 3. 2012)

²⁴⁰ ibid

²⁴¹ ibid

k moři. V dokumentu z roku 1233²⁴² je zmíněno, že v této zdi a poblíž Věže chlapce se nacházela brána, kterou každý cestující i obchodník musel projít a zaplatit mýtné. Templáři mohli branou procházet volně.

3.3.2.1 Fresky v hradu Marqab

Na jaře 1978²⁴³ byly zaznamenány malby nacházející se na klenbě severovýchodního pokoje v interiéru kaple. Na jaře 1979 byla kompletně odstraněna omítka překrývající jednotlivé vrstvy, a to restaurátorem Syrské památkové služby (Syrian Antiquities Service). Průzkum se v květnu 1979 zaměřil na fresky nacházející se v této místnosti a také na zkoumání zdí chrámové lodi hlavní kaple a apsidy, jelikož se očekával případný možný výskyt přídatných malovaných povrchů.

O tom se blíže dozvídáme z publikace Jaroslava Foldy²⁴⁴, další prameny o objevech fresek mlčí a „nové“ zprávy o nich máme až z roku 2006, kdy v hradu Marqab probíhaly především od roku 2006 jisté renovační práce.

Ty byly doprovázeny řadou vykopávek a průzkumů prováděných syrsko-maďarským týmem (Konkrétně Syrsko-maďarskou archeologickou misí). Výsledky její práce byly prezentovány na 5. konferenci Vojenského řádu²⁴⁵ na Cardiffské univerzitě. Nejvýznamnější objev byl zaznamenán uvnitř hradní kaple, a to roku 2008. Tam byly na zdech hlavní chrámové lodi objeveny doposud neznámé středověké fresky představující motivy Posledního soudu²⁴⁶. Scény, které byly nakresleny západním umělcem na konci 12. století, vyobrazují nebe (jižní zeď) a peklo (severní zeď). Jejich styl a

²⁴² ibid

²⁴³ FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 198.

²⁴⁴ FOLDA, Jaroslav: *Crusader Frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab kastle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 197.

²⁴⁵ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

²⁴⁶ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

ikonografie vypadají opravdu unikátně.

Objev oznámil Bássim Jamús²⁴⁷, generální ředitel historických památek a muzeí v Sýrii. Novinám *at-Thawra* oznámil, že by tyto malby mohly poskytnout nové informace o zvycích a víře křižáckých rytířů.

Nástěnné malby, které měří cca 2.5 metru do výšky a 3.5 metru do šířky²⁴⁸, se nacházejí na straně oltáře hlavní hradní kaple z 12. století a byly na nich nashromážděny silné vrstvy nečistot a prachu.

*„Panel zobrazující peklo (ilustrace č. 44, 45, str. 98-99) ukazuje lidi, kteří v něm byli mučeni uvnitř kola opatřeného noži a také další lidi, kteří jsou věšeni a upalováni,*²⁴⁹ podotkl po objevu Marwán Hassan, vedoucí Oddělení ministerstva historických památek v Tartusu. Malba zobrazující ráj pak zahrnuje svaté znázorněné na světlém malovaném pozadí. Hassan dále uvedl, že křižácké nástěnné malby jsou důležité, protože jsou to první objevené malby na Blízkém východě, které zobrazují ráj a peklo.²⁵⁰ *„Křižáci nezůstávali na jednom místě po dlouhou dobu, a tak je velmi vzácné najít takové malby, které po sobě zanechali.“* Poznamenal k nálezu Michel Makdísí²⁵¹, vedoucí vykopávek v syrském Generálním ředitelství historických památek.

V návaznosti na objevy fresek byl proveden výzkum zaměřující se na složení tekutého odpadu a také na potravní spotřebu obyvatel. Rovněž byl vyhotoven situační plán před-johanitského hradu. Pomocí georadaru byl prozkoumán celý vnitřek kaple, přičemž došlo k odhalení obrysů obdélníkové budovy se zdmi silnými mimořádně 3 metry. A tak vyvstala lákavá domněnka, že by tato nalezená stavba mohla představovat donjon feudálního (lenního) hradu, vlastněného rodinou Mazoirů od roku 1140 až 1187²⁵². Cisterna pod kaplí původem spadající do stejného období, pak velmi dobře zapadá do tohoto kontextu. Nakonec bylo proveden průzkum zaznamenávající škody po

²⁴⁷ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

²⁴⁸ *ibid*

²⁴⁹ *ibid*

²⁵⁰ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

²⁵¹ <http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab> (30. 3. 2012)

²⁵² *ibid*

jednotlivých zemětřeseních.²⁵³

Jak již bylo uvedeno výše v případě freskových maleb v hradní a křestní kapli hradu Craque des Chevaliers, již Jaroslav Folda nás seznamuje s obsahem znázornění nalezených fresek, jak v hradu Craque des Chevaliers, tak v hradu Marqab. Uvádí konkrétní témata vyobrazená na freskách, mezi nimiž jsou převážně svatí. Nalezneme mezi nimi apoštoly (ilustrace č. 46, 47, 48, str. 100-102), kteří jsou vyobrazeni v severovýchodním pokoji hradní kaple přímo na její klenbě. Nálezy jsou více či méně celistvé, někde nalezneme téměř celé postavy světců, jinde pouhé jejich fragmenty znázorňující např. pouze jejich nohy a chodidla obutá do sandálů s lemováním²⁵⁴ (ilustrace č. 49, str. 103). Mezi další fragmenty patří např. svatozář světce. Na západní zdi severovýchodního pokoje se našla dokonce i vyobrazení tří králů²⁵⁵ (ilustrace č. 50, str. 104). Na jižní zdi pak nechybí ani různé ornamenty jako v tomto případě rozety (ilustrace č. 51, str. 105).

3.4 Saone

3.4.1 Historie hradu

Hrad Saone bývá rovněž nazýván jako Saláhuddínova citadela (arabsky *قلعة صلاح الدين*). Místními je také znám pod názvy *Qa'at Salah Ad-Dín* nebo *Qa'at Sahyun*²⁵⁶. Féničané a Řekové nazývali hrad *Sigon*, v 10. století byl nazýván *Sihon* a během křížáckého období byl pojmenován na *Saon* po Robertovi ze Saone, princi Antiochie z 12. století. Hrad byl přejmenován v roce 1957 na počest Saláhuddína na *Qa'at Salah Ad-Dín*²⁵⁷.

Nachází se 25 kilometrů od Latakíje, na cestě směrem do Aleppa, na skalnatém návrší uprostřed lesů. Zaujímá rozlohu 5 ha.

²⁵³ <http://crusader-castles.com/news.html#Margat> (30. 3. 2012)

²⁵⁴ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 202.

²⁵⁵ FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*, Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982, s. 203.

²⁵⁶ <http://www.castles.nl/sy/sald/sald.html> (30. 3. 2012)

²⁵⁷ [http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel of Salah Ed-Din \(Saladin Castle\)](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel%20of%20Salah%20Ed-Din) (2. 4. 2012)

Vybudován byl už v antických dobách cca v 1. tis. př. n. l.²⁵⁸ Tehdy byla oblast pod nadvládou Féníčanů. Ty si v roce 334 př. n. l. podrobil Alexandr Veliký. Říkalo se, že jej Féníčané právě před Alexandrem (334 př. n. l.) opevnili. Podle legendy nebyly schopny makedonské falangy zaútočit na hrad dokonce ani po dlouhém obléhání. Ze zoufalství se prý Alexandr modlil v místním Herkulově chrámu (Herkules je vlastně fénický bůh Melkart). Následující noci se Herkules zjevil Alexandrovi ve snu a ukázal mu místo nedaleké jeskyně, kde byl skryt jeho legendární kyj. Alexandr se zvedl z lůžka a plný jistoty našel jeskyni a v ní i kyj, který mu byl zjeven ve snu. Příštího rána Alexandr zaútočil s vojskem na hrad, sám ozbrojen Herkulovým kyjem. Kamenné hradby polobožské zbrani nekladly už žádný odpor, a tak se hrad konečně dostal do rukou makedonských dobyvatelů.²⁵⁹

Není známo, co se dělo od této doby do 10. století, ačkoliv hrad Saone stále střežil důležitou trasu vedoucí z přístavu Latakíja do Aleppa.

V 10. století byla oblast s hradem na hranici mezi byzantskou říší a panstvím fátimovců, mirdasovců a později seldžuků, kteří vystavěli všechny pevnosti na základě zkušeností od umájjovců, abbásovců a brzy i byzantinců.²⁶⁰

Teprve v roce 975 byl hrad zabrán Hamdánovcům z Aleppa a to byzantským vládcem Janem I. Tzimiskes²⁶¹. Pod jeho vládou byl hrad více opevněn a zároveň byla na samém vrcholu kopce vystavěna čtvercová byzantská pevnost. V roce 1108 byl hrad zabrán Tankrédem z Antiochie, princem Galilejským. V roce 1119²⁶² dostal hrad jako léno Robert ze Saone. Robert ale zemřel v ten samý rok, a hrad se tak dostal k jeho synovi Williamovi. Saone se stal jedním z nejdůležitějších vazalů Antiochijského knížectví.

Hrad pak do svých držav získali křižáci a ti jej také připojili

²⁵⁸ http://archnet.org/library/sites/one-site.jsp?site_id=7719 (2. 4. 2012)

²⁵⁹ [http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel of Salah Ed-Din \(Saladin Castle\)](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel%20of%20Salah%20Ed-Din) (2. 4. 2012)

²⁶⁰ <http://whc.unesco.org/en/list/1229/> (30. 3. 2012)

²⁶¹ <http://www.castles.nl/sy/sald/sald.html> (30. 3. 2012)

²⁶² <http://www.castles.nl/sy/sald/sald.html> (30. 3. 2012)

k Antiochijskému knížectví. Roku 1187 byl hrad obležen ajjúbovským sultánem Saláhuddínem po vítězné bitvě u Hattínu. V červenci o rok později byly prolomeny hradní zdi a Saláhuddínovi vojáci vstoupili do hradu. Frankové neměli dostačující obranné síly a kapitulovali. Na důkaz tohoto vítězství si hrad pak získal přívlastek „Saláhuddínova citadela“. Saláhuddín pak hrad věnoval rodině místních emírů loajálním ajjúbovcům, zastupujících rod Nasr ad-Dín Manguwiris. Ti hrad zrestaurovali.

V roce 1272 jej postoupili mamlúckému sultánovi Bajbarsovi. Od roku 1280 do 1287 byl hrad udržován Sonqorem al-Ašqar, guvernérem Damašku. V roce 1287 byl zabrán mamlúckým sultánem Mansúrem Qalá'únem.

V roce 1840 turecké jednotky hrad zapálily, a způsobily tak značné škody. V 19. století byl hrad obsazen jednotkami Ibrahíma Paši, egyptského generála a guvernéra Sýrie, které také hrad velice poničily.

Ajjúbovské a mamlúcké části hradu byly zrestaurovány zapomocí Programu historických měst Agy Chána (*Aga Khan Historic Cities Program*) mezi lety 1999 a 2001.²⁶³

Společně s hradem Craque des Chevaliers byl hrad Saone v roce 2006 zapsán na seznam světového dědictví UNESCO.

Hrad Saone se nachází v izolovaném regionu, a tak snad především díky tomu nebyl v posledních staletích vystaven žádným změnám. Dnes jsou z něj částečně trosky, stalo se z něj převážně archeologické naleziště. Určité renovace tu však přece jen proběhly. Například hlavní brána ajjúbovského paláce byla obnovena v roce 1936²⁶⁴, podařilo se tak napodobit její původní strukturu. Tento typ renovace byl pak ale opuštěn. Dnes se klade hlavní důraz především na konsolidaci a uchování hradního komplexu. Jako celek, si však tvrz zachovala svou autenticitu.

²⁶³ http://archnet.org/library/sites/one-site.jsp?site_id=7719 (2. 4. 2012)

²⁶⁴ <http://whc.unesco.org/en/list/1229/> (2. 4. 2012)

3.4.2 Architektura hradu

Přestože bylo místo pravděpodobně obsazeno již za Feničanů v 1. tis. př. n. l., pochází veškerý současný vzhled hradu z 12. století., tzn. z křižáckého období (ilustrace č. 52, str. 106). Do těchto částí tedy patří - kamenné zdi, vysoké obranné věže a vodní příkop.²⁶⁵

Byzantinci citadelu obehnali okolo roku 1000 třemi širokými zdmi o síle 5 metrů. Křižáci později přidali východní vodní příkop.

Se svou 24 metrů vysokou věží, se svými malými obrannými věžemi, stájemi a náměstími se hrad stal nedobytným. Poblíž byzantských opevnění se nacházejí zbytky starého kostela užívaného byzantinci a později křižáky.²⁶⁶

Hrad je obklopen strmými skalními stěnami, kromě východní strany, která je spojena úzkou šíjí se sousedním vrchem. Tady byl však vyhlouben mohutný příkop o délce 155 metrů, hloubce téměř 30 metrů a šířce 15 až 20 metrů²⁶⁷ (ilustrace č. 53, str. 107). Uprostřed severního ústí dnes už vyschlého vodního příkopu byla ponechána jehlovitá skála (ilustrace č. 54, str. 107), jako podpěra padacího mostu, který vedl k opevněné bráně v hradbách. Z obou jejích stran vystupovaly válcové věže.

V průběhu 12. století křižáci rozšířili hrad dvěma směry – na západě byla špice skalního ostrohu, na kterém byl hrad vybudován, obklopena pouze relativně jednoduchým opevněním, neboť z této strany byl hrad chráněn skalními stěnami a strmými svahy. Největší pozornost byla věnována obraně na východní straně, kde byla vystavěna obrovská citadela, které dominovala strážní věž nacházející se jižně od brány. Z druhé strany k věži přiléhaly rozsáhlé klenuté stáje (ilustrace č. 55, str. 107), dále zde byla nádrž a tři²⁶⁸ válcové věže. Ve třetí věži směrem k východu se nacházela další brána.

Vstup do hradu je možný skrze vstup nacházející se na jižní straně pevnosti. Napravo od vstupu je věž, bašta vystavěná křižáky. Několik metrů od ní se nachází další věž.

²⁶⁵ http://archnet.org/library/sites/one-site.jsp?site_id=7719 (2. 4. 2012)

²⁶⁶ [http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel of Salah Ed-Din](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel%20of%20Salah%20Ed-Din) (Saladin Castle) (2. 4. 2012)

²⁶⁷ NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi*, Praha, 2007, s. 29.

²⁶⁸ NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi*, Praha, 2007, s. 29.

Směrem na sever je brána, ve které byl využíván padací most. Dále je zde patrná **byzantská citadela** (ilustrace č. 56, str. 108), umístěná ve středu pevnosti, pak další velká cisterna, také čajovna křižáků a křižácký kostel sousedící s jednou z byzantských kaplí.

Arabskými přístavbami k pevnosti pak jsou - **mešita**, která se datuje do doby působení sultána Qalá'úna, a palác, který zahrnuje **lázně** (ilustrace č. 57, str. 108) s nádvořími a ívány²⁶⁹. Ty byly nepatrně zrestaurovány.²⁷⁰

Kolem opevněných hradeb hradu Saone vedla okružní cesta *chemin de ronde*. Potom, co v roce 1188 dobyl hrad sultán Saláhuddín a dal mu své jméno, došlo k mnoha rozvojem ve prospěch hradu. Díky úspěšné ajjúbovské a mamlúcké správě došlo k rozvinutí paláce, mešity, lázní, cisterny i **madrasy**.²⁷¹

Saladinův minbar (kazatelna) z Halabu se dnes nachází v mešitě al-Aqsá v Jeruzalémě.²⁷² Hrad je doplněn i o zachovalý minaret.

Pevnost byla pozoruhodná tím, že byla jednou z mála hlavních křižáckých hradů, který nebyl svěřen hlavním vojenským řádům – johanitům nebo templářům.²⁷³

Od roku 2007 proběhly v prostorách hradu Saone tři vykopávky a průzkumné kampaně, vedené spojenou syrsko-francouzskou misí (Ifpo/CNRS/DGAMS).²⁷⁴ Během první kampaně bylo provedeno šest sond v západní části hradu zaměřených na sběr dat týkajících se stupňů obývání tohoto prostoru.

Během druhého výzkumu, který proběhl v roce 2008, byly odkryty zdi křižácké kaple v dolním západním hradě. Sondy byly prováděny uvnitř hlavní

²⁶⁹ V tomto kontextu se vztahuje k vysokému klenutému zděnému výklenku. PRYCE, Will: *Mistrovská díla světové architektury*, nakladatelství Slovart, Praha, 2009, s. 318.

²⁷⁰ [http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel of Salah Ed-Din \(Saladin Castle\)](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel%20of%20Salah%20Ed-Din) (2. 4. 2012)

²⁷¹ http://archnet.org/library/sites/one-site.jsp?site_id=7719 (2. 4. 2012)

²⁷² LEWIS, Bernard: *Dějiny Blízkého východu*, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000, s. 84.

²⁷³ [http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel of Salah Ed-Din \(Saladin Castle\)](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel%20of%20Salah%20Ed-Din) (2. 4. 2012)

²⁷⁴ <http://crusader-castles.com/news.html#Saone> (2. 4. 2012)

hradní věže ve středu východní přední strany. Tam byly odkryty části kdysi existující byzantské brány. Sondy proběhly i ve dvou branách věží západního hradu. V severní z nich, byla v prostoru vstupního pokoje odkryta původní podlaha z doby křižáckého osídlení hradu.

Průzkum byl rovněž doprovázen laserovým skenováním dalších rozličných struktur, došlo také k odkrytí zbytků kaple a mamlúckých lázní uvnitř byzantské citadely.

Třetí průzkum, uskutečněný v roce 2009, zahrnoval sondy do západního hradu. V základech byzantské přední zdi východně od citadely byla rovněž odkryta velká **sušící pec** z ajjúbovského nebo mamlúckého období. Došlo také k průzkumu odpadního systému v křižáckém období a k měření GPS.²⁷⁵

Hrad Saone byl spolu s hradem Craque zapsán na seznam UNESCO. Tyto dva hrady představují nejvýznamnější příklady ilustrující výměnu vlivů a dokumentující vývoj pevnostní architektury na Blízkém východě během křižáckého období (11. až 13. století). Saláhuddínova citadela, byť z části už zřícenina, představuje mimořádný příklad tohoto typu opevnění, ale také příklad kvalitně zachované historické stratigrafie. Ponechává si znaky ze svých byzantských počátků z 10. století, francouzských přeměn v pozdním 12. století a pevností dostavěných ajjúbovskou dynastií (pozdější 12. až polovina 13. století).²⁷⁶

Hrad Saone byl, na rozdíl od hradu Craque des Chevaliers, vzhledem ke své relativní izolaci opuštěn a zůstal nevyužit po celá staletí. V 20. století byly oba hrady předmětem restaurování jakožto významných historických památek.

4 STYL KŘIŽÁCKÉ ARCHITEKTURY

Z praktických důvodů Frakové obsazovali pevnosti rozmístěné podél

²⁷⁵ <http://crusader-castles.com/news.html#Saone> (2. 4. 2012)

²⁷⁶ <http://whc.unesco.org/en/list/1229/> (2. 4. 2012)

severozápadní hranice islámu a hranic jihovýchodních byzantských území. Tato linie se neshodovala důsledně s linií jejich výrazných výběžků. Státní moc však nezískávala systematicky podle plánu všechna opevněná místa, získávali je také jednotliví rytíři, hledající nová území. Z tohoto hlediska měla francká opevnění ve Svaté zemi často význam víc hospodářský než čistě vojenský. Byla prostředkem nátlaku na okolní obyvatelstvo při vymáhání povinných poplatků a služeb pro osobní a vojenské potřeby pána. Mimo jiné se pevnosti brzy staly střediskem kolonizace a rozvoje. Lákaly nové osadníky i proto, že svému okolí zajišťovaly určitou bezpečnost. Přispívaly také k rozšiřování hranic království a při tom umožňovaly obyvatelům Západu kontrolovat nová území. A tak hrady křížáků, dříve, než byly začleněny do obecného systému, měly význam administrativní, ekonomický a sociální.

Opevnění byla nicméně stavěna podle určitých strategických požadavků a ty byly vázány na hlavní rysy reliéfu krajiny.²⁷⁷ Byla zde nutnost přizpůsobit se terénu, a vyloučit tak jakoukoliv možnost útoku.

Válka mezi křesťany a muslimy ve Svaté zemi jen zřídka nabízela pohled na dvě armády, připravené se vzájemně zničit. Hlavním účelem všech vojenských aktivit bylo dobývání opevněných míst.²⁷⁸

Křížáci si ze Západu přinesli vlastní opevňovací techniky. Pro konec 11. století byl nejcharakterističtější normandský **donjon**, což je věž osamocená nebo obehnaná malými hradbami, která nejlépe vyhovovala obraně vesnic a malých měst. Dosud se jich ve Svaté zemi zachovalo asi dvacet. Mívají čtvercový půdorys, zdi deset až patnáct metrů dlouhé, deset metrů vysoké, tři metry silné²⁷⁹, často vybudované z velkých kamenných bloků, pocházejících z helénistického období. Nízké dveře a úzká okna přispívaly k bezpečnosti všech těchto útočišť, která sloužila krátkodobě ochraně proti nepravidelným vojskům nebo drancovníkům. Takový donjon byl přístupný pouze z vnějšku, a

²⁷⁷ TATE, Georges: *Křížáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 163.

²⁷⁸ PIERS, Paul: *Templáři*, nakladatelství BBart, Praha, 2001.

²⁷⁹ TATE, Georges: *Křížáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 164.

to po žebříku²⁸⁰. Zatímco na Západě se ještě v 11. století donjony budovaly z materiálu pro výstavbu nejlevnějšího, ze dřeva, vzácnost tohoto materiálu v Sýrii vedla Franky k užívání kamene a budování kleneb, které podpíraly obě patra budovy.

Hlavním obranným prvkem křižáckých hradů se podle arabského vzoru staly *kurtiny*. Ty byly zesíleny zkosenými zdmi a zabudovanými antickými sloupy a chráněné tak proti ostřelování, podkopání a dokonce i proti zemětřesení.²⁸¹ Někdy byly jednoduché kurtiny opatřeny zdvojenými hradbami a mezi nimi ležícími otevřenými prostory. Tak tomu bylo v případě hradů Craque des Chevaliers²⁸² a Marqab.

Blízký východ již dávno znal jiný typ opevnění, čtvercové *castrum*²⁸³, které mělo v každém rohu věž. Tábory římských legií, pevnosti na byzantské hranici či v umájjovských chalífátech byly postaveny podle tohoto vzoru. Frankové jej přejali, četnými změnami zdokonalili, a přizpůsobili jej terénu a účelům své strategie. Tato castra byla většinou postavena velmi rychle, v otevřené krajině. To předpokládalo obranu ze všech stran, tudíž symetrický plán. Byla však i nástrojem aktivní obrany; protože obránci nemohli odolávat obléhání mocným vojskem, museli často vyjíždět, aby se obléhací stroje nemohly přiblížit a udržovat spojení se zadním vojem.

Co se týče odolnosti jednotlivých křižáckých pevností, je pravdou, že první křižáci byli sice zkušení ve stavbě opevnění, nikoliv ale tak jako byzantinci. Vzali si však z byzantských odborníků příklad a mnohému se o budování odolných opevnění přiučili.

S ohledem na samotnou stavební činnost, můžeme říct, že byla spíše nepřetržitá než nárazová. Svědčí o tom mimo jiné množství **kamenických**

²⁸⁰ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 405.

²⁸¹ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 405.

²⁸² WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 405-406.

²⁸³ TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996, s. 164.

značek²⁸⁴, dodnes však těžko identifikovatelných. Je známo, že se na stavbě hradů podíleli křižáci i domorodci a zvláště pak zajatci. Pravděpodobně i samotní johanitě disponovali svými dělníky. Mezi znamení řádových řemeslných mistrů patří nejspíše četné kříže, jež se podobají křížům řádovým, které se tehdy používaly na johanitských pečetích. Používání Davidovy hvězdy²⁸⁵ by pak mohlo svědčit o zapojení židovských mistrů.

Zajímavým architektonickým prvkem jsou kamenné *machikuly*²⁸⁶. Jedná se o vystupující ochozy podsebití s otvory v podlaze. Ty umožňovaly obráncům střílet na nepřátele nebo na ně vrhat kameny shora, případně sypat žhavý písek či lít vařící vodu. Horký olej a smola byly účinnými zbraněmi proti nepřátelským dřevěným obléhacím strojům, které bylo možné zapálit i hořícím polenem nebo šípem. Jednoduché kamenné krakorce (konzoly), dosud k vidění v hradu Saone i na dalších místech, naznačují, že určité typy ochozů (machikul) používali křižáčtí architekti už ve 12. století. Konstrukce podpírané těmito konzolami byly pravděpodobně z kamene, mohlo však jít i o dřevěná hrazení (větrné clony).

Obléhání vyžadovalo soustředění obrovských armád na jednom místě. Takovou armádu však bylo možné udržovat v kondici jen po omezenou dobu. (Příslušníci jednotek, které se neskládaly ze žoldnéřů, museli myslet na žně a ochranu svých rodin před lupiči. Ti totiž mohli využít jejich nepřítomnosti ve svůj prospěch. U Franků zase platilo omezení povinné vojenské služby ve vojsku lenního pána po dobu čtyřiceti dnů.)²⁸⁷

Křižácké hrady se od sebe odlišovaly především, co se velikosti a mohutnosti týče. Nejmhutnějším byl Craque des Chevaliers. Ale byly zde i hrady, které byly velké pouze jako jedna jeho desetina.²⁸⁸

Od 1. poloviny 12. století převažoval pravoúhlý normanský donjon,

²⁸⁴ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

²⁸⁵ WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*, Academia, Praha, 2008, s. 149.

²⁸⁶ NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi*, Praha, 2007, s. 27.

²⁸⁷ PIERS, Paul: *Templáři*, nakladatelství BBart, Praha, 2001.

²⁸⁸ BRIDGE, Antony: *Křižácké výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995, s. 144.

doplněný dalším opevněním (Safita, Castel Rouge).

„Hrady, vystavěné templáři nebo johanity byly navenek pevnostmi a uvnitř kláštery.“²⁸⁹

5 ZÁVĚR

Po historickém úvodu o působení křižáků na území Sýrie a jejich soužití s místním muslimským obyvatelstvem, jsem se ve své práci věnovala stěžejnímu tématu, a to historii, funkci a architektuře čtyř křižáckých hradů. Nejprve jsem se zaměřila na hrad Craque des Chevaliers, poté hrad Safita, hrad Marqab a v poslední řadě hrad Saone. U hradů Craque des Chevaliers a Marqab jsem krátce pojednala i o dosud dochovaných freskách z hradních kaplí. Po charakteristice těchto čtyř hradů jsem svou práci zakončila pohledem do typických rysů křižácké architektury zaměřené lokality.

Jak je patrné z celé mé předchozí práce, působení křižáků zanechalo na území Levanty nesmazatelné stopy. Ať už se jedná o jejich techniku dobývání, styl pevnostní architektury, kulturu, náboženství, sociální způsoby, způsob obchodu, řemesla či zemědělství, to všechno ovlivnilo muslimskou oblast Levanty. Nebylo to však jednostranné, výměna proběhla na obou stranách soupeřů – jak křesťanů, tak muslimů. Ač je nutné poznamenat, že ona proběhnuvší výměna nebyla v žádném případě rovnocenná – na to byla doba přítomnosti křižáků na území Levanty příliš krátká a vyspělost muslimského světa příliš velká. Frankové po celou dobu své přítomnosti v zemích, kde vládli, představovali jak početně, tak rasově, jen nepatrnou menšinu. Být početnější, možná že by jejich stopa byla silnějšího a trvalejšího rázu.

Tyto dvě rozdílné kultury se i přes hluboký krvavý šrám nemilosrdných křížových výprav nestavěly na dva dalece vzdálené břehy, aby se přiblížily jen v případě rozhodujících bitev. Jejich jednotlivci si dennodenně hleděli do očí prostřednictvím zajišťování obchodu, chodu zemědělství, dělnických či

²⁸⁹ PIERS, Paul: *Templáři*, nakladatelství BBart, Praha, 2001.

stavebnických prací, někteří z těchto protivníků v boji (nikoliv však na poli) dokonce přešli na druhý břeh a oženili se, někteří konvertovali. Někteří stoupence „té druhé“ víry haněli, jiní je obdivovali. Ať za bojovnou sílu či pracovitost – v zemědělství i architektuře. Ani jedni se však nebránili přenosu poznatků od těch druhých. Jak by také byl možný pokrok bez přejímání informací?

Po křížácích nezůstala v Levantě jen stopa krve platící za jejich touhu po osvobození země Ježíše Krista, za nově nabytý majetek, pozemky, čest rytíře, zůstala po nich i skvostná architektura. Důmyslně řešený fortifikační systém promyšlený do detailu a neustále zdokonalovaný, stavebnická důmyslnost a zkušenost, fortelnost a jistota, ale také ta jemnější stránka architektury – ladná krása lodžii se svými pilíři, akantovými lístky, sochami a také freskami, ve kterých jejich autoři vzdávali hold svým pomocníkům víry – především Ježíši Kristu a Panně Marii. Byly to odvaha a nenasytost, které vedly řady křížáků do Svaté země, ale byla to i touha po přiblížení se Bohu, ochota bojovat za víru, kterou jim seslal. Nebýt této hnací síly, ať už její skutečná motivace byla jakákoliv, nemohli bychom dnes obdivovat krásy křížáckých hradů v Sýrii – Craque des Chevaliers, Safitu, Marqab a Saone.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BIRNSTEIN, Uwe, KÖRNER, Theo a kol.: *Kronika křesťanství*, Fortuna Print, Praha, 1998.

BLAŽÍČEK, Oldřich Jakub; KROPÁČEK, Jiří: *Slovník pojmů z dějin umění*, Odeon, Praha, 1991.

BREUERS, Dieter: *Zemřít za Jeruzalém*, nakladatelství Argo, Praha, 2001, s. 39.

BRIDGE, Antony: *Křížácké výpravy*, nakladatelství Academia, Praha, 1995.

DUDÁK, Vladislav a kol.: *Encyklopedie světové architektury*, Baset, Praha, 2002.

DUTOU, Thierry, GANDIOL-COPPIN, Brigitte, GHIRARDI, Olivier: *Ve stínu středověkých hradů*, nakladatelství Gemini, Praha, 1994.

FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*. Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

FRALEOVÁ, Barbara: *Templáři*, nakladatelství Argo, Praha, 2007.

GABRIELI, Francesco: *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, nakladatelství Argo, Praha, 2010.

HINDLEY, Geoffrey: *Saladin a počátky džihádu*, nakladatelství Baronet, Praha, 2009.

HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra: *Křižáci v Levantě*, nakladatelství Mladá fronta, Praha, 1975.

KUPKA, Vladimír, ČTVERÁK, Vladimír, DURDÍK, Tomáš, LUTOVSKÝ, Michal, STEHLÍK, Eduard. *Pevnosti a opevnění v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, Praha, Libri, 2002.

LEWIS, Bernard: *Dějiny Blízkého východu*, nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2000.

MARTIN, Sean: *Templáři*, nakladatelství Grada, Praha, 2009.

MAUROIS, André: *Dějiny Francie*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1994.

NICOLLE, David: *Druhá křížová výprava 1148, Pohroma před branami Damašku*, nakladatelství Grada, Praha, 2010.

NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi 1097-1192*, Praha, 2007.

NICOLLE, David: *Křižácké hrady ve Svaté zemi 1092-1302*, Praha, 2009.

NICOLLE, David: *Pád Akkonu. Krvavý zánik křižáckých států*, nakladatelství Grada, Praha, 2010.

PIERS, Paul: *Templáři*, nakladatelství BBart, Praha, 2001.

PRYCE, Will: *Mistrovská díla světové architektury*, nakladatelství Slovart, Praha, 2009.

STEVENSON, Neil: *Architektura*, nakladatelství Knižní klub, Praha, 2003.

TATE, Georges: *Křižáci v Orientu*, Nakladatelství Slovart, Bratislava, 1996.

WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku*. Academia, Praha, 2008.

ZIMMER, John: *Krak des Chevaliers*, Deutsche Burgenvereinigung, Braubach, 2011.

Internetové zdroje:

http://archnet.org/library/sites/one-site.jsp?site_id=7719

<http://www.castles.nl/sy/sald/sald.html>

[http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel of Salah Ed-Din \(Saladin Castle\)](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Citadel%20of%20Salah%20Ed-Din)

[http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat%20Castle)

<http://crossandcrescentthecrusades.devhub.com/blog/713027-hospitaller-castle-at-margat-i/>

<http://crusader-castles.com/news.html#Margat>

<http://crusader-castles.com/news.html#Saone>

<http://www.homsonline.com/EN/Citeis/Safita.htm>

<http://www.homsonline.com/EN/Citeis/KrakDesChevaliers.htm>

<http://hrady.dejiny.cz/slovník/b.htm>

<http://medievalnews.blogspot.com/search?q=marqab>

<http://www.outremer.co.uk/castle.html>

<http://safita.ms11.net/>

<http://www.templiers.org/safita-eng.php>

<http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=Rey-Krak-des-Chevaliers>

<http://whc.unesco.org/en/list/1229/>

7 RESUMÉ

In my diploma thesis I dwell on theme crusader castles in Syria. After

historical introduction I deal with relations between muslims and crusaders in this location and I also note not only of their cultural exchange.

Then I focus on four of crusader castles that survived more or less in Syria, specifically: Craque des Chevaliers, Safita, Marqab and Saone. I describe their history, functions and architectural characteristics of their interiors and exteriors. At first I describe castle Craque des Chevaliers. Then I put brain to characterization of castle Safita. After that I describe castle Marqab. Then I focus on castle Saone. At the close of my diploma thesis I mention typical elements of crusader architecture in Syria and unique manner by which are local monuments have been built.

8 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

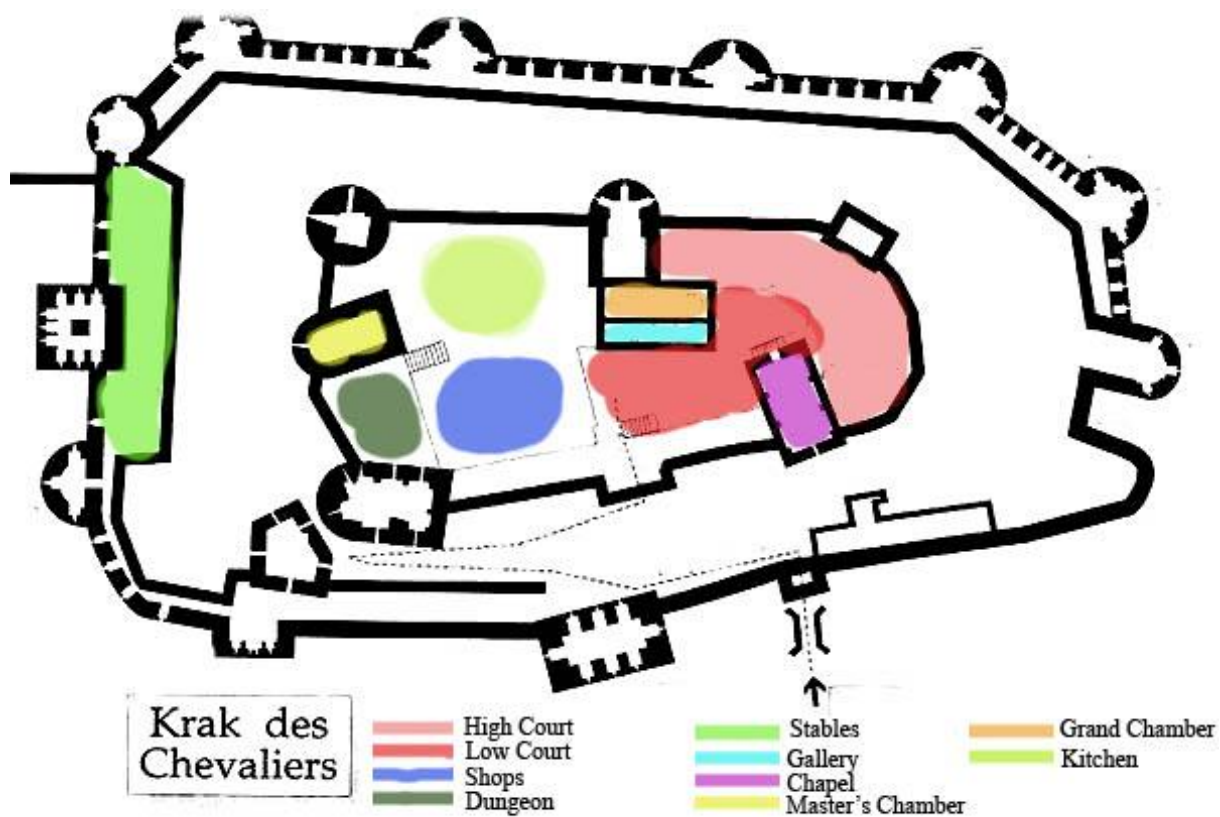
Ilustrace č. 1: Craque des Chevaliers

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324497

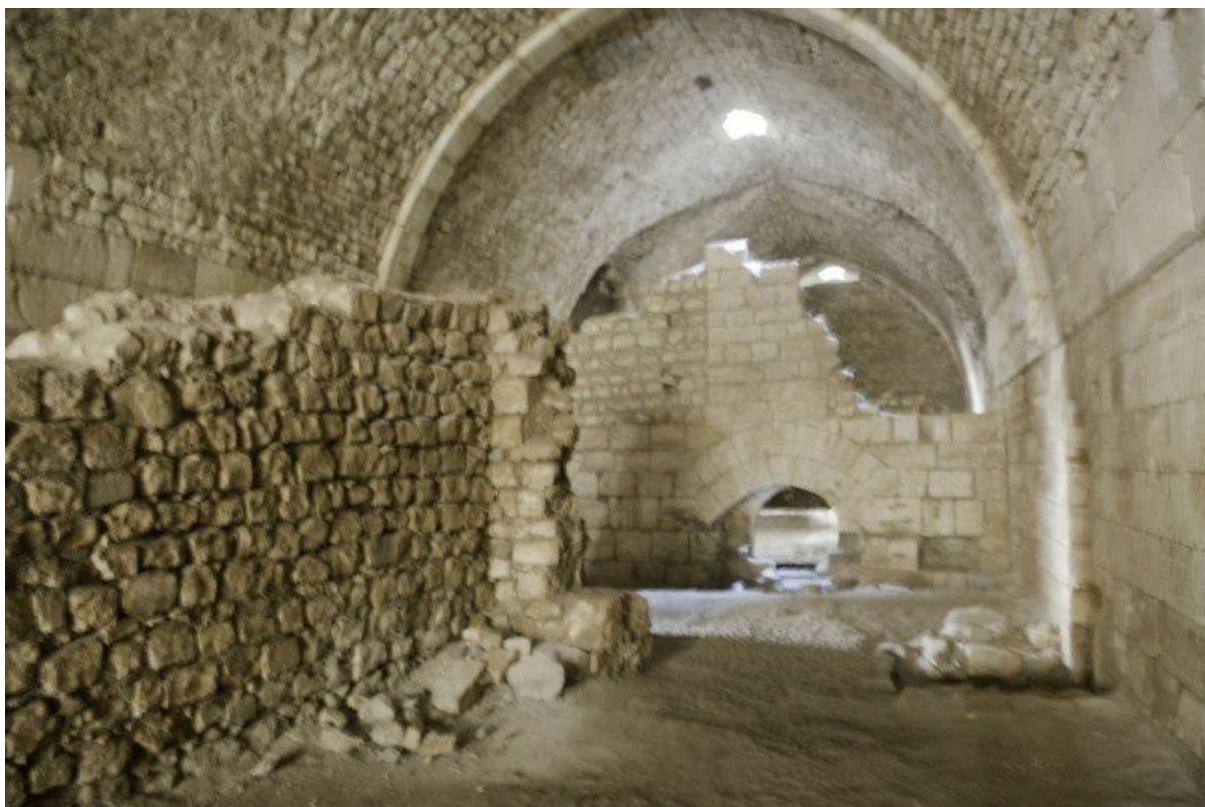
Ilustrace č. 2: Mapa s polohou hradu Craque des Chevaliers

Zdroj: <http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Krak des Chevaliers>

Ilustrace č. 3: Plán hradu Craque des Chevaliers

Zdroj: <http://krakdeschevaliers.wordpress.com/2009/11/15/describing-krak-des-chevaliers/schematic/>

Ilustrace č. 4: Sál 120 metrů

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/117998590

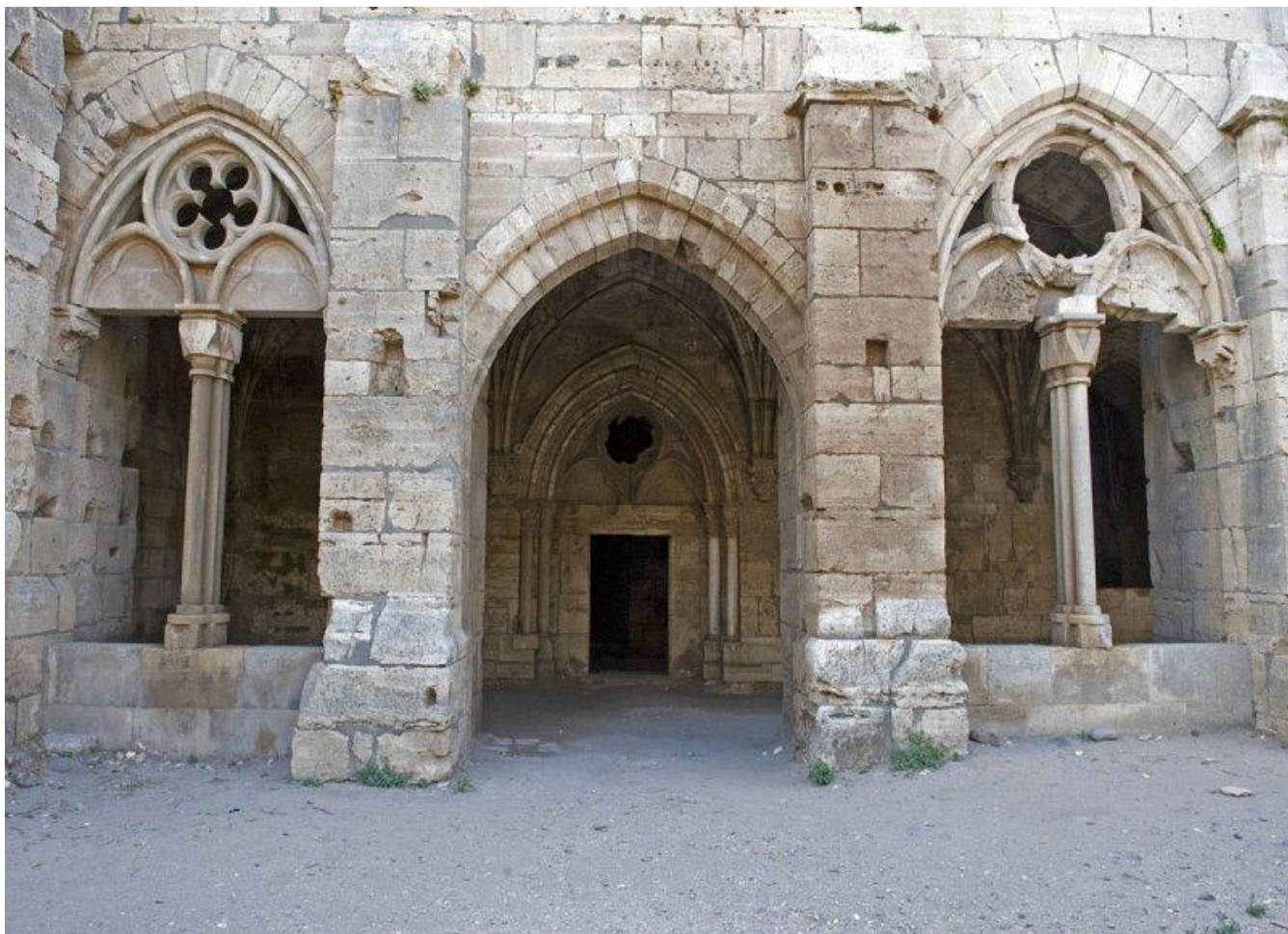
Ilustrace č. 5: Machikuly

Zdroj: <http://www.artandarchitecture.org.uk/images/conway/50350687.html>

Ilustrace č. 6: Lodžie

Zdroj: <http://www.artandarchitecture.org.uk/images/conway/f167c81d.html>

Ilustrace č. 7: Fasáda lodžie

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/117998593

Ilustrace č. 8: Detail lodžie

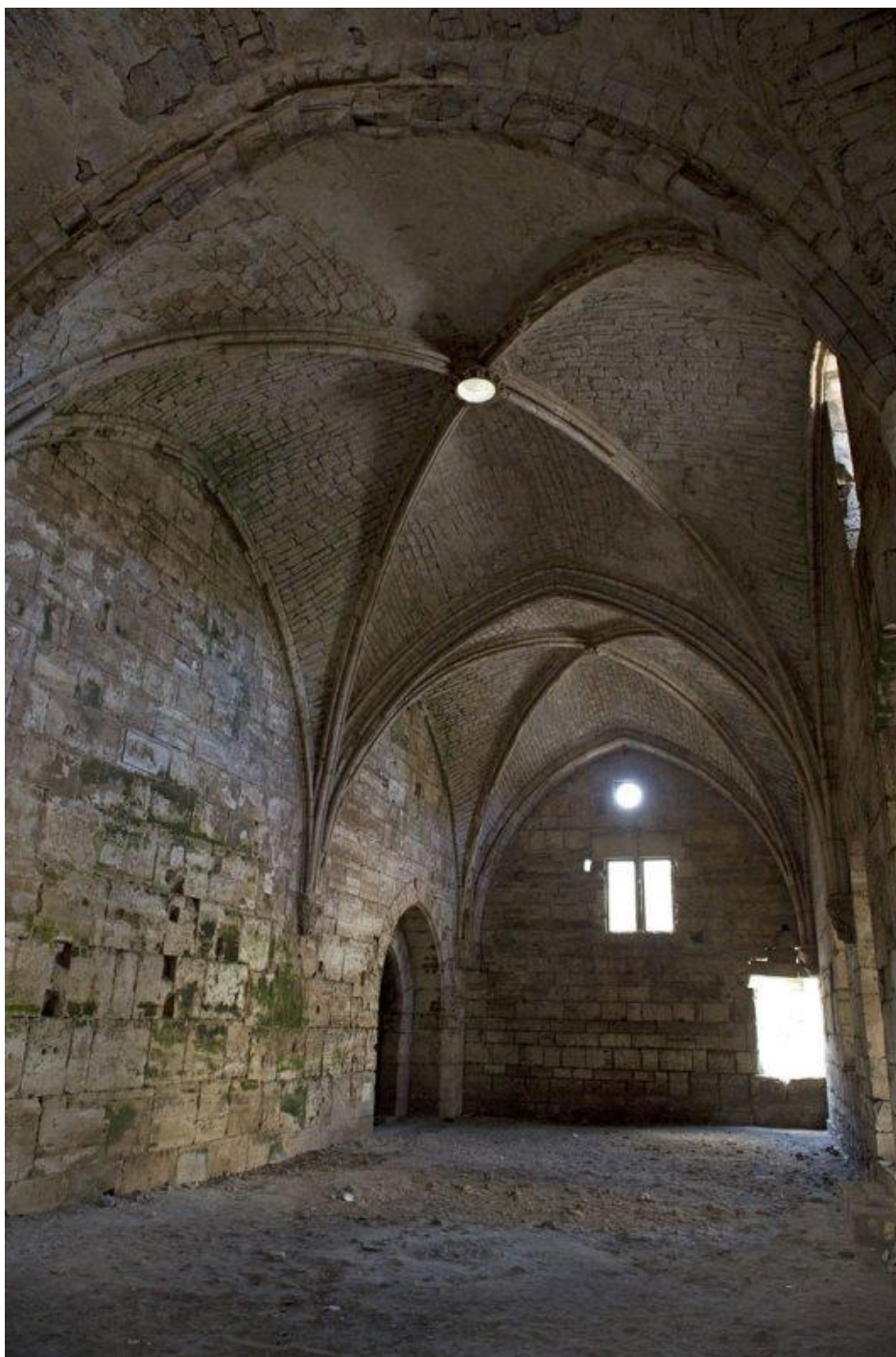
Ilustrace č. 9: Detail lodžie

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324730

Ilustrace č. 10: Velký sál

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324865

Ilustrace 11: Velký sál

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/117998606

Ilustrace č. 12: Akvadukt

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=Rey-Krak-des-Chevaliers>

Ilustrace č. 13: Birka

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324486

Ilustrace č. 14: Birka

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324485

Ilustrace č. 15: Nápís sultána Bajbarse

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324379

بسم الله الرحمن الرحيم
امر بتجديد هذا الحصن المبارك في دولة مولانا السلطان الملك الظاهر الغازي
العادل المجاهد المرابط (الموهد) المظفر المنصور ركن الدنيا والدين ابو الفتح بيبرس
قسم امير المؤمنين وذلك بتاريخ

Ilustrace č. 16: Zjednodušený přepis nápísu sultána Bajbarse

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=Rey-Krak-des-Chevaliers>

Ilustrace č. 17: Kaple s minbarem

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324877

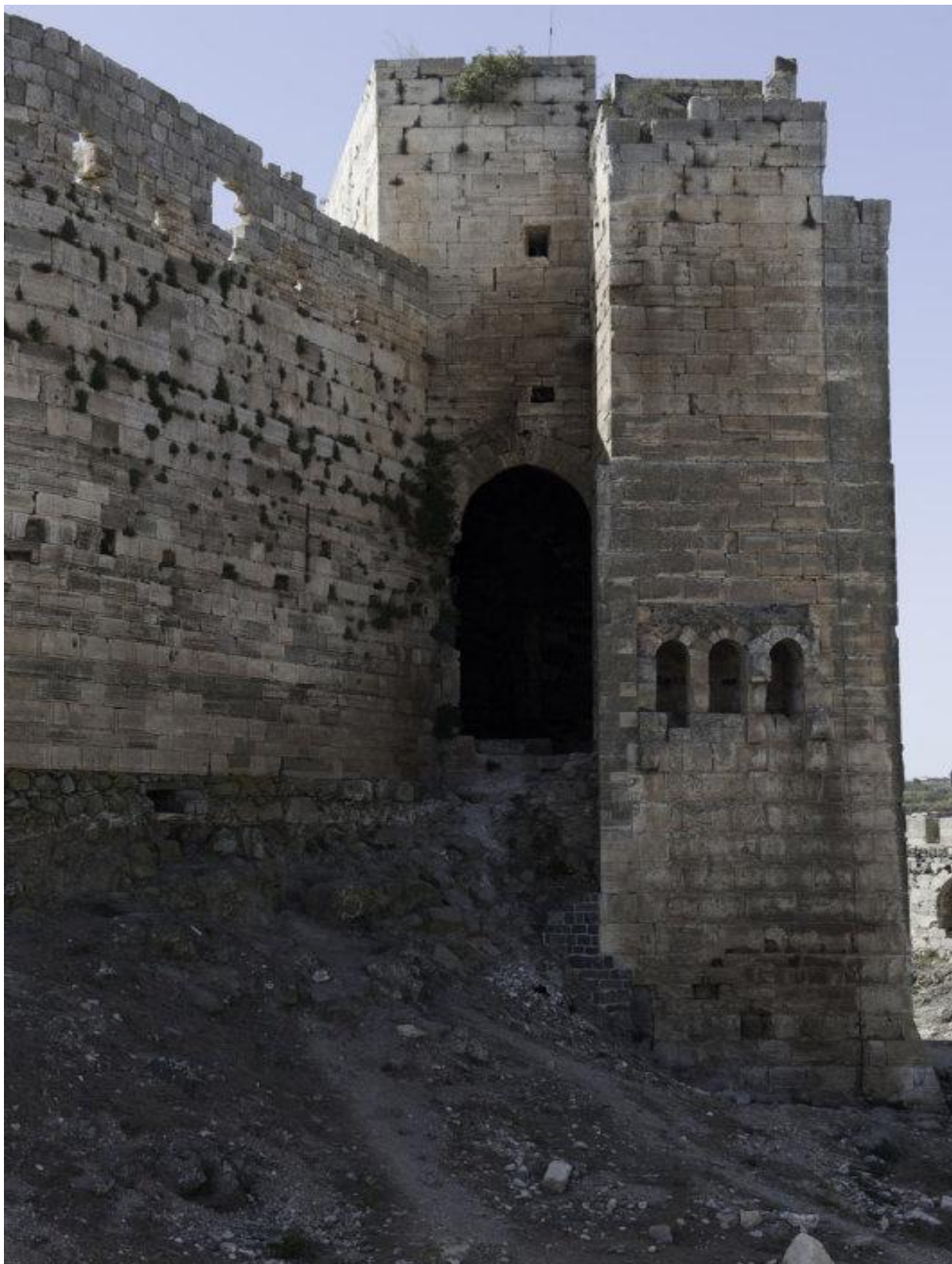
Ilustrace č. 18: Kaple s minbarem

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324880

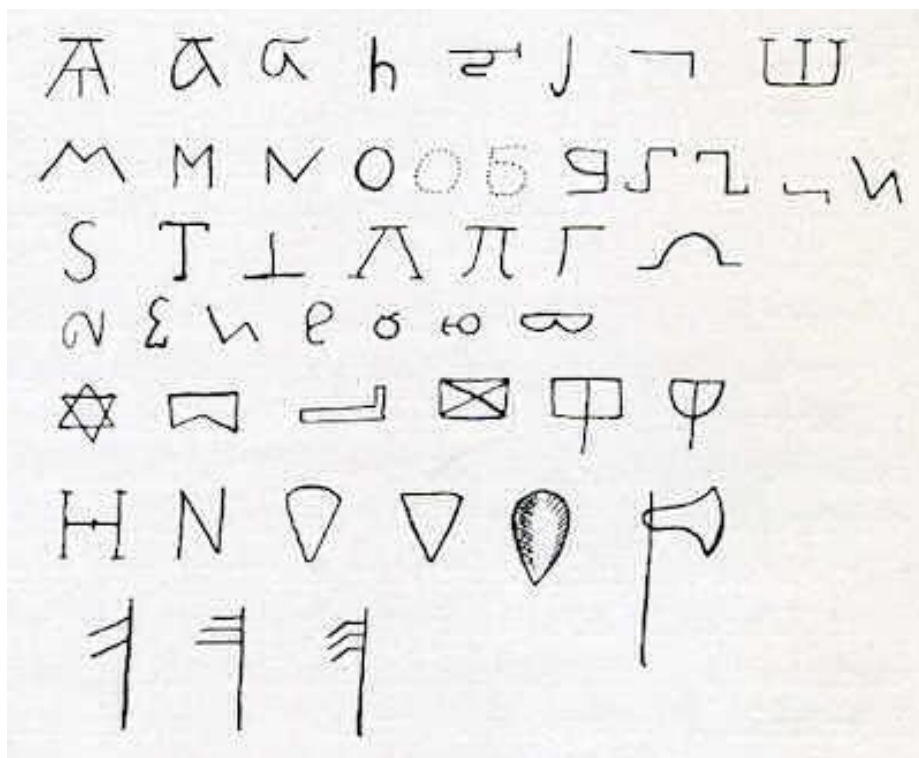
Ilustrace č. 19: Jižní neboli Čtvercová věž

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324908

Ilustrace č. 20: Věž královské dcery

Zdroj:http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/129324406

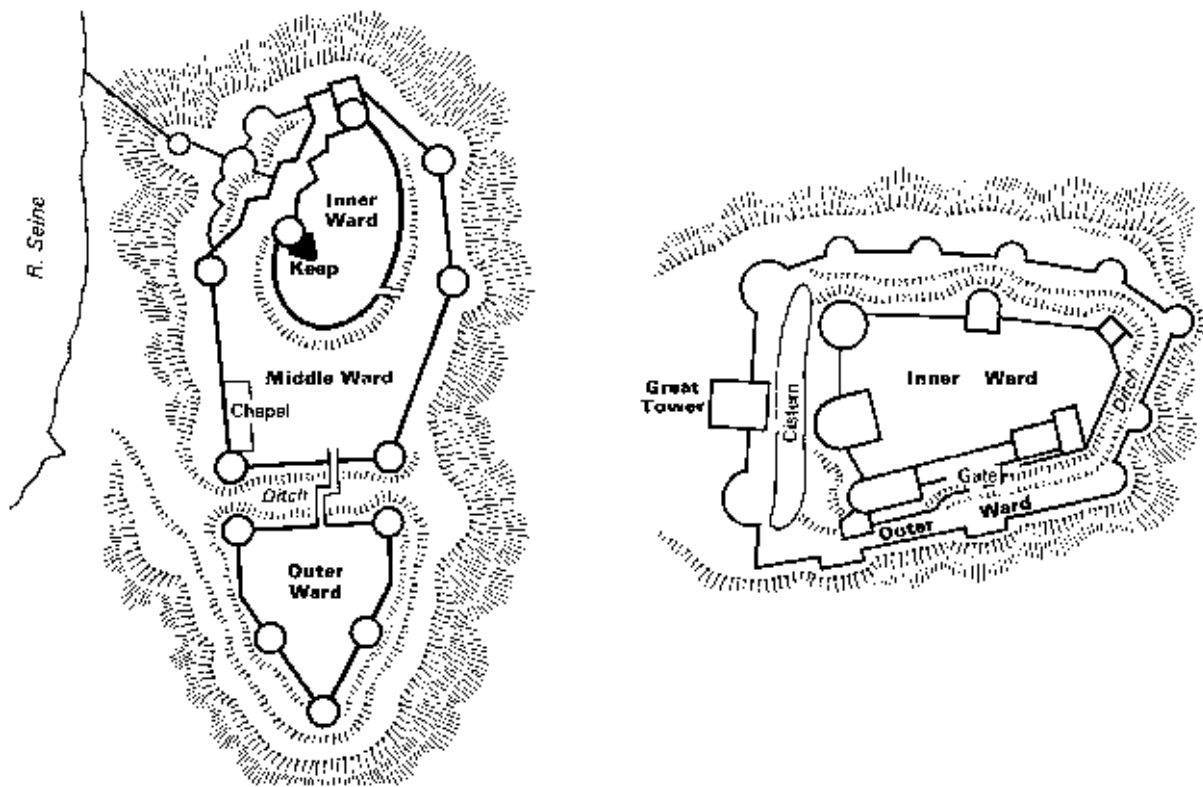
Ilustrace č. 21: Stavební značky

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=Rey-Krak-des-Chevaliers>

Ilustrace č. 22: Château Gaillard

Zdroj: <http://www.giverny-art.com/andelys/indexen.html>

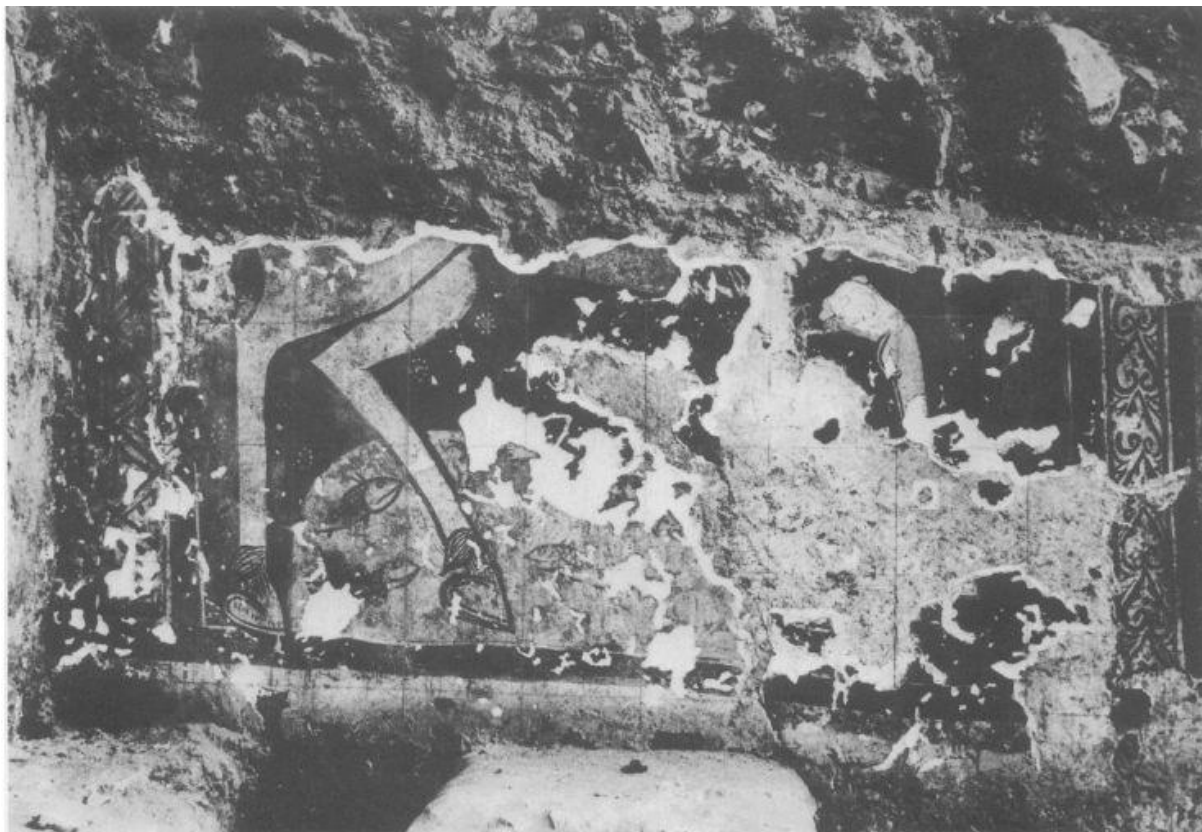
Ilustrace č. 23: Vpravo plán Craque des Chevaliers, vlevo plán Château Gaillard

Zdroj: <http://www.outremer.co.uk/castle.html>

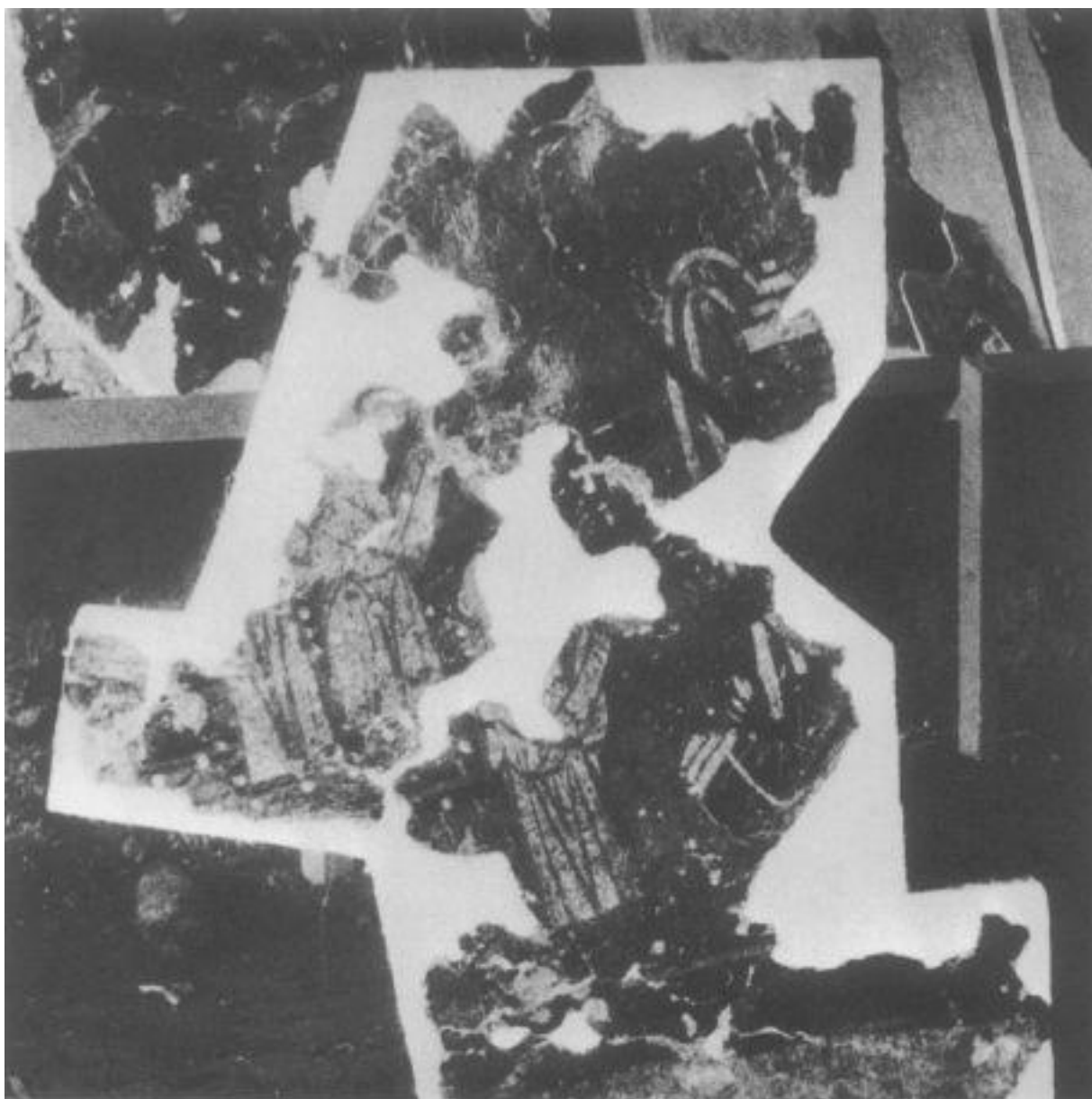
Ilustrace č. 24: Ježíš Kristus, Panna Marie, sv. Josef, Šimon

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*.
Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

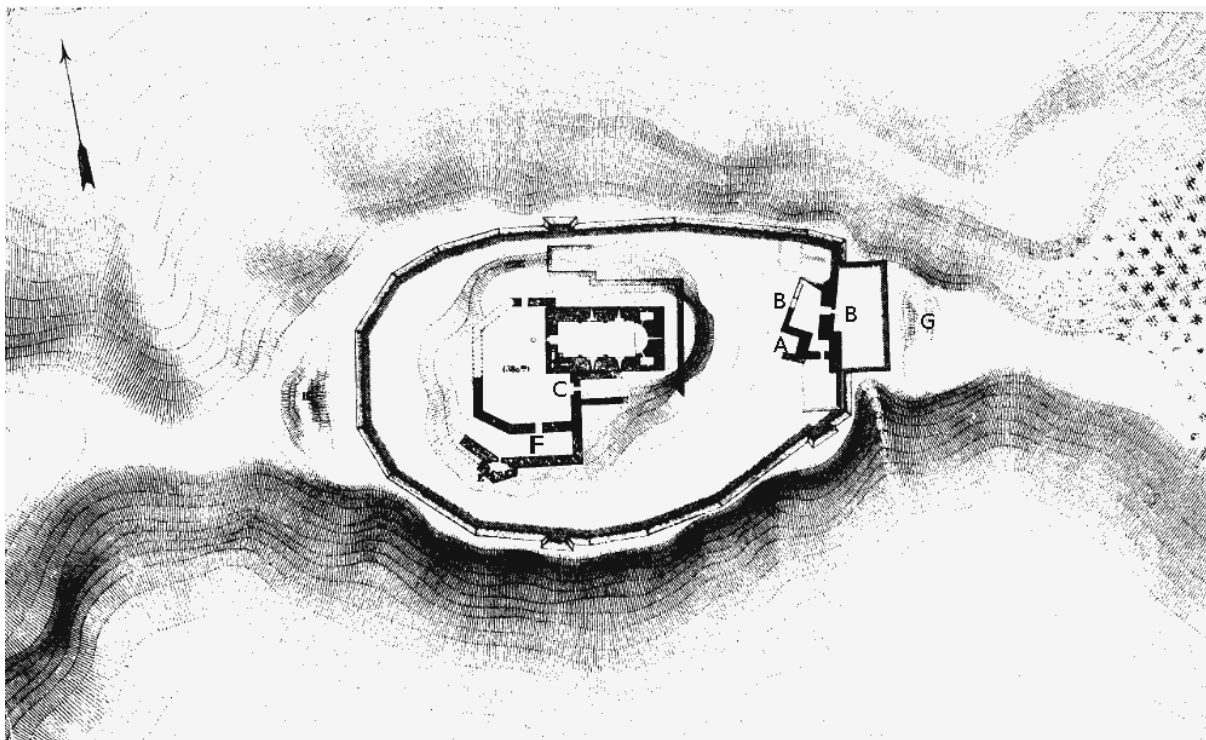
Ilustrace č. 25: Fragment fresky

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*. Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

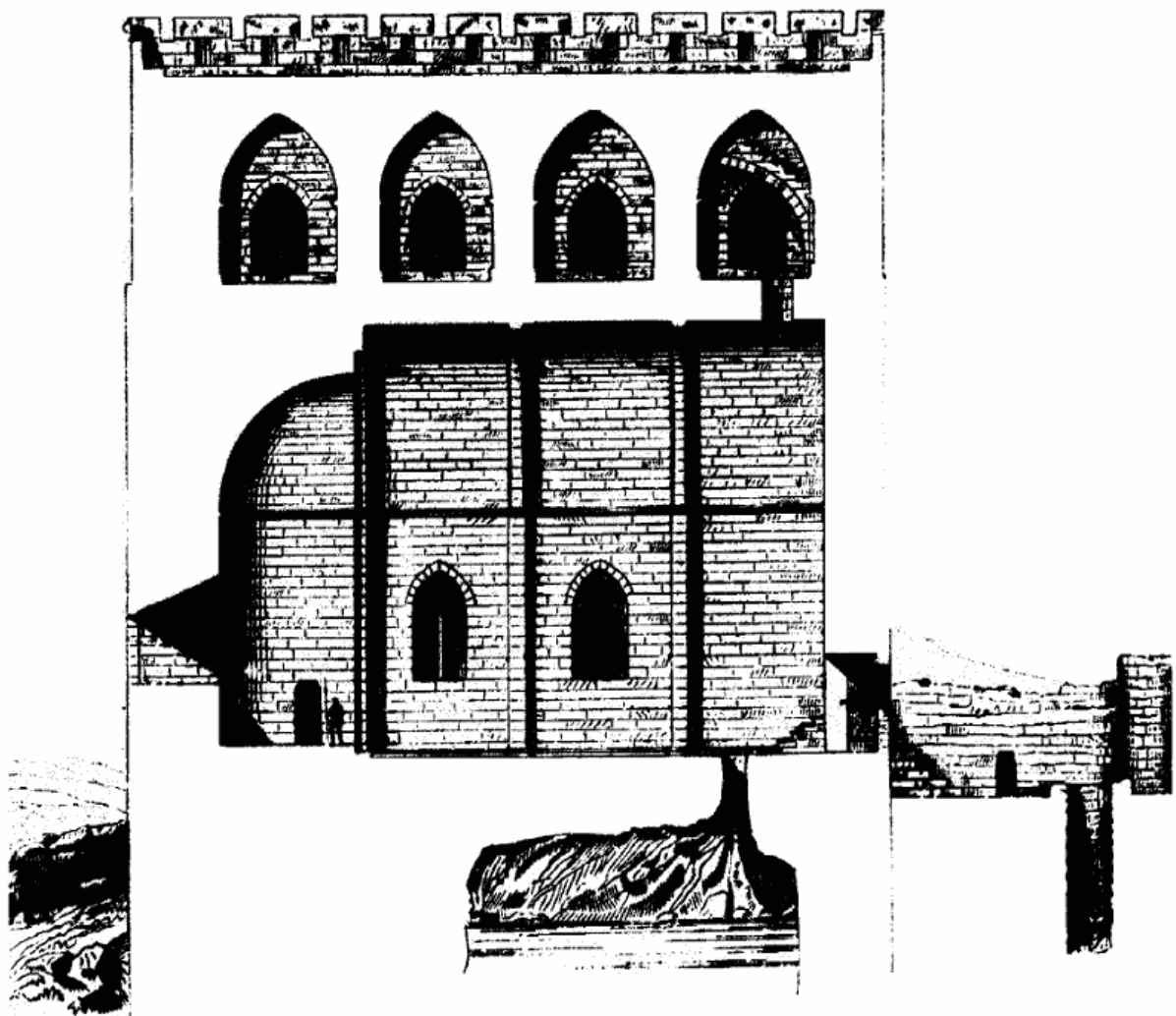
Ilustrace č. 26: sv. Pantaleon

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*.
Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

Ilustrace č. 27: Plán hradu Safita

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/popup/Rey-Chastel-Blanc.html>

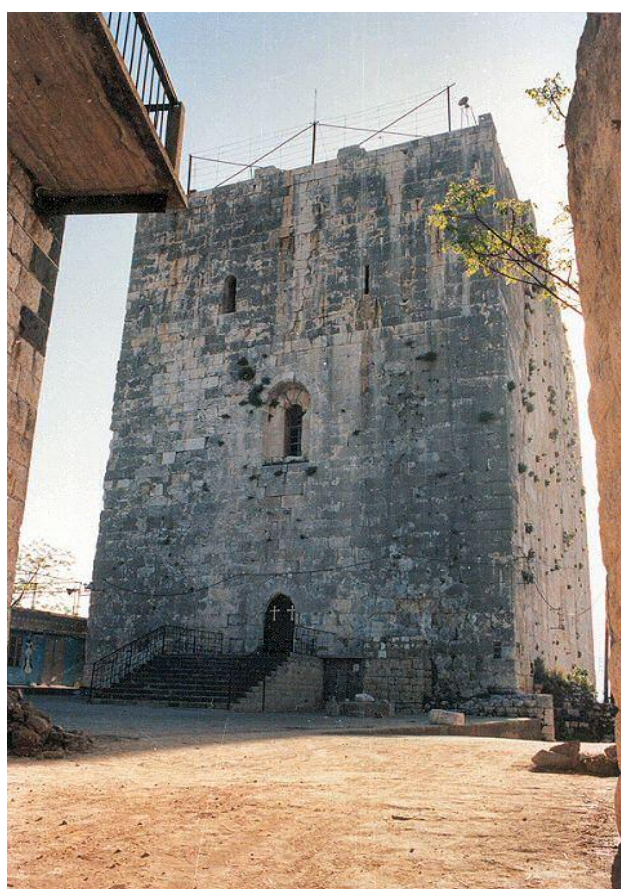
Ilustrace č. 28: Schématický průřez hradem Safita

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=chateau-le-chastel-blanc>

Ilustrace č. 29: Hrad Safita

Zdroj: <http://safita.ms11.net/>

Ilustrace č. 30: Věž Safita (Zdroj: ibid)

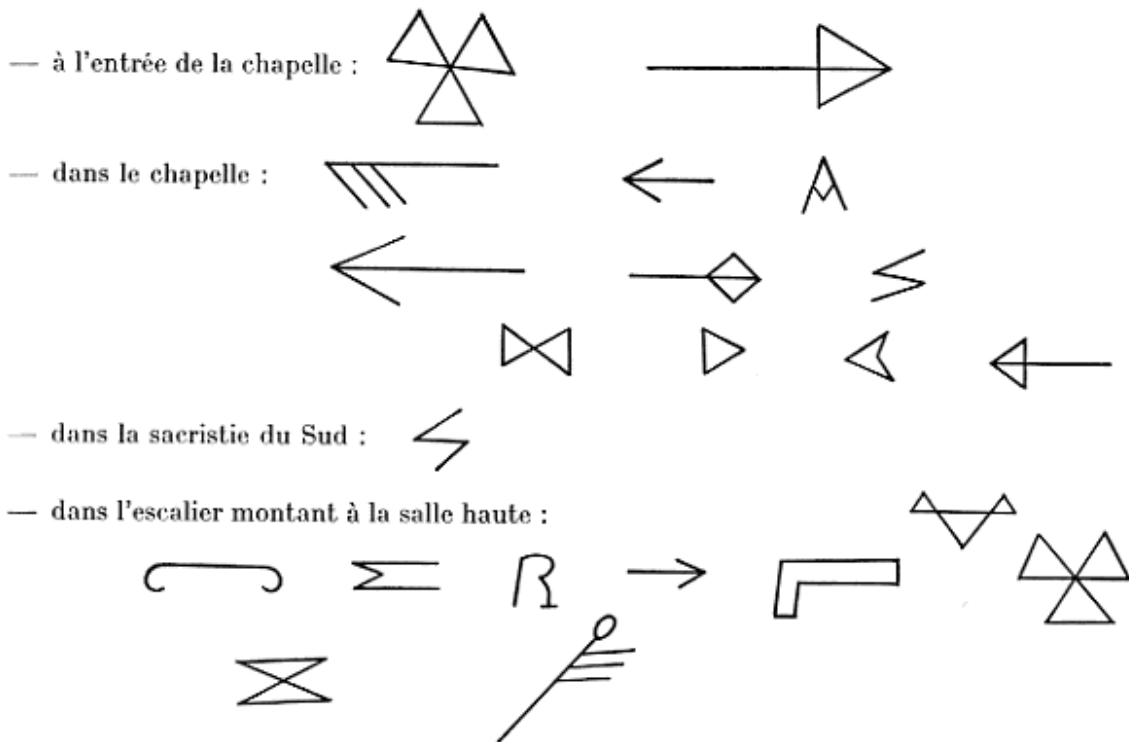

Illustrace č. 31: Schodiště

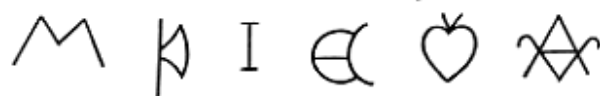
Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=chateau-le-chastel-blanc>

Illustrace č. 32: Sál v 1. patře

Rey a relevé d'autres marques aussi dans le Donjon :

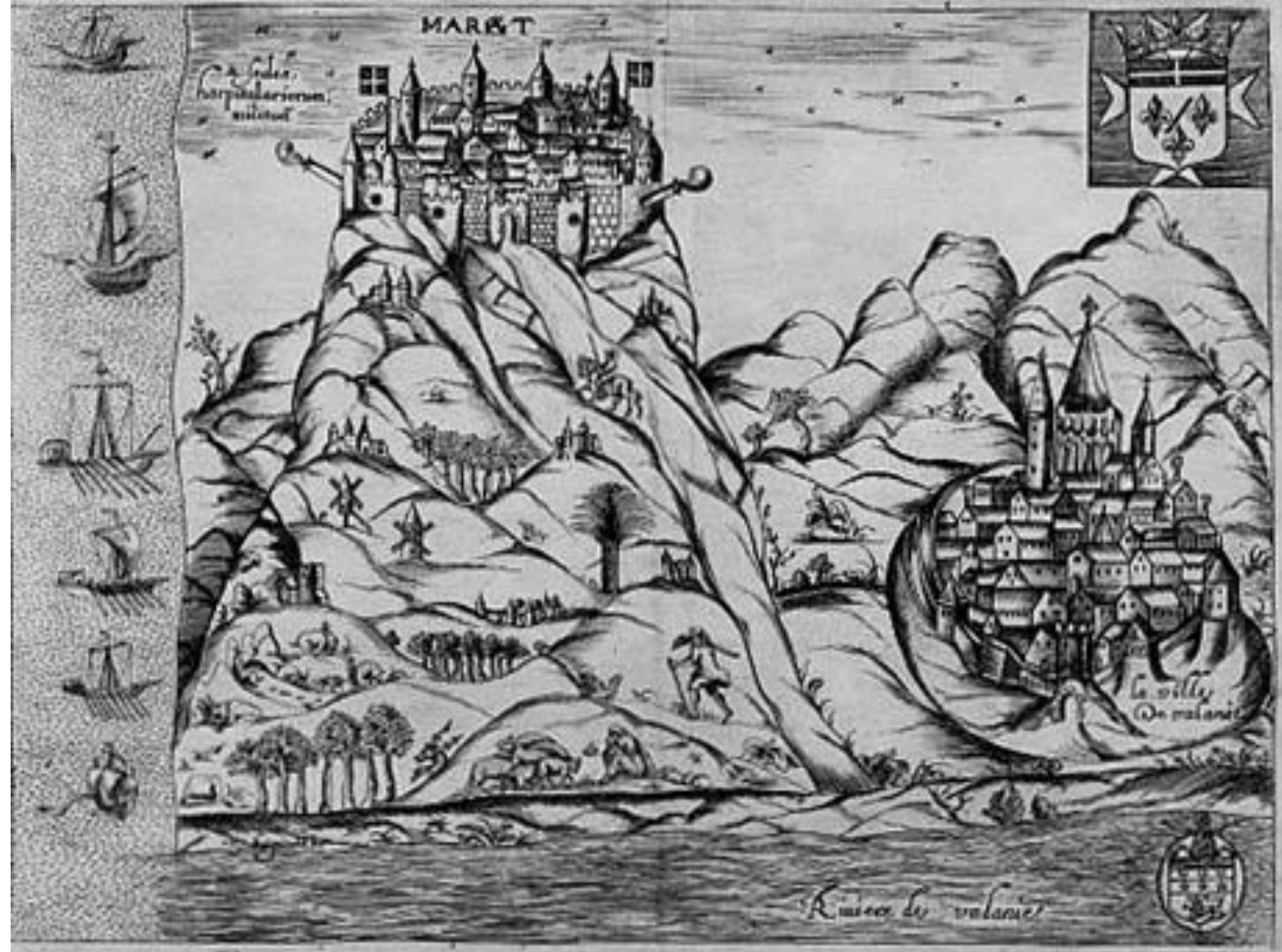
Illustrace č. 33: Stavební značky v hradu Safita

Zdroj: <http://www.templiers.net/orientlatin/index.php?page=chateau-le-chastel-blanc>

Ilustrace č. 34: Hrad Marqab

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/117886915

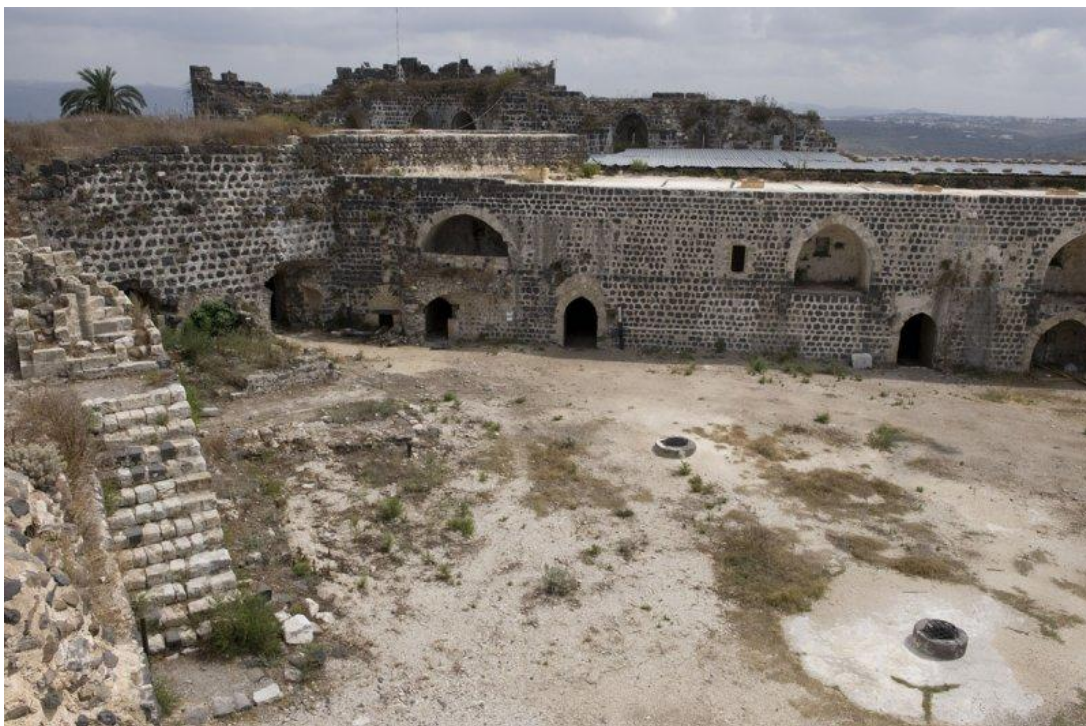
Ilustrace č. 35: Valenia

Zdroj: [http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle \(or Marquab Castle\)](http://www.castlesandmanorhouses.com/page.php?key=Margat Castle (or Marquab Castle))

Ilustrace č. 36: Věž l'Éperon

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin./index.php?page=chateau-de-margat>

Ilustrace č. 37: nádvoří hradu Marqab

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin./index.php?page=chateau-de-margat>

Ilustrace č. 38: kuchyně

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/117886810

Ilustrace č. 39: donjon

Zdroj: http://www.pbase.com/dosseman_syria/image/117886790

Ilustrace č. 40: latríny

Zdroj: <http://crusader-castles.com/news.html#Margat>

Ilustrace č. 41: Kaple

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=chateau-de-margat>

Ilustrace č. 42: Interiér kaple

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=chateau-de-margat>

Ilustrace č. 43: Věž chlapce

Zdroj: <http://www.castles.nl/sy/bt/bt.html>

Ilustrace č. 44: Freska zobrazující peklo

Zdroj: <http://crusader-castles.com/news.html#Margat>

Ilustrace č. 45: Oběšenci

Zdroj: <http://crusader-castles.com/news.html#Margat>

Ilustrace č. 46: Apoštolové

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*.
Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

Ilustrace č. 47: Apoštolové

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*. Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

Ilustrace č. 48: Apoštol

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*.
Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

Ilustrace č. 49: Apoštolovy sandály

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*. Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

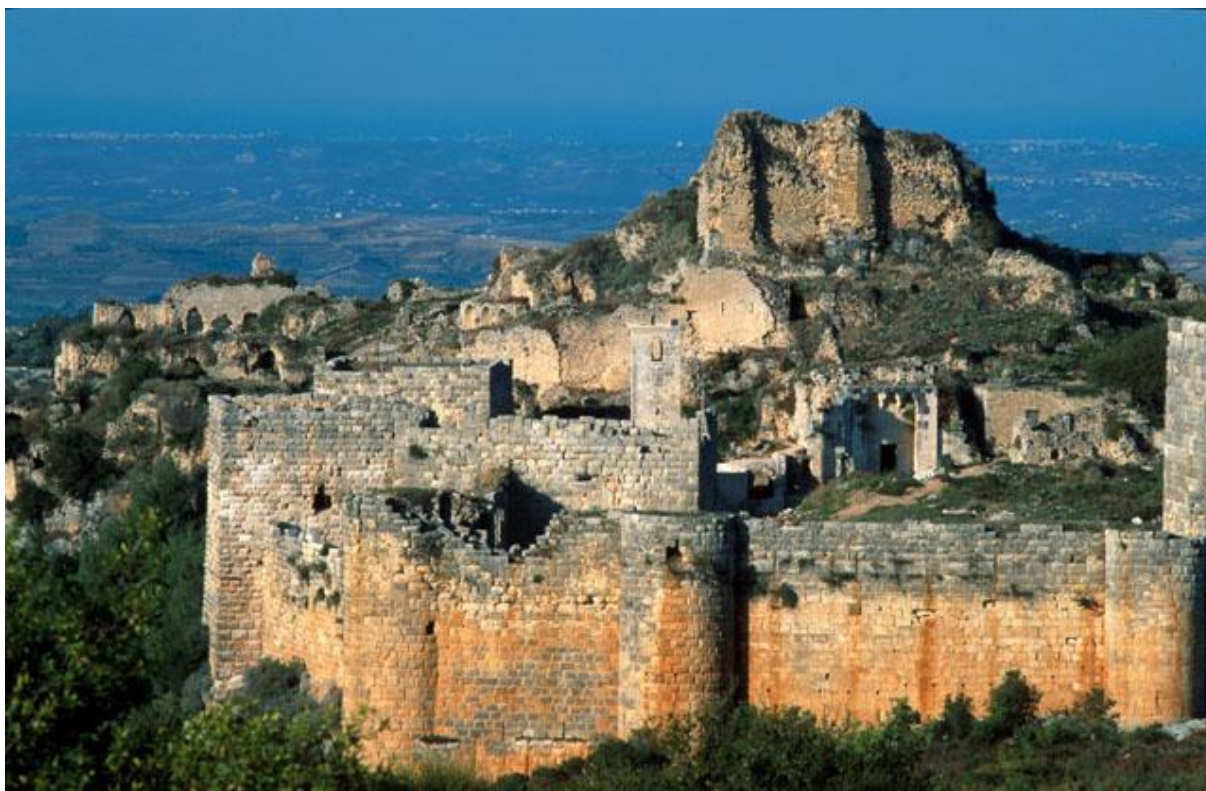
Ilustrace č. 50: Tři králové

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*.
Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

Ilustrace č. 51: Rozety

Zdroj: FOLDA, Jaroslav: *Crusader frescoes at Crac des Chevaliers and Marqab castle*.
Dumbarton Oaks, Trustees for Harvard University, 1982.

Ilustrace č. 52: Hrad Saone

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=chateau-de-saone>

Ilustrace č. 53: Vodní příkop

Ilustrace č. 54: Jehlovitá podpěra

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=chateau-de-saone-principaute-antioche>

Ilustrace č. 55: Stáje

Zdroj: <http://www.templiers.net/orient-latin/index.php?page=chateau-de-saone>

Ilustrace č. 56: Byzantská citadela

Zdroj: <http://romeartlover.tripod.com/Saone.html>

Ilustrace č. 57: Lázně

Zdroj: <http://romeartlover.tripod.com/Saone.html>

